200 RSD BiH 3.50 BAM; Hrvatska 19 HRK; Makedonija 150 MKD; Crna Gora 2.00 EUR; Slovenija 2.80 EUR; Austria, Greece 3.00 EUR; Germany 3.50 EUR; Switzerland 6.00 CHF

01132
9 770353 802002

VREME

13. decembar 2012. broj 1145

Radnička klasa
Privatizacija i priključenija



MILICA DELEVIĆ: SRBIJA I EU

PONIŽENI I POVREĐENI

Intervju ▸ **Goran Stefanovski**

PIRAEUS DINARSKI KREDITI

★★★★★★★★★★

- Gotovinski i kredit za refinansiranje svih kreditnih obaveza klijenata: minusa po tekućem računu, kredita, lizing ugovora i kreditnih kartica uz dodatni keš
- Bez depozita
- Bez troškova obrade zahteva

GO SMART! **paket tekući račun Vam predstavlja:**

ISKORISTITE PREDNOST DOMAĆEG TERENA

uz dinarske kredite Piraeus banke



Gotovinski kredit

NKS* 3M Belibor ***+5,50%***

NKS* **17,55%**

EKS od **20,07%**

Kredit za refinansiranje

NKS* 3M Belibor ***+4,50%*** fiksna marža

NKS* **16,55%**

EKS od **18,50%**

*Dinarski gotovinski i kredit za refinansiranje sa varijabilnom kamatnom stopom (kamata je promenljiva u delu referentne kamatne stope). Period otplate 6-60 meseci za gotovinski, 6-84 meseca za refinansiranje, iznos kredita od 20.000 - 800.000 RSD za gotovinski (do 1.500.000 RSD za refinansiranje) , troškovi kredita - Izveštaj Kreditnog biroa - 205 RSD, provizija za puštanje kredita - 2% (kroz anuitete). Obavezan Go Smart paket tekući račun, troškovi održavanja računa 250 RSD mesečno.
Belibor referentna kamatna stopa za dinarska sredstva ponuđena od strane banaka Panela, na srpskom međubankarskom tržištu, na dan 30.11. iznosi 12,05%.

PIRAEUS BANK
Otvorena za Vas.

CALL CENTER 00-24
0800 000 800,
011/ 3024 077, 3024 078

www.piraeusbank.rs

VREME
BROJ 1145
13. decembar 2012.

04 Međuvreme

08 Zoom: Bondstil ne sme pasti

10 Pitanje kosovskog prelaza: Kad se na Jarinju nije dogodio narod

13 Lični stav: Milica Delević, predsednica Odbora Skupštine Srbije za evropske integracije

16 Reagovanje: Vladimir Vukčević, tužilac za ratne zločine Republike Srbije

18 Intervju: Robert Jenovai, generalni menadžer kompanije "Nelt" za Afriku

20 Privatizacija i priključenja: Nemoguća misija

24 Intervju: Miodrag Kostić, predsednik MK grupe

27 Tribina: "Održivo poslovanje u Srbiji – PR ili poslovna strategija"

35 Nuspojave: Igračka plačka

36 Ljudi i vreme

39 Lisica i ždral: Tito i ja

KULTURA

40 Intervju: Goran Stefanovski, pisac

46 Reagovanje: Kursadžije iz Muzeja savremene umetnosti

48 Reagovanje: Nerođeno jugoslovenstvo i rasne fantazije

49 Knjige: "Besudbinstvo" – Imre Kertes

50 Knjige: "Mišljenje ko diverzija" – Božidar Jakšić

52 In Memoriam: Dejv Brubek (1921–2012)

53 Reč o delu: Pozorišna predstava "Rebeka"

54 TV manijak: Deda Mraz na mobilnom

55 Glasnikove knjige

SVET

64 Italija: Odlazak Montija, povratak Berluskonija

66 Izbori u Rumuniji: Ko to tamo psuje

67 Nobelova nagrada za književnost: Crno-beli svet

70 Egipat: Zima nezadovoljstva

MOZAIK

72 Jedrenje u Srbiji: Ukrcavanje na fortinajner

74 Pitanje meraka: Sipajde malo istine

76 Moj muški život: Bonton

77 Pošta

78 Vreme uživanja: Kablovi

izdavač
NP "VREME" d.o.o.
Trg Republike 5, Beograd

direktor
Stevan Ristić

pomoćnik direktora
Vojislav Milošević

finansijski direktor
Daniela Vesić

glavni urednik
Dragoljub Žarković

odgovorni urednik
Filip Švarm

pomoćnik glavnog urednika
Aleksandar Ćirić

sekretarijat
Mirjana Kalezić

redakcija
Dejan Anastasijević, Aleksandar Anđić *(foto@vreme.com)*, Dimitrije Boarov, Slobodan Bubnjević, Sonja Ćirić, Zora Drčelić, Jovan Dulović, Slobodan Georgijev, Jovana Gligorijević, Nebojša Grujičić *(kultura@vreme.com)*, Andrej Ivanji *(svet@vreme.com)*, Jelena Jorgačević, Zoja Jovanov, Tatjana Jovanović, Slobodan Kostić, Jasmina Lazić *(medjuvreme@vreme.com)*, Zoran Majdin, Radmilo Marković, Saša Marković, Ivana Milanović Hrašovec, Milovan Milenković, Milan Milošević, Tamara Nikčević, Teofil Pančić, Saša Rakezić *(strip@vreme.com)*, Mirko Rudić, Tamara Skrozza, Zoran Stanojević, Tatjana Tagirov, Dragan Todorović, Tanja Topić, Momir Turudić, Biljana Vasić, Miloš Vasić, Marija Vidić, Ljubomir Živkov

dokumentacija
Dragoslav Grujić *(arhiva@vreme.com)*
Jelena Mrđa *(foto@vreme.com)*

tehnička redakcija
Ivan Hrašovec (ur.), Vesna Srbinović, Tanja Stanković, Vladimir Stankovski, Slobodan Tasić; **korektori:** Ana Ćuk, Marija Halupka, Stanica Milošević; **lektori:** Katarina Pantić, Živana Rašković, Ivana Smolović; **daktilograf:** Zorica Nikolić

internet izdanje
http://www.vreme.com
Marija Vidić (urednica)
Marjana Hrašovec

prodaja i pretplata
(prodaja@vreme.com)
Nikola Ćulafić, Milan Radović

računovodstvo
Slavica Spasojević

marketing
(marketing@vreme.com)
Aleksandar Aleksić (direktor)

e-mail: *redakcija@vreme.com*

telefon redakcije: 011/3234-774

telefaks: 011/3238-662

štampa
Rotografika, Subotica

ISSN 0353-8028
COBISS.SR-ID 16907266



"Treba stvari da gledate u malo širem kontekstu. Moramo da napravimo malo veće firme, jer ulaskom u EU, ako ne budete konkurentniji od onog iz Holandije, Danske, Francuske, nećete ovde imati ništa, mi ćemo biti samo potrošači, sedam miliona potrošača"
Piše: Radmilo Marković



Vjerovatno ne postoji izlizanija polemička preambula od one gdje se kaže da neki tekst ili autor nisu sami po sebi dostojni odgovora, ali im se, eto, ipak posvećuje pažnja u ime nekih drugih interesa.
Piše: Muharem Bazdulj



Šef tehničke vlade Mario Monti najavio je "neopozivu ostavku". Bivši decenijski suveren Italije Silvio Berluskoni pak borbu za upražnjeno premijersko mesto. Na samu mogućnost Berluskonijevog političkog vaskrsnuća berze reaguju negativno, a u Briselu se zgražavaju. Izbori bi trebalo da budu održani do kraja februara
Piše: Enzo Magnini

Na naslovnoj strani: **Milica Delević**
Foto: **Dragan Antonić/ FoNet**



Deda Mraze, Deda Mraze, ne skreći sa staze. Akvapark u Merilendu, 11. decembar 2012.
Foto: Erik Galard/ Reuters

13/12/12 – 19/12/12

prognoza vremena

11/12/12
http://www.meteos.rs

min°C max°C	četvrtak	petak	subota	nedelja	ponedeljak	utorak	sreda
Beograd	-9 -1	-6 0	-2 3	1 4	1 3	0 1	-1 1
Vojvodina	-16 -3	-9 -1	-4 2	1 4	1 3	-1 1	-2 1
centralna i južna Srbija	-12 -1	-14 1	-6 4	1 5	0 5	0 3	0 2

U većem delu perioda nepovoljne biometeorološke prilike uzrokovaće tegobe kod meteoropata i hroničnih bolesnika. Najčešće će se javljati glavobolja, reumatski bolovi i nervoza. Krajem perioda blago poboljšanje.

Famoso
café pizzeria
Braće Ribnikar 65, Novi Sad

broj nedelje

2,2

Policija je prošle nedelje uhapsila Gorana K. (47) iz mesta Đurđevo kod Rače zato što je 30. novembra prodao seoski most težak 2,2 tone.



KONFERENCIJA

Rasizam i sport

Nedeljnik "Vreme" u saradnji sa britanskom ambasadom u Beogradu organizuje u utorak, 18. decembra, jednodnevnu međunarodnu konferenciju pod nazivom "Rasizam: između odbijanja i posledica", na kojoj će govoriti predstavnici različitih ministarstava Vlade Republike Srbije, predstavnici sportskih asocijacija, međunarodnih organizacija i sportskih klubova u Srbiji.

Ovaj događaj je osmišljen kao inicijativa koja bi trebalo da pokrene javnu raspravu o tome da li u srpskom društvu ima rasizma, kako ga prepoznajemo i kako mu se suprotstavljamo. Ovaj problem je naročito došao do izražaja posle oktobarske utakmice između mladih reprezentacija Srbije i Engleske u fudbalu kada se na samom kraju dogodio incident koji je za neke bio obična provokacija iznervirane publike, a za druge čist primer rasističkog napada na tamnoputog fudbalera.

Reakcija javnosti u Srbiji je u najvećoj meri bila takva da je rasizam negiran kao pojava, iako je na snimcima jasno moglo da se čuje kako su navijači na stadionu u Kruševcu oponašanjem urlika majmuna ispratili engleskog fudbalera sa terena. Ovakvi ispadi nisu česta pojava u Srbiji, ali ih svakako ima i postavlja se pitanje u kojoj meri je to problem sa kojim bi srpsko društvu trebalo da se nosi.

Zato je ideja ove konferencije da na jednom mestu okupi predstavnike različitih institucija da bismo videli na koji način može da se bori protiv rasizma i koje mehanizme imaju institucije u ovoj borbi ili je zajednički stav da ta pojava u Srbiji može da se svrsta u kategoriju pukog incidenta.

Argument da to nije dokaz da u Srbiji nema rasizma bilo je objašnjenje da ovde nema toliko tamnoputih sportista i stanovnika uopšte, odnosno, da pošto nema "crnih ljudi", nema ni rasizma. Argument protiv je da i najmanja pojava rasističkog delovanja treba da bude pod posebnom prismotrom institucija jer je Srbija krhko društvo sa nedovoljno snažnim institucijama koje mogu da štite prava manjina i da kao takvo treba da bude još osetljivije na sva moguća dešavanja u toj sferi.

Nedeljnik "Vreme" je uložio ogroman napor da za ovaj događaj zainteresuje predstavnike Fudbalskog saveza, drugih sportskih organizacija i različitih institucija ne bi li pokrenuo širu društvenu raspravu koja bi dovela do stvaranja ambijenta za izgradnju mehanizama kontrole i zaštite od ovakvih pojava.

Ovaj događaj ima za cilj pokretanje akcije koja bi trebalo da se u budućnosti vidi na sportskim terenima, ali i u školama i u drugim institucijama sistema. Društvo koje je prošlo kroz dvadesetogodišnju traumu trebalo bi da bude osetljivo na ovakve pojave i da proba da izgradi instrumente koji bi sprečavali da se zbog rasističkih ispada sportisti nađu u situaciji da budu kažnjeni i izbačeni iz međunarodnih takmičenja.

Zato je naša namera kao organizatora da u razgovoru na ovu temu učestvuju predstavnici najznačajnijih institucija države, jer bez njihove pomoći sportska udruženja i savezi nemaju šanse da se izbore sa ovakvim problemima. Nadamo se da ćete nam se pridružiti.

R. V.

Hg!

Nadgledao neki savesni otac SMS poruke svog sina i zaključio da je on uvaljen u nešto tajno. Da nije krug droge? Ili neka banda?

YANA? boss?

afan anl.

M&D? A.K.A. streber!

4a :P!? O-O. Flipnuo na UM zbog FTP1!

ondak pajanje? posle dzem?

B4U. asl?

ciketina! 121! oyo!

1o1!!!

Foodp? M$CD?

Kus!

Hg...

Došao tata nekako do prevoda:

Nisi sam (YANA, You Are Not Alone)? Imaš li nekog teškog protivnika u igricama (boss)?

U bedaku sam (afan) čitavu noć (anl, all night long).

Zbog mame i tate (M&D, od Mom and Dad)? Poznat si kao (A.K.A. – also known as) štreber!

Uh al ti je (:P isplažen jezik) fora (4, four a)? Šok (izbečene oči O-O)! Poludeo sam na Univerzitetu Megatrend (UM) zbog birokratskog "fali ti još jedan papir" (FTP1).

Onda švrljanje gradom (pajanje) pa posle na druženje (džem, od engleskog "jam (session)" svirka)?

Rado, pre tebe (B4U, before you)! S kim i gde? (asl – age, sex, location)?

S nekom klinkom, s piletinom (čiketina od chicken, pile). Sami? (121 – jedan na jedan od one to one)! Na svoju ruku (oyo, on your own)!

Baš si me nasmejao, ha, ha (lol, acronim, skraćenica od "laughing out loud")!

Jesi li gladan (foodp, od food hrana i znaka za isplažen jezik p)? Da ti donesem nešto iz kapitalističkog Mekdonalsa (MCD, $ označava monopolistu kao u M$ – Majkrosoft)?

Kuš (od fr. couche, lezi – odbi! otkači se!)

Važi (u inverziji slogova ži-va, a hemijski znak za živu je *Hg*)...

Kad su tati prevedeli poruke, brigu je zamenio izvesnom fascinacijom primenjenog znanja u mangupskoj komunikaciji. Ipak nešto uče u školi! A i to šifrovanje na 160 slova ograničenih SMS poruka, mada ubija pismenost, jeste u duhu jezika – koji uvek teži sažimanju. A i kreativni su...

Onda se lupi po glavi: "Kako sam mogao da zaboravim hemijski znak za živu? *Hg*! *Hg*!"

Ali ne da se stari lisac. Pitao, čitao, pa sutradan počeo da riba klupodera: "Šta kažete: lol, a? Mnogo smešno! Pročitaj jado šta su Laceti i Molsk, profesori na Stivenovom Institutu za tehnologiju u svom eseju "Izgubljena umetnost pisanja" (The Lost Art of Writing) konstatovali: oni studenti koji ne nauče da pišu gramatički pravilno, imaće manje šanse za zapošljavanje, jer će po-slo-davac preko njihove nepismene aplikacije napisati: lol!

I to neće biti smešno. Gra-ma-ti-ku u ša-ke!"

Klinac hladnokrvno odgovori:

Hg!

MILAN MILOŠEVIĆ

PIŠE: ZORAN STANOJEVIĆ



Tviteraši revolveraši

Baviti se javnim poslom, pa još biti i omiljen, ima svojih ružnih strana, a Tviter tome daje sasvim novu dimenziju. Hteli vi to ili ne, vaš posao postaje tema javne diskusije, tračarenja takoreći. Tako se nedeljom uveče neki tviteraši "okupljaju" kako bi zajedno komentarisali "Utisak nedelje" (#utisak), što je doraslo do kulta. Mada se dešava da od emisije odlutaju u sasvim druge priče, što je takođe dobro.

Ono što nikako nije dobro je kada se tviteraši ostrve na nekoga, bio to BusPlus, Dragan Đilas, Aca Vučić, sneg ili Ivan Ivanović sa Prve televizije. Ovaj poslednji je kroz pravog tviteraškog "toplog zeca" prošao prošlog petka zbog, izgleda, neoprostivog greha. Pozvao je u svoju emisiju Stjepana Mesića, bivšeg predsednika SFRJ i Hrvatske, čija politika i stavovi nisu uvek bili u skladu sa većinskim mišljenjem Srbije (blaže rečeno). Pre desetak godina ljutiti gledaoci bi psovali ekran ili zvali televiziju pa psovali telefonistu. Sada imaju Tviter, pa je nemali broj njih, mahom anonimnih, poleteo da svoje nezadovoljstvo iskali tamo. Prednost Tvitera je što sada mogu direktno da se obrate Ivanu, inače prilično aktivnom tviterašu.

U velikom broju slučajeva rečnik i poruke bili su zabrinjavajući, išlo se do vrlo otvorenih pretnji i takve stvari, makar izrečene u afektu, društvo ne sme da ignoriše. Kao ni oni koji štite ljudska i profesionalna prava.

Ali, Ivan Ivanović je onima koji su ga vređali nepotrebno pomagao. Najgore poruke sam je retvitovao, omogućujući da misli opskurnog sveta sa po stotinak pratilaca stignu do njegovih 65,000 *folouera* i tako postanu tviter hit. Što će reći da slabo poznaje Tviter iako je tamo često. Ili mu je namera bila da javnosti prikaže pod kakvom je omrazom u tom trenutku.

Prvi savet onome ko se nađe na meti tviter nasilnika (a to je svako ko vas vređa čak i ako niste poznati) jeste da se takva poruka ignoriše. Potom da se pošiljalac poruke blokira. Onda, ako nastavi s druge adrese, da zaštitite svoj nalog tako što ćete se izolovati, što onima koji imaju veliki broj korisnika obično nije prihvatljivo. I konačno, kada dara pređe meru, da onoga ko vam preti ili vas psuje prijavite samom Tviteru.

U poslednjem slučaju, ako se pokaže da su pretnje ozbiljne, moguće je doći do samog kompjutera ili mobilnog telefona s kojeg je poruka poslata. To je, uostalom, detaljno objašnjeno i na sajtu.

Umesto svega toga Ivanović ih je, retvitovanjem, samo ohrabrio da nastave. A oni koji ga prate stekli su utisak da ga Srbija jednodušno osuđuje, što je daleko od istine, ali može da povuče neopredeljene u tu stranu. Jer oni uvek gravitiraju većini i priklanjaju se stavovima sa kojima se, inače, ne slažu sasvim.

Sreća pa nam je pamćenje kratko, samo bi trebalo apelovati na Tviter da naše tvitove briše posle tri dana.



foto: Blic

ZDRAVSTVO

Lečenje na kredit

U poslednje dve godine pojedine banke svojim korisnicima, pored standardnih usluga u okviru potrošačkih kredita, pružaju i mogućnost podizanja pozajmica za stomatološke zahvate, veštačku oplodnju, ali i čuvanje matičnih ćelija. Rok otplate ovih "zdravstvenih kredita" je od šest meseci do sedam godina, a visina pozajmice je između 200 i 7000 evra.

Volks banka je 2010. godine kreirala dinarski potrošački kredit za čuvanje matičnih ćelija. Prema rečima Saše Ivanova, PR menadžera ove banke, ovaj set zdravstveno-preventivnih kredita je posebno dragocen za buduće roditelje, ali i zarad buđenja svesti građana o značaju čuvanja matičnih ćelija. "Osnovni motiv nam je bio zadovoljenje potreba klijenata, u ovom slučaju roditelja u vrlo specifičnom trenutku, da ukoliko se odluče da čuvaju matične ćelije svog deteta na brz i jednostavan način dođu do potrebnih sredstava", izjavio je Ivanov.



Navedeni potrošački kredit je, kako je naveo menadžer, u dinarima, sa rokom otplate do 84 meseca, sa fiksnom kamatnom stopom u prve dve godine, tokom kojih se kamata i mesečna rata ne menjaju bez obzira na kretanja kursa ili referentnih stopa.

Osim u ovoj, sličan kredit građani mogu podići i u banci Inteza. Vlastimir Vuković, član upravnog odbora ove banke, izjavio je za RTS da se krediti za sada najčešće uzimaju za zdravstvene usluge čija cena premašuje prosečne prihode. Kako se navodi na sajtu agencije Tanjug, "za finansiranje vantelesne oplodnje i čuvanja i skladištenja matičnih ćelija, kao i plaćanje lekova koji prate te procese, Inteza je razvila i gotovinske pozajmice u dinarima i indeksirane u evrima. Gotovinski kredit u dinarima građanima se nudi u maksimalnom iznosu od 500.000 dinara, sa rokom otplate do dve godine i uz fiksnu kamatnu stopu od 15,97 odsto na godišnjem nivou".

"Ono što je specifično za pružanje pozajmica za zdravstvene usluge, jeste činjenica da s obzirom na samu prirodu kredita, klijent ne dobija novac na ruke, nego se on direktno uplaćuje na žiro-račun ustanove koja mu pruža stomatološke ili usluge čuvanja matičnih ćelija", izjavila je za "Vreme" jedna od radnica iz sektora za kreditne usluge.

MAJA GUZIJAN

JUBILEJ

Italija, Srbija

Povodom proslave desetogodišnjice rada, Komora italijansko-srpskih privrednika organizovala je 6. decembra svečanost za svoje članove, predstavnike diplomatskog kora i medija u Hotelu Metropol Palace. Domaćin svečanosti bio je Andrea Simončeli, predsednik Komore italijansko-srpskih privrednika.

Tokom svečanosti, Beohemiji d.o.o. uručena je nagrada "G.M. Leonardi" kao kompaniji koja se istakla svojim poslovanjem i time doprinela trgovinskoj razmeni i unapređenju ekonomskih odnosa između Italije i Srbije. Prethodnih godina nagradu su dobili Preogetti d.o.o. i Fiat auto Srbija.

Verica Kalanović, ministar regionalnog razvoja i lokalne samouprave, uručila je nagradu "G.M. Leonardi" Željku Žuniću, generalnom direktoru kompanije Beohemija d.o.o.

Tokom događaja, zvanicama su se obratili: Andrea Simončeli, predsednik Komore italijansko-srpskih privrednika, Armando Varičio, ambasador Italije i Verica Kalanović, ministar regionalnog razvoja i lokalne samouprave. Događaju su između ostalih prisustvovali ambasadori Francuske i Brazila, predsednik privredne Komore Beograda i vodeći ljudi Fiat Groupa, Delta Holdinga, Banca Intese, Delta Generalija, Findomestica, Alitalije, Unicredit banke, Italappaltija, ali i gosti iz Regionalnih privrednih komora.

INTERNET

Rasprave o budućnosti

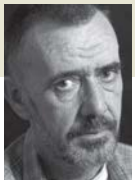
U Dubaiju je 3. decembra otvorena Svetska konferencija o međunarodnim telekomunikacijama (WCIT-12), čiji je fokus na regulisanju rada interneta. Ovom skupu prisustvuju predstavnici 193 države iz celog sveta, uključujući i Srbiju, a neke od tema o kojima se raspravlja, poput pitanja slobodnog i otvorenog interneta, izazvale su burne reakcije u javnosti i mnogo pre same konferencije.

Naime, organizator konferencije je Međunarodna telekomunikacijska unija (ITU), specijalizovana agencija Ujedinjenih nacija zadužena za informacione i komunikacione tehnologije, za koju će se u Dubaiju glasati da li da preuzme ulogu "upravljača interneta". Protiv ovakvog predloga čvrsto su stali Evropski parlament i SAD, uz obrazloženje da bismo, izglasavajući jedno regulatorno telo, ubrzo stigli do kraja ere otvorenog i decentralizovanog interneta u kojoj sada živimo. Ispred kompanije Google javnosti se obratio njihov internet guru, Vinton Cerf, koji je izjavio da je Međunarodna telekomunikacijska unija samo "produžena ruka brojnih nedemokratskih članica UN-a".

Dešavanja sa konferencije u Dubaiju mogu se pratiti na veb-adresi *wcitleaks.org*, a neki od najspornijih predloga dostupnih javnosti jesu ideja Rusije da svaka država ima pravo da uobličava i konstruiše internet u svojim granicama, kao i predlog ETNO-a, grupe evropskih operatera, da se uvede nov način tarifiranja saobraćaja koji bi podrazumevao da sam pošaljalac podataka (npr. YouTube) za svaku posetu iz Srbije plaća naknadu srpskom internet provajderu, što bi dovelo do "potpune komercijalne nesigurnosti", ističu iz organizacije Internet Societyja.

S. PAVLOVIĆ





piše: Dragoljub Žarković

Bondstil ne sme pasti: Vučić je realista kad moli Amerikance da ostanu na Kosovu i to je, izgleda, jedina srpska platforma

Teranje Nikolića da izađe s nekim programom, platformom, mada je to sam obećavao, nizak je politički udarac. Šta da kaže u njoj a de ne bude svima kriv – Vučeliću, crkvi, Koštunici, našima i vašima, dobrom delu onih koji su glasali za njega – ali, zbilja, šta može da kaže a da bude i prihvatljivo i ostvarivo

Omča oko vrata:
Kasno je za platforme

Čuli ste, čitali ili barem videli priču o čoveku s nekakvim inicijalima D. M. koji je ukrao čelični most preko reke Rače i prodao ga za 300 evra. A znate li ko je kupio taj most? To se, verovatno, krije u interesu istrage. Bilo je tu gvožđa preko dve tone. Nije taj kupovao mačku u džaku. Ali, pretpostavljam da je on neki lokalni hadžija i nije mu se zameriti.

To vam je kao ovo s Kosovom. Most je nestao i Srbija luta u magli iluzija

da bi mogla da povrati ono što je već odneto, isečeno i pretopljeno u nekakvoj istorijskoj topionici. Svađamo se oko toga ko je više prodao Kosovo, a kupca, iz interesa istrage, slabo identifikujemo.

Ulični protest u prestonom gradu od pre neki dan, koji je okupio, po policijskim procenama, oko 700 do hiljadu ljudi, nije odgovor ni na jedno pitanje o Kosovu.

Dragan Đilas, ovaj put u funkciji predsednika Demokratske stranke, sa sednice Glavnog odbora DS-a, postavio je pitanje Tomislavu Nikoliću, predsedniku Srbije, gde mu je platforma oko Kosova i šta misli da radi.

Mislim da pitanje nije bilo fer. Za platforme je kasno. Odnosno, ona može biti i "zlatom upisana". Može čak da u njoj bude i sledeći citat iz rodoljubivog lamenta Milorada Vučelića u "Pečatu":

"Ništavilo briselskog Zapada omamljuje ne bi li se Srbija prevarila i sama sebi stavila omču oko vrata i napravila granicu sa Kosovom... Zna Srbija da se na muci poznaju junaci. I to je ovaj trenutak. Sada ili nikad Srbija bi trebalo da podigne svoju slavnu glavu i da odbaci granicu sa Kosovom. Kada se na Zapadu već unapred raduju da su konačno slomili kičmu Srbiji i da je ona zdrobljena, kao munja mora da nas osvetli istina da nema granice sa Kosovom. Vreme će se kod Srba nadalje računati od kada je Srbija odbacila granicu ili od kada je sebe toliko ponizila da je napravila granicu sa Kosovom."

Moglo bi u toj platformi da bude i pismo, opširno, neredigovano, ili zvanično, redigovano, Sinoda, vlade "Svete matere Crkve", pa opet – ništa.

Moglo bi, ama neće, tu da se nađe i ponešto iz predvladalačkog ciklusa Tomislava Nikolića. Ima tu patosa, benzina i šibica, koliko vam volja, ali, opet, ne bi ni to pomoglo.

Sve da uvrste sabrana dela Vojislava Koštunice i njegove stranke, platforma bi bila mrtvo slovo na papiru, podložna brzom zaboravu kao i okolnost da su Srbi u Mitrovici Koštunicu gađali jajima dok nije došao na vlast.

Moglo bi se u platformu uneti, kao poseban deo, i niz rodoljubivih parola s raznih mitinga, saopštenja "Njihovih" i drugih koji misle da su više naši nego što smo mi svoji. Pa, opet ništa.

Teranje Nikolića da izađe s nekim programom, platformom, mada je to sam obećavao, nizak je politički udarac. Šta da kaže u njoj a de ne bude svima kriv – Vučeliću, crkvi, Koštunici, našima i vašima, dobrom delu onih koji su glasali za njega – ali, zbilja, šta može da kaže a da bude i prihvatljivo i ostvarivo?

Najbliža odgovoru na to pitanje jeste molba Aleksandra Vučića upućena Leonu Paneti, državnom sekretaru odbrane SAD, da u Bondstilu, jednom od simbola okupacije Kosova, zadrži 780 američkih vojnika jer Vučić veruje da bi to doprinelo "boljoj zaštiti srpskog stanovništva".

Dobro, rekao je u stvari Vučić, jeb'o vas most, ali Rača se mora prelaziti.



Foto: REUTERS

Radnici i sirotinja:
Ima li vlada neki plan?

U OVOM TRENUTKU, ako nije već pre najmanje dva meseca to učinila, vlada mora da uspostavi jasnu komunikaciju s najširom javnošću i da je mobiliše oko nekog paketa mera koje treba preduzeti, a da to ne budu pozivanja na informativne razgovore.

Kad sam u nekim godinama počeo da sumnjam u zvanične verzije stvarnosti, pitao sam babu da mi kaže, ali pošteno, kako se živelo pre rata, a ona je rekla: "Radnici dobro, a sirotinja teško!" Propitivali smo se o životu pre Drugog svetskog rata, a ovih dana, u jeku globalne zabrinutosti zbog globalne krize, setio sam se babine opaske, jer inače ovde decenijski tanka granica između radnika i sirotinje preti sasvim da se istopi, ali je malo onih koji su spremni to da kažu.

Recimo čak da su ekonomski i finansijski aspekti krize, kako-tako, u ovom društvu i javnom govoru rasvetljeni, rekao bih s polovičnim učinkom, još nema adekvatnog javnog govora o socijalnim i političkim aspektima krize koji mogu slomiti institucionalnu organizaciju društva, čak i onog koje je manje rovito i ranjivo nego što je naše, rastrgnuto višedecenijskom krizom.

Javni govor delatne političke elite, one kojoj je zapao komad vlasti u loše vreme, liči na pokušaj da se visoka temperatura obori oblogom od vinskog sirćeta na nogama pacijenta, dok oni koji iz opozicionih klupa gledaju ovo nadrilekarstvo vlasti pokazuju sličan manjak ideja i sirov napor da uzdrmaju vlast po svaku cenu ili, bolje reći, ne pitajući za cenu.

Građani nemaju jasnu sliku o tome šta vlada može da uradi. Ne zna se ko je "spiker" za kriznu situaciju ili će i to da se prepusti Aleksandru Vučiću, koji ne odbija da sve veću količinu vrućeg krompira pretura po sopstvenim šakama.

U ovom trenutku, ako nije već pre najmanje dva meseca to učinila, vlada mora da uspostavi jasnu komunikaciju s najširom javnošću i da je mobiliše oko nekog paketa mera koje treba preduzeti. Pretpostavljam da je taj paket već uvezan i da je sazrela politička volja da se odustane od nerealnog.

Decembarska budžetska projekcija i dalje je preoptimistička. Planirana stopa rasta već u januaru izgledaće nerealno. Mastilo na potpisu ispod budžeta nije se ni osušilo, a u opticaj je ušla reč stagflacija s čim je povezano pesimističko predviđanje da bi ove godine bez posla moglo da ostane još oko stotinak hiljada zaposlenih radnika koji bi se pridružili sirotinjskom društvenom korpusu.

Ako se ta prognoza ostvari, to će bitno promeniti socijalnu i političku sliku Srbije. Najbanalnija od svih opaski je ona da to otvara prolaz svakom obliku radikalizma. Od onog koji će se zalagati protiv globalističkih tendencija, kao izvorišta uvezenog zla, i koji će platformu graditi na srpskom tradicionalizmu i lumpenproleterskom oduševljenju jednakošću u siromaštvu. Javiće se više kandidata za "oca nacije" nego što bi mogla da podnese i neka ozbiljnija država. Demokratske institucije i procedure biće potcenjene, a tragaće se za "čvrstom rukom". Jačaće i drugi oblici radikalizma. Autonomaški, recimo, koji će nužne elemente društvene solidarnosti iščitavati i predstavljati kao pljačku onih koji nešto imaju u korist onih koji to nemaju. U traganju za "kišobranom" jedni će se odricati Kosova kako bi se hitno uklopili u zaštitne mehanizme EU, a drugi će u ruskim mišićima tražiti osnov srpske snage.

Zbog svega toga vlada mora neprestano da komunicira s javnošću i da obezbedi najširu podršku za program mera. Ukoliko ga ima.

Imamo li mi delatnu javnost? A pre toga, imamo li – paket?

Talenti i škola:
Mlađani Marković

Lazar Marković, mlađani fudbaler Partizana, već je prodat londonskom Čelsiju. To govori o siromaštvu ovdašnjih fudbalskih klubova. Ali, neće ići pravo u London. Prvo će otići negde da se kali. To govori o kvalitetu ovdašnjeg fudbala u kome se upropaste i najveći talenti.

Lako bi bilo da je samo o fudbalu reč. ◂



Foto: Zveki /AP

Kosovo: Pitanje prelaza

Kad se na Jarinju nije dogodio narod

Bilo je naivno verovati da će izgradnja novog "integrisanog prelaza" na Jarinju proći bez problema, baš kao što je naivno bilo verovati da će bilo kakav protest sprečiti njegovu izgradnju



Kako rade prelazi

Dogovorom o integrisanom upravljanju prelazima/granicom (IBM), kako ga god zvali, na većini prelaza reč je o spajanju ranije postojećih kontrolnih punktova (kako ih zovu na srpskoj strani), to jest graničnih prelaza, kako ih zovu u Prištini. Novi prelazi sastoje se od tri kontejnera/kućice, od kojih po jedan koriste policija Srbije, Euleks i Kosovska policijska služba. Na samim prelazima nema državnih oznaka osim "informativnih", kako su ih krstili tokom pregovora u Briselu. Što jeste tačno – saobraćajni znak "STOP" jeste informativnog karaktera. Prelazi poput Merdara ili Končulja odavno funkcionišu kao carinski, tako da se osim ukidanja takozvane međuzone između dve kontrole, na tim prelazima suštinski ne menja ništa. Međutim, prelazi ka severu Kosova, Jarinje i Brnjak, specifični su po mnogo čemu, pa će i posle početka IBM biti na neki način izuzetak. Osim što se na tim prelazima neće praviti problem ljudima koji voze automobile sa tablicama kosovskih gradova koje izdaje MUP Srbije, na tim prelazima neće biti carine i slobodno će se prelaziti sa dokumentima Srbije, izdatim za prebivališta na severu Kosova.

Čulo se samo brektanje agregata i stope što šljapkaju po blatu, dok su se preostali učesnici protesta na Jarinju okupljali iza kamera da čuju odluku odbornika četiri skupštine opštine severa Kosova, posle petočasovnog zasedanja nekih dvadesetak kilometara jugoistočno, u Domu kulture u Leposaviću.

"Te, s tim u vezi (...) odbornici četiri skupštine opštine donose odluku da proteste na lokaciji Jarinje-Šartelj privremeno prekinu", čitao je, ozbiljnim glasom u mikrofon prikačen na razglas tekst odluke Stevan Božović, predsednik skupštine opštine Zubin Potok, povremeno prekidan povicima "Izdaja!" iz grupe dvadesetak ljudi koji su se tiskali iza leđa promrzlih reportera. Čitao je, dalje, i kako se od Skupštine Srbije traži da rezolucijom potvrdi garancije koje je vlada dala, da na Jarinju neće biti carine, da Srbi sa severa neće morati da uzimaju kosovska dokumenta i tablice za automobile, ali se okupljeni svet u razočaranju razilazio. Pročitao je i da Srbi od vlade traže da obustavi radove, ali su preostali odmahnuli rukom i opsovali kada je predsednik opštine Kosovska Mitrovica, naprednjak Krstimir Pantić, objasnio da u suprotnom neće biti novih protesta.

I još su neki muntali predsednika opštine Zubin Potok Slavišu Ristića (DSS) da kaže još neku reč zbog ovih koji viču, a on se branio da "ne može ništa sa radikalima"; kada su agregat isključili i počeli rasklapanje šatora, postavljenih na mestu na kome je ranije započeta gradnja takozvanog integrisanog prelaza, u okviru IBM (*integrated border management*), projekta "integrisanog upravljanja granicama" kako ga zovu u Briselu, odnosno "integrisanog upravljanja prelazima", kako ga prevode u Beogradu. Pola sata bilo je dovoljno da kulise nestanu, dok je još nekoliko aktera zbunjeno šetkalo tamo-amo, nervozno nekome u telefon pričajući o "izdaji". Automobili sa predsednicima skupština i opština tada su već uveliko nestali sa one strane "administrativne linije", a na Jarinju je zavladala tišina.

Tačno godinu dana ranije, tadašnji prvi pregovarači Beograda i Prištine, Borko Stefanović i Edita Tahiri, pružili su jedno drugom ruku posle dogovora o integrisanom upravljanju. U međuvremenu, vlast u Srbiji se promenila, a umesto ovlašćenih pregovarača razgovore su preuzela dva premijera, Ivica Dačić i Hašim Tači. Početkom novembra, kada je Dačić potvrdio da će jedan od najkontroverznijih Stefanovićevih dogovora sa Tahirijevom biti sproveden kako je i predviđeno, 10. decembra, datum za kada je zakazan početak projekta IBM još je bio daleko. Zato su gotovo neprimećeno, nekoliko nedelja kasnije, mašine preduzeća "Novi Pazar put" počele da proširuju krivinu "udesno" nekoliko stotina metara pre "Krsta", spomenika posvećenog četvorici stradalih u saobraćajnoj nesreći 1946. godine, koji je, u međuvremenu, postao prepoznatljiv kao tačka kroz koju prolazi linija od koje počinje Kosovo.

I, baš kao i pre godinu dana, kada je Stefanović izjavljivao da je tim dogovorom ojačana pozicija Srbije uoči dobijanja kandidature, Dačić ove zime nije želeo da slabi svoju poziciju nadajući se datumu početka pretpristupnih pregovora. Ali, zbog simboličke važnosti Jarinja kao mesta na kome su lokalni Srbi, uz podršku države, stavili nogu kako se vrata između Srbije i Kosova ne bi potpuno zatvorila, bilo je naivno poverovati da će izgradnja prelaza proći bez protesta. Jarinje je i mesto kroz koje prolaze kamioni sa robom na koju se ne plaćaju PDV i carina, pa je uspostavljanje integrisanog prelaza uplašilo i mnoge lokalne moćnike koji od takve trgovine žive. Sa druge strane, lokalni politički lideri bili su podjednako naivni verujući da će nekakva okupljanja sprečiti uspostavljanje novog zajedničkog prelaza. Bez podrške državnog vrha Srbije, protesti na Jarinju kratko su potrajali i ostali bez efekta.

VATRA: Na radnike iz Novog Pazara možda niko nije obratio pažnju u početku, ali čim su ih primetili, lokalni vođi odmah su pošli da ih poplaše. Po otpočinjanju radova odneli su im na ruke zahtev da radove prekinu, pripretivši im "suočavanjem sa narodom". Od tada su radnike obezbeđivali policija i žandarmerija i sledeća dva dana izgledalo je kao da će novi prelaz dobiti svoj konačni oblik do 10. decembra, do kada je dogovoreno da Jarinje, uz Merdare, bude pilot prelaz kojim će početi projekat IBM. Međutim, u utorak rano ujutru, novinarima su počele da stižu SMS poruke da se na Jarinju ponovo okupljaju odbornici četiri skupštine severa Kosova. Mašine su tog jutra ostale u Rudnici (mesto gde se do uspostavljanja novog prelaza nalazio punkt MUP-a Srbije), a na mesto izgradnje ►



Gde smo sad: Prelaz

Foto: Zveki/AP

počeo je da pristiže i svet iz Leška, Leposavića, Zubinog potoka, Zvečana i Mitrovice. Za njima i novinarske ekipe, a onda i kamioni sa ogrevom. Dugo se čekalo jedino da stigne agregat kako bi se predsednici opština obratili okupljenima. Nekoliko stotina ljudi u međuvremeno je zapalilo logorske vatre na gradilištu. Žandarmerija se povukla, policija je diskretno ostala po strani, posmatrajući šta se događa.

"Mi ne možemo da dozvolimo da se ovde pravi granica između Srbije i Kosova. Mi nećemo da živimo u Velikoj Albaniji. Ostaćemo ovde dok se od izgradnje prelaza ne odustane!", vikali su čelnici u mikrofon kada je stigao agregat i proradilo ozvučenje.

Govore su onda zamenili muzika i patriotska poezija. Sledeća tri dana slušali su se sa razglasa strastveni recitali Ivane Žigon koja govori o prodaji duše za šaku novca, čitav opus četničkih pesama iz Drugog svetskog rata, kao i savremeni pokosovski ciklus novokomponovane muzike (opus nastao u periodu posle 1999. godine), čija je perjanica izvesni Lazo Magistrala, neka verzija Baje Malog Knindže za 21. vek, koji peva o zabrinutim srpskim licima, Tri solitera i trenutku kada će se "skupiti vojska da povrati svetu zemlju s one strane mosta". Slušala se i himna Rusije, ali niko nije ustajao sa improvizovanih klupica oko vatri.

Ubrzo su podignuti jedan, pa drugi šator. U njih su zalazili oni "važni" ljudi, manje radi dogovora a više kako bi se ogrejali. Oko logorskih vatri sedeli su ostali. Neki su doneli prvo topli čaj, pa onda kuvanu rakiju i vino. Spremni su bili i sendviči. Poslanik DSS-a i jedan od ljudi koje zovu "liderima Srba sa severa", Marko Jakšić, stalno je na telefonu i "organizuje neke momke". Njegov stranački kolega, predsednik opštine Zvečan, Dragiša Milović, opet u mobilni telefon, nekom objašnjava da je "tu sa svojim odbornicima i da su odbornici tako hteli i da on tu ne može ništa."

Ali, već je prvog dana bilo jasno da masovnog odziva na protest – nema. Novinari koji su na Jarinje došli iz severnog dela Mitrovice pričali su prvog dana kako su sirene za uzbunu sat vremena pozivale građane, ali je na Jarinje stiglo tek nekoliko desetina automobila. Svoju šihtu na protestu odrađivali su i zaposleni u javnim preduzećima i lokalnim upravama, a noću su dežurali uglavnom mlađi ljudi.

"Brate, a što je ovde u pet poslepodne, kao u pet ujutru? Svi spavaju po kolima, gore vatre, ništa se ne dešava...", pitao je autora ovog teksta jedan od ljudi koji je u okviru stranačkih delegacija drugog dana protesta stigao na Jarinje. Mrak, hladnoća, blato, siluete u noći, hipnotično pucketanje vatri i razgovori u poluglasu nisu im izgledali kao slika veličanstvene borbe protiv iscrtavanja granice. Možda zato što ni oni sami ne znaju da se veličanstvene borbe ne vode u lakiranim cipelama.

Svoj interes da se tamo nađu našli su poslanici Demokratske stranke Srbije, predvođeni potpredsednikom parlamenta Nenadom Popovićem, i radikali koje su poveli Nemanja Šarović i Vjerica Radeta. Posle zapaljivih govora o odbrani otadžbine, svi su se, međutim, brzo utopili u masu koja se u dokolici šetala po Jarinju i okolini, smrzavajući se na decembarskim vetrovima. U masi su se jedino izdvajali neki ljudi u maskirnim uniformama, sa dugim kosama, bradama i šubarama na glavi, poput likova iz filmova Lordana Zafranovića. I neki fino obučeni ljudi, kojima je osam sati na radnom mestu zamenjeno osmočasovnim dežurstvom na protestu.

SRCE: "Pa ko će tamo (na Jarinje) da ide? Oni koje animiramo. A puni su kafići u Mitrovici, puni su kafići u Leposaviću. Pa, hoćemo li ja i profesor, koji zajedno imamo 122 godine, da čuvamo granicu? Ne ide to...", konstatovao je Marko Jakšić na burnoj sednici u Leposaviću. Prethodne su se večeri iz prestonice četiri predsednika opštine vratila sa zaključkom vlade koji je dobio vrednost pisanih garancija koje su Srbi sa severa Kosova tražili kako bi prekinuli protest. Ivica Dačić i Tomislav Nikolić bili su pozvani na Jarinje, ali se na kraju sa Jarinja išlo u prestonicu. "Nije realno da oni dođu...", priznao je reporterima pomirljivo jedan od lokalnih lidera.

Na sednici četiri opštine odbornicima je ponuđeno da se izjasne o zaključku vlade i sudbini protesta, ali osim naprednjaka Krstimira Pantića nema onih koji veruju da su stečeni uslovi za prekid protesta. Metaforama o budalama koje se dva puta sapliću o isti kamen i slepima koji jedini ne vide da je IBM uspostavljanje granice, većina odbornika glasno je izražavala neslaganje sa vladinim zaključkom.

"Sve je ovo zbog Evropske unije. Da nema toga, mi danas ovde ne bismo imali ovaj problem. Ali da bi se to promenilo, mora da se dogodi narod. Prvo u centralnoj Srbiji, gde ih je više, a onda i ovde. A u ova tri dana, na Jarinju se nije dogodio narod – zaključio je, na kraju, za govornicom, Slaviša Ristić.

Svoju šihtu na protestu odrađivali su i zaposleni u javnim preduzećima i lokalnim upravama, a noću su dežurali uglavnom mlađi ljudi

Vođi su se potom povukli na odlučivanje o tekstu zaključka. Posle nekoliko sati većanja, radikali su napustili salu, kako ne bi glasali protiv zaključka. Zarad jedinstva, objasnili su. Ostali su svi podigli ruku i izglasali zaključak koji je Stevan Božović pročitao pred onim preostalim okupljenima na Jarinju. Sutradan su gradilište ponovo zauzele mašine. Kontejneri koje koriste srpski, kosovski i Euleks policajci spušteni su u blato nezavršenog prelaza i život se, posle prigodnog slikanja za televizije, nastavio.

Tog 10. decembra na televiziji se pojavio čovek iz Raške kao prvi koji je prešao novi prelaz. "Sve je isto, kao i uvek", konstatovao je. ◂

Peđa Obradović

Srbija i Evropska unija

Poniženi i povređeni

Nesklad između dominantne želje da se živi bolje, oličene u većinskoj podršci članstvu Srbije u EU, i nedovoljne podrške da se političke i ekonomske reforme i rešavanje pitanja iz prošlosti odvijaju na način koji omogućava napredak ka članstvu, suštinska je protivrečnost koja je tokom vremena vodila osipanju podrške građana evropskoj integraciji zemlje



Piše: Milica Delević

Nedavno sam, na seminaru u Stokholmu, slušala švedskog kolegu kako opisuje Švedsku kao "nevoljnog" Evropljanina. Ako bi jednim pridevom trebalo opisati kakav je Evropljanin Srbija, rekla bih "povređen". Pokušaću da, u tekstu koji sledi, objasnim zašto.

Srpsko putovanje u Jevropu je, ako kao konačni cilj ovog putovanja razumemo članstvo u Evropskoj uniji, započelo nakon demokratskih promena 2000. Promene nisu značile da je u društvu postojao konsenzus o tome šta nam se to dogodilo tokom devedesetih – želeli su ih i oni koji su se od početka protivili ratovima, i oni koji su postali protivni kada su videli šta su nam doneli, ali i oni koji su priželjkivali njihov drugačiji ishod. Ipak, postojala je saglasnost o nespremnosti da se loš život i međunarodna izolacija dalje podnose. Evropska unija je, kao oličenje integracije i boljeg života, postala sinonim onoga čemu je većina građana nakon promena težila.

Lideri petooktobarske Srbije nisu, međutim, nasledili "prazan papir" u odnosima Srbije sa EU – Srbija 2000. se još opravljala od NATO intervencije, do promene vlasti bila je pod sankcijama, a režim koga se pridržavala EU je bio i stroži od onoga za šta je postojala saglasnost u UN. Nije bilo nikakvih ugovornih odnosa Srbije i ove organizacije, jedina saradnja bila je davanje humanitarne pomoći, kao i pomoći za razvoj demokratije i nezavisnih medija. Sve to, uz činjenicu da smo vlast promenili, a da, čak ni oni koji su u samom početku vlast vršili, nisu na isti način gledali na prethodnu deceniju i poteze koje je tadašnja vlast vukla, bitne su karakteristike odnosa Srbije i EU i često su se vraćale da nas, tokom ovog dvanaestogodišnjeg perioda koji je usledio, proganjaju.

PERIPETIJE: Tranzicija koju je Srbija započela posle demokratskih promena bila je teška. Uobičajeno je za zemlje u tranziciji da postoje političke borbe onih koji od promena gube, a koji se nekad brže politički organizuju, pošto tranzicioni gubici dolaze odmah, i onih koji promenama dobijaju, a čija politička mobilizacija neretko ide sporije, pošto je i za pristizanje koristi od poteza koji se sprovode potrebno vreme. U Srbiji je borbu za političku podršku za nastavak reformi komplikovala i neophodnost rešavanja pitanja nasleđenih iz devedesetih – odnos Srbije i Crne Gore u zajedničkoj državi, suočavanje sa prošlošću, koje je postalo oličeno u neophodnosti saradnje sa Međunarodnim krivičnim tribunalom za bivšu Jugoslaviju i status Kosova.

Upravo nesklad između dominantne želje da se živi bolje, oličene u većinskoj podršci članstvu Srbije u EU, i nedovoljne podrške da se političke i ekonomske reforme i rešavanje pitanja iz prošlosti odvijaju na način koji omogućava napredak ka članstvu, suštinska je protivrečnost koja je tokom vremena vodila osipanju podrške građana evropskoj integraciji zemlje. Članstvo Srbije u EU nakon promena podržavala je velika većina građana, više od 70 odsto – danas ona iznosi manje od 50 odsto. Ne samo što podrška članstvu opada, već i procenat protivnika raste, što pokazuje da ideja Srbije u EU postaje polarizujuća, umesto, kakva je bila u početku, "ujediniteljska".

RAZOČARANJE: Početna većinska podrška značila je i velika očekivanja u pogledu brzine kretanja ka EU. S druge strane, podeljenost po pitanjima koja je bilo bitno rešiti da bi se ka EU kretalo onemogućavala je napredak. Ova "kvaka 22" situacija imala je dve važne posledice. Prva, Srbiji je trebalo 12 godina da dođe do statusa kandidata, za koje vreme je većina i aktera i građana verovala da ćemo biti mnogo bliže članstvu. Drugo, odomaćio se diskurs u kome je rešavanje svih polarizujućih pitanja (Crna Gora, Hag, Kosovo, pa čak i bolni reformski koraci) pravdano zahtevima iz EU, pošto je "ujediniteljski" karakter koji je EU davala velika podrška značio i veće šanse da će se polarizujuća pitanja rešiti.

Sporo kretanje dovelo je do razočaranja građana koji su očekivali brže i bolje – za svaki korak bilo je potrebno dugo, uglavnom je Srbija oklevala, a nekada ni Evropska unija nije prepoznavala situacije u kojima bi podrška, pre nego kazna ili strogo uslovljavanje, bila bolji garant napretka. Poruke da sve je što je teško i sporno potrebno da bi se napredovalo ka EU doprinele su nerazumevanju da bismo ova pitanja morali rešavati i da ne težimo članstvu. Još važnije, dovele su do percepcije građana da su visoke političke teme suština evropskog procesa, a uslovljavanje način njihovog rešavanja, što znači da EU nema mnogo dodirnih tačaka sa njihovim svakodnevnim životima.



EVROPSKA UNIJA I SAOBRAĆAJAC: Levo i desno

Foto: VINCENT KESSLER/REUTERS

Ovo nerazumevanje dodatno je podstaknuto i činjenicom da su sva poboljšanja, do kojih je tokom godina došlo, pripisivana dobrom radu različitih vlada ili uspešnom sprovođenju reformi, bez obzira što su mnogi od tih koraka učinjeni u okviru evropske agende, neretko i uz finansijsku i tehničku pomoć EU. Jedina konkretna korist koju građani pripisuju procesu integracija je mogućnost putovanja bez viza, što je nešto što nam je, svojom odlukom iz 2009, "dala" EU. Još jedan faktor koji otežava situaciju je i birokratski ili "papirnati" jezik Evropske komisije, koji obiluje frazama poput unapređeni stalni dijalog, mapa puta, dijalog o viznoj liberalizaciji, konsultativna radna grupa, dijagonalna kumulacija porekla robe... Bez obzira što mnogi od ovih procesa donose vrlo konkretnu korist građanima – recimo, dijagonalna kumulacija porekla je nešto što je omogućilo investitorima zainteresovanim da ulažu u Srbiju da se poreklo robe "sabira" u celom regionu zapadnog Balkana – oni su za građane apstraktni i nerazumljivi. Da citiram kolegu iz Evropske unije – "SAD vam daju ponude koje ne možete odbiti, EU ponude koje ne možete razumeti".

HRONIČNA I AKUTNA KRIZA: Uz ove, rekla bih, hronične ili sistemske, faktore koji su uticali na opadanje podrške građana, dodala bih i akutne. Prvi od njih je svakako kriza u EU. Ovo nije prva kriza sa kojom se EU suočava, i istorija EU jeste istorija prevazilaženja kriza, ali jeste ozbiljan izazov. Više nego što razumeju pitanja važna za evrozonu, fiskalnu i bankarsku uniju koje je potrebno uspostaviti da bi se ona prevazišla, građani vide i razumeju da solidarnost unutar zemalja članica, a i između njih ne dolazi lako u teškim vremenima. Oni se, razumljivo, interesuju na koji način će rešavanje krize promeniti EU i kakva će biti organizacija o članstvu u kojoj će se jednog dana na referendum izjašnjavati. Drugi akutni faktor su nedavne oslobađajuće presude MKTJ, koje nisu utvrdile odgovornost za zločine počinjene u Hrvatskoj i na Kosovu niti donele pravdu žrtvama, otežavajući time ono što je suština evropskog projekta – pomirenje radi zajedničke budućnosti. Iako je sud ustanovljen odlukom Saveta bezbednosti UN i nije evropska institucija niti su sve sudije iz Evrope, u meri u kojoj je pritisak EU bio sredstvo za ostvarivanje saradnje, osećanje povređenosti izazvanog ovim presudama prelilo se i na EU.

Paralelno sa procesom opadanja podrške članstvu u EU kako je rasla potreba da se polarizujuća pitanja reše, odvijao se suprotan politički proces – formiranje konsenzusa o evropskom putu Srbije među političkim partijama. Iako su građani većinski podržavali članstvo Srbije u EU, Rezolucija o pridruživanju Evropskoj uniji je oktobra 2004. godine u Narodnoj skupštini usvojena bez glasova Socijalističke partije Srbije i Srpske radikalne stranke. Formiranjem vlade posvećene nastavku evropskih integracija 2008 godine, u koju ulazi Socijalistička partija Srbije, i događajima u vezi sa ratifikacijom SSP u Narodnoj skupštini Republike Srbije, nakon kojih je usledilo i formiranje Srpske napredne stranke, evropski put Srbije postepeno postaje prihvaćen i od strane političkih partija u parlamentu, iako Demokratska stranka Srbije u međuvremenu postaje zagovornik ideje političke neutralnosti. Paradoksalno, konsenzus o članstvu Srbije u EU je obuhvatio većinu partija u parlamentu u trenutku kada je podrška građana najniža.

PARTIJE I GRAĐANI: I tako, 12 godina od početka tranzicije koja je označila "start" na putu ka članstvu u EU, Srbija čeka odluku o početku pregovora o članstvu sa jačim međupartijskim konsenzusom nego ranije, ali i sa slabijom podrškom građana. Sta to znači za budućnost i da li je pretnja kretanju Srbije ka EU?

Da bismo stavili sadašnji nivo podrške u kontekst koji omogućava njegovo bolje razumevanje, važno je setiti se da je i dosadašnja podrška, iako generalno viša, pokazivala veliki stepen oscilacija. U trenucima kada su ostvarivani važniji pomaci, uvek je bio primetan i rast podrške, praćen rastom optimizma i procentualnim povećanjem građana koji smatraju da se zemlja kreće u dobrom pravcu. Takvi "skokovi" bili su Studija izvodljivosti, koja je otvorila vrata pregovorima o SSP, u aprilu 2005, početak pregovora u oktobru 2005, potpisivanje SSP, dolazak FIAT-a u Srbiju i Evrosong april–maj 2008, vizna liberalizacija



Foto: TANJUG

decembar 2009. Najveći skok podrške zabeležen je u martu 2003 godine, kada je ubistvo Zorana Đinđića dovelo u opasnost projekat evropske Srbije – podrška članstvu Srbije u EU tada je bila na nivou od čak 76 odsto. Svaki zastoj doživljavan je kao odbijanje i vodio je padu podrške, pa "padove" beležimo prilikom prekida pregovora u maju 2006, u februaru 2008, kada je jednostrano proglašena nezavisnost Kosova, prilikom posete nemačke kancelarke prošlog leta kada je donela jasne i teške poruke I, svakako sada, nakon nedavnih oslobađajućih presuda Gotovini, Markaču i Haradinaju. Podjednako je važno je razumeti i prirodu podrške – građani su u EU uvek videli bolji život, veće mogućnosti zapošljavanja i mogućnost putovanja bez viza, pre svega. Njihova očekivanja su, međutim, racionalna – odgovori o boljem životu većinom su stavljani u kontekst "bolji život za moju decu", pokazujući time razumevanje da se sve koristi neće osetiti odmah i da će biti potrebno vreme da neke od njih pristignu. Podrška uvek bila veća među mlađim, obrazovanijim i urbanim stanovništvom. Trend pada beleži se kod sve tri grupe, međutim podrška mladih je otpornija u odnosu na druge.

RAZUM...: Stavljen u širi kontekst, sadašnji procenat građana koji bi glasao za ulazak u EU jeste primetno niži nego ranije, ali istovremeno pokazuje da odnosom građana prema EU, na dugi rok, upravlja racionalnost. Idealizam s početka decenije zamenila je racionalna procena sopstvenog interesa, koja je odolela velikim iskušenjima koja smo na ovom putu imali. Procenat građana koji ima pozitivne stavove o EU manji je od procenta građana koji podržava članstvo u ovoj organizaciji, što znači da ima građana koji, iako ne vole EU, smatraju da je ipak treba ići u tom pravcu. A procenat građana koji smatra da bi reforme trebalo sprovoditi i sa Prištinom razgovarati i da nas na to ne tera EU, ubedljivo je najveći. i pored toga što je na nižem nivou nego ranije, evropska integracija zemlje uživa visoku podršku, čak i veću nego neke nacionalne institucije.

Nivo i priroda podrške, gde preovlađuje racionalnost, daju prostora za vođenje evropske politike vladi. Ali, povređenost koju građani osećaju zbog dominacije visoko političkih tema i uslovljavanja kao načina njihovog rešavanja, kao i skorašnjih oslobađajućih presuda, daje prostora i za politiku u kojoj niko neće formalno odustati od EU, ali bih mogla da zamislim da osuđuje evropsko mešanje u naše unutrašnje stvari bez zagledanja u sopstveno dvorište. A to evropsko zagledanje u naše stvari nas je puno puta nateralo da dovršimo ono što bismo, stalno odlažući "sutra ćemo", mnogo puta završili – malo sutra. Za sada, vlada upravlja evropskim diskursom na način koji omogućava ispunjavanje uslova važnih za početak pregovora o članstvu, iako bi podjednako važno bilo upravljati i sve češćim izlivima netolerancije u društvu. Ostaje da vidimo dalji tok dijaloga, koji treba da donese i početak pregovora. Taj početak, zapravo ono što će se dešavati kad on stigne, biće najvažniji i pravi test posvećenosti evropskim standardima. Pošto je nerealno da se pregovori završe u mandatu ove vlade, a time i nova, važna, evropska nagrada stigne, biće važno videti da li se evropski komentari i primedbe u vezi sa zakonima i njihovom primenom, kao i odvijanjem reformskih procesa, uvažavati čak i kada je ono najkonkretnije što se od EU može dobiti – već došlo.

... OSEĆAJNOST: Ovo je utoliko važnije pošto je uslov za otvaranje pregovora napredak u onome što je još 2011. definisano kao "ključni prioritet" – unapređenje odnosa Beograda i Prištine. Kada pregovori budu otvoreni, a to će biti trenutak kada napredak u dijalogu "isprazni" ovu temu od potencijala da se pretvori u sukob, u prvi plan će upravo izaći pitanja važna za svakodnevni život građana, a to su ona koja se tiču uređenja države i izgradnje institucija. Nikada se, dok dominiraju teme od najvećeg nacionalnog značaja, nije moglo na pravi način baviti drugim pitanjima, koja su, po definiciji "manja" – kako se donose zakoni, kako se primenjuju, a naročito nikad nije bilo dobro vreme za različitost u trenucima nacionalnog osećanja povređenosti. Zato se nadam da će pregovori početi što skorije, kako zbog toga što je napredak u dijalogu, koji je za to potreban, sam po sebi važan, tako i zbog pažnje koja će se tada usmeriti na reformski proces. Upravo će reforme postati novi "ključni prioritet", a primedbe Evropske komisije u vezi sa njima i češće i glasnije. Kada najviše što se od EU može dobiti u ove četiri godine stigne, a to je početak pregovora, pokazaće se da li će dalja politika koristiti racionalnost koju građani pokazuju u odnosu prema Evropi, ili će se, jednom "u posedu" nagrade, dopustiti da prevlada povređenost. Prvi izbor je mudriji, a drugi popularniji. Da su nam institucije snažnije, bio bi manje bitan.

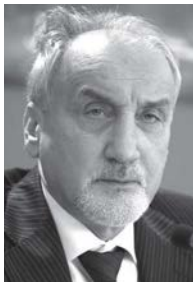
(U tekstu su korišćeni podaci sa sajta Kancelarije za evropske integracije *www.seio.gov.rs*, a za periode od pre 2006. podaci Ipsos Strategic Marketinga)

(Autorka je predsednica Odbora Skupštine Srbije za evropske integracije)

Oprema teksta redakcijska

Po zakonu činjenica

Tužilaštvo za ratne zločine je pružalo podršku svedocima u postupku koji je Tribunal vodio protiv Haradinaja, Brahimaja i Baljaja, iako je postojao veliki otpor svedoka da svedoče zbog straha od odmazde kakva je već zadesila, ispostaviće se, najmanje 19 potencijalnih svedoka u ovom predmetu



Piše: Vladimir Vukčević

Sa dužnom pažnjom sam, kao i uvek, pročitao tekst vrsnog novinara iz Brisela Dejana Anastasijevića "Po zakonu Leke Dukađina", o uzrocima i posledicama odluke Žalbenog veća Haškog tribunala da po drugi put oslobodi Ramuša Haradinaja, Ljahija Brahimaja i Idriza Baljaja, objavljen u prošlom broju "Vremena", 29. novembra 2012.

Kao tužilac koji od 2004. godine aktivno istražuje i događaje ratnih zločina povezanih sa delovanjem Ramuša Haradinaja, Ljahija Brahimaja, Idriza Baljaja, Fatmira Limaja i ostalih nekadašnjih komandanata i pripadnika OVK tokom 1998. i 1999. godine, moja je obaveza da ukažem na neke netačne činjenice koje su se u ovom tekstu našle, po mojoj oceni, iz razloga ponovnog objavljivanja dela članka od 10. aprila 2008. godine, kako je i sam autor naveo na kraju svog teksta.

Saradnju sa Haškim tribunalom baziranu na odredbama Zakona o saradnji SRJ sa Međunarodnim krivičnim tribunalom i drugim zakonskim aktima, međunarodnim konvencijama, Rezoluciji Saveta Evrope od 3. aprila 2003. Tužilaštvo za ratne zločine upravo je, počev od 2004. godine, započelo saradnjom na pomoći Tribunalu u predmetu "Haradinaj i drugi".

U slučaju svedoka Kujtima Beriše, o kom u tekstu piše da mu je "pasoše konačno izdao SUP Prokuplje, dan nakon što je Beriša poginuo", hoću da ukažem da je Šef istražnog odeljenja Tužilaštva Haškog tribunala Patrik Lopez Teres zatražio, u nekoliko navrata, moju pomoć oko procedure izdavanja putnih isprava za ovog svedoka i njegovu porodicu – suprugu i njihovo šestoro dece. Tokom veoma operativne saradnje sa Službom za otkrivanje ratnih zločina pri MUP-u Srbije, uz čiju pomoć smo 24. januara 2007. godine kompletirali celokupnu dokumentaciju za putne isprave porodice Kujtima Beriše, obavestio sam 5. februara 2007. Kancelariju tužioca Međunarodnog krivičnog tribunala za Jugoslaviju (MKTJ) da sam preduzeo sve mere radi ubrzavanja ovog procesa i da su putne isprave "u celosti završene i dostavljene istražitelju Tužilaštva tribunala preko Kancelarije Tužilaštva MKTJ u Beogradu".

NESTAJANJE SVEDOKA: Kujtim Beriša smrtno je nastradao u navodnoj saobraćajnoj nesreći u blizini Podgorice, 18. februara 2007, ali ne "dan pošto su izdati pasoši", kako je navedeno u tekstu. Pitanje je isključivo za Haški tribunal koliko im je vremena bilo potrebno da Kujtimu Beriši i njegovoj porodici dostave putne isprave, kako bi ih dislocirali daleko od Haradinajevih ljudi kojima su bili na meti.

Pomažući u predmetu "Haradinaj" Tužilaštvu Haškog tribunala, radili smo na identifikaciji svedoka koji bi mogli da svedoče pred MKTJ, s obzirom da Tužilaštvo MKTJ nije imalo kompletne lične podatke za moguće svedoke. Tužilaštvo za ratne zločine je pružalo podršku svedocima u postupku koji je Tribunal vodio protiv Haradinaja, Brahimaja i Baljaja, iako je postojao veliki otpor svedoka da svedoče zbog straha od odmazde kakva je već zadesila, ispostaviće se, najmanje 19 potencijalnih svedoka u ovom predmetu.

Tokom suđenja Haradinaju, Baljaju i Brahimaju, Veće je saslušalo gotovo stotinu svedoka. U tekstu prvostepene presude, Haški tribunal nije propustio da navede da se Veće "suočilo sa znatnim poteškoćama u pribavljanju iskaza velikog broja ovih svedoka" i da su "mnogi od njih naveli strah kao značajan razlog za svoje nepojavljivanje pred Većem kako bi dali iskaz". Veće je, u vezi s tim, "steklo snažan utisak da se suđenje odvijalo u atmosferi u kojoj se svedoci nisu osećali bezbedno i to zbog celog niza faktora koji se iznose u presudi". Pored toga, i strane u postupku složile su se da je na Kosovu i Metohiji postojala nestabilna bezbednosna situacija, naročito nepovoljna po svedoke.

S obzirom na poteškoće u nastojanju da se dobiju iskazi, za 34 svedoka odobrene su određene zaštitne mere. Izdato je 18 obavezujućih naloga za svedočenje za one svedoke koji su i dalje odbijali da daju svoje iskaze, čak i uz mogućnost zaštitnih mera.

LEPO VASPITANJE: Na sastanku u septembru prošle godine, glavni tužilac MKTJ Serž Bramerc je izrazio nezadovoljstvo što sam u intervjuu jednom dnevnom listu progovorio o ubistvima i zastrašivanjima svedoka tokom 2002, 2003. i 2004. godine, u predmetu Međunarodnog suda u Prištini protiv oficira OVK u operativnoj zoni "Dukađin", pod komandom Ramuša Haradinaja. Postupak je vođen protiv Ramuša Ahmetaja, Idriza Baljaja, Ahmeta Eljšanija, Bekima Zekaja i Dauta Haradinaja, osuđenih decembra 2002. na kazne zatvora od tri do 15 godina za ubistvo četiri pripadnika oružanih formacija tzv. Republike Kosovo – FARK kojima je komandovao Tahir Zemaj.

Predstavnici Tužilaštva upitali su na sastanku glavnog haškog tužioca zašto izjava ubijenog svedoka Tahira Zemaja, data na 200 strana, nije ušla u tkivo predmeta "Haradinaj". Bramerc je odgovorio da je Haško tužilaštvo autonomno u donošenju odluka o tome šta će da optužuje. Kada smo mu ponovo postavili ovo pitanje, uz molbu



RAMUŠ: Nevin bez dokaza Foto: REUTERS

da objasni koji su pravni razlozi odlučili da se odustane od Zemajeve izjave, Bramerc je ponovio svoj odgovor, dodavši ponovo da je Haško tužilaštvo autonomno i samostalno u donošenju odluka na koji način će raditi. Rekao sam mu tada da nisam imao nameru da dezavuišem Haški tribunal, već smo želeli da upoznamo javnost sa činjenicama o ubijenim potencijalnim svedocima u predmetu protiv Haradinaja.

U pismu koje sam uputio Seržu Bramercu jula ove godine izrazio sam zabrinutost zbog ozbiljnih propusta Tribunala u zaštiti svedoka optužbe PW-081, koji je dao iskaz haškim istražiteljima upravo u Tužilaštvu za ratne zločine, i sa žaljenjem konstatovao da je ovom svedoku uskraćena priprema ("witness proofing"), uobičajena procedura za svedoke koji daju svoj iskaz pred Tribunalom. Podsetio sam tada da je na uznemiravanje svedoka u ovom predmetu ukazalo i raspravno veće u prvostepenoj presudi, što je bio razlog obnavljanja postupka.

DOKUMENTACIJA: Tužilaštvo za ratne zločine Republike Srbije, posle odluke prvostepenog veća MKTJ da oslobodi optužene u predmetu "Haradinaj i drugi" (IT-04-84) dostavilo je Tužilaštvu u Hagu sve prikupljene materijale kojima je raspolagalo o Haradinajevim zločinima na Kosovu i Metohiji, a koji nisu bili obuhvaćeni optužnicom Tužilaštva Tribunala: dostavljeno je 198 dokumenata, ali i izjave koje smo pribavili za događaje, pored ostalih, vezane i za Radonjićko jezero i logor "Jablanica". Smatram da smo na taj način doprineli da dokazi u ponovljenom suđenju budu utemeljeniji.

Kada je reč o "slučaju Klečka", za koji u tekstu piše da "Tribunal od Srbije nikada nije dobio nijedno slovce", želim da istaknem da je ovo Tužilaštvo radilo na rasvetljavanju događaja i na utvrđivanju odgovornosti izvršilaca nižeg ranga – 26 pripadnika OVK za ratne zločine u Lapušniku, Klečkoj, Krajmirovcu, kao i odgovornost Fatmira Limaja za zločine u kojima je stradalo osam civila. Uz saglasnost sudije Kevina Parkera, predsednika Veća, Haški tribunal je odobrio da Tužilaštvo za ratne zločine podigne zahtev za sprovođenje istrage protiv Limaja i još 26 lica 5. juna 2009. godine.

Kada je Limaj pred Tribunalom oslobođen krivice za zločine u selu Klečka, ovo Tužilaštvo je nastavilo da prikuplja izjave svedoka i došlo do dokaza o postojanju krematorijuma u Klečkoj u kojem su pripadnici OVK spaljivali Srbe, Rome, ali i Albance koji nisu bili lojalni OVK. Ovaj predmet je jedan od 39 slučajeva u kojima Tužilaštvo za ratne zločine sarađuje sa Misijom vladavine prava EU na Kosovu – EULEKS, i zahvaljujući ovoj saradnji 21. novembra počelo je ponovno suđenje Fatmiru Limaju i trojici okrivljenih u predmetu "Klečka".

Od svog osnivanja, Tužilaštvo za ratne zločine je, ispunjavajući svoj osnovni zadatak – gonjenje učinilaca krivičnih dela ratnih zločina, ulagalo velike napore ka unapređenju saradnje u krivičnim pitanjima među državama bivše Jugoslavije, a naročito na unapređenju saradnje sa Haškim tribunalom. Sve ovo činili smo u cilju uspostavljanja vladavine prava nakon ratnih sukoba na prostorima bivše SFRJ, izgradnje poverenja u pravosudni sistem Republike Srbije te ponovnog uspostavljanja poverenja kao preduslova za dostizanje pravde u regionu. ◂

(Autor je tužilac za ratne zločine Republike Srbije)

Intervju: Robert Jenovai, generalni menadžer kompanije "Nelt" za Afriku

Uspešno širenje na drugi kontinent

"Ozbiljan pristup, dugoročno planiranje i strpljenje je prava formula za poslovanje u Africi – tako se mi ponašamo na tržištu, i takve partnere tražimo"

NEKAKO U ISTO vreme kada je kompanija "Nelt" počela da se bavi delatnošću po kojoj je danas poznata, a to je distribucija robe široke potrošnje čuvenih multinacionalnih firmi, kompaniji se 1997. godine pridružio Robert Jenovai. Deceniju i po kasnije, "Nelt" proslavlja 20-godišnjicu uspešnog poslovanja, a Robert Jenovai već godinu dana radi u Angoli kao generalni menadžer "Nelta" za celu Afriku. Čitaocima "Vremena" on otkriva karakteristike tržišta Angole, sličnosti i razlike sa ekonomskom situacijom u Srbiji, kao i poslovne planove "Nelta" za 2013. godinu.

"VREME": Radili ste u "Neltu" i njegovim ćerkama-firmama tokom 14 godina u Srbiji i Crnoj Gori. Koja su vam iskustva sa ovih prostora najviše pomogla za ovih godinu dana, koliko ste u Angoli?

ROBERT JENOVAI: Tokom karijere u "Neltu" sam prošao sve pozicije – od rada na terenu do supervizora, menadžera prodaje i generalnog menadžera za Crnu Goru. Tu sam stekao iskustvo u radu sa klijentima, i baš ta iskustva sa terena, u različitim okolnostima i fazama razvoja tržišta Srbije i Crne Gore, pomogla su mi da se prilagodim i sa timom iskusnih saradnika iz "Nelta" uspostavimo model poslovanja koji je primeren trenutnom stadijumu razvoja tržišta Angole. Naše tržište, kada sam počinjao pre 15 godina, bilo je vrlo fragmentisano, sa velikim uticajem pijačne prodaje i veleprodaje, i sa ogromnim brojem malih, nezavisnih radnji. Moderna trgovina je tada u Srbiji bila tek u povoju. Taj stadijum koji je Srbija prošla, danas se može prepoznati u zemljama u razvoju, a svakako u zemljama koje mi pokrivamo u podsaharskoj Africi – u Angoli, Zambiji, Zimbabveu, Mozambiku i Malaviju.

Koji su najveći rizici u poslovanju kada je reč o Angoli i ostalim podsaharskim zemljama?

U zemljama afričkog kontinenta, pogotovo u delu podsaharskog regiona, rizici se mogu podeliti na lične i poslovne. Na ličnom planu, to su rizici od bolesti, konkretno u Angoli to je malarija koja je vrlo raširena. Zatim, tu su i drugi rizici svakodnevnog života – uličnе krađe, nesigurnost i kriminal koji, na svu sreću, u ovim zemljama u kojima poslujemo nije dramatičan, ali je izražen više nego u zemljama zapadnog Balkana. U poslovanju rizici su daleko širi: kompleksni procesi u državnoj administraciji, birokratija, česte i nenajavljene promene zakonodavstva, i sl. Zbog toga je veoma važna dobra priprema, poznavanje lokalne legislature i praćenje svih promena u zakonodavstvu. To su opšti rizici poslovanja, ali ono ključno je da su troškovi poslovanja izuzetno visoki. Samim tim, greške u uspostavljanju biznis modela i u svakodnevnim biznis operacijama su veoma skupe. To je drugi kontinent – logistika, lanac nabavke pogotovo, glavna delatnost kojom se mi bavimo, izuzetno je skupa – dopremiti robu do Afrike povećava cenu proizvoda. Ujedno, u prethodne dve godine, glavni grad Angole Luanda je proglašen za najskuplji grad na svetu. Kao i sve na tržištu, reč je o tražnji i ponudi – još uvek je tražnja veća od ponude i trenutno su cene u Luandi, i Angoli uopšte, izuzetno visoke. Na kraju, i cena rada je visoka, ali je Angola za nas najveći prioritet zbog potencijala tržišta robe široke potrošnje.

Prema podacima APR-a, "Nelt" je za prošlu godinu imao 600 miliona dinara konsolidovane neto dobiti. Kako komentarišete ovaj rezultat, i šta možete da kažete o poslovanju kompanije u Angoli?

"Nelt" ove godine slavi 20 godina postojanja. Mi smo svoje poslovne rezultate gradili postepeno. Ono što smo uradili prošle godine potpuno je u skladu sa ciljevima koje smo postavili. Isto tako se može reći i za ovu, a daleko smo ambicioniji kada je reč o narednoj poslovnoj godini. U Angoli smo još u *start-up* fazi našeg poslovanja, imamo tek oko godinu i po dana iskustva poslovanja na tom tržištu. To je vrlo malo, pogotovo za zemlje gde operacije i kontakte uspostavljate praktično od nule. Naši rezultati u Angoli za sledeću godinu kreću se u cilju prihoda od oko 19 miliona dolara, što je dvocifren rast u odnosu na ovu godinu, i podrazumevaju dovođenje novih prodajnih programa i novih poslovnih partnera – dakle, ne oslanjamo se samo na ovo što danas imamo. Za afričke zemlje je važno strpljenje u biznisu, i kad je reč o očekivanjima i kada je reč o povratu investicija. U skladu sa tim imamo zaista ambiciozne planove i smatram da smo za 2013. godinu postavili izazovan, ali dostižan cilj.

Da li se mogu povući neke paralele između srpske i angolske privrede? Ovde mislim prevashodno na relativno skoro završeni rat, ali i uslove poslovanja?

Prva velika razlika je činjenica da je Angola izuzetno bogata prirodnim resursima, prvenstveno naftom. Ona je i glavni pokretač ekonomije u Angoli. Posle Nigerije, Angola je sa proizvodnjom većom od 1,9 miliona barela dnevno drugi proizvođač nafte u Africi. Ako pogledamo strukturu bruto društvenog proizvoda (BDP) Angole i Srbije samo po osnovnim elementima, videćemo razliku. U Srbiji učešće poljoprivrede u BDP-u je oko 11 odsto, industrije blizu 19, a usluga oko 70 odsto. U Angoli poljoprivreda čini oko 10 odsto BDP-a, ali je velika razlika u industriji koja čini 66 odsto BDP-a, dok usluge čine 24 odsto. Dakle, sama struktura ekonomije je različita, i u toj meri, to su glavne razlike i jedna velika prednost koju Angola ima kao zemlja u ovom trenutku. Naravno, govorim o perspektivi, jer Srbija i dalje ima daleko veći BDP po glavi stanovnika od Angole. Ali, kada pričamo o sličnostima, njih možemo videti u oporavku infrastrukture i ekonomije nakon perioda rata, što je zadesilo i nas nakon 2000, kao i Angolu od 2002. godine, kada je građanski rat završen. Slično Srbiji, i Angola ima potrebu za daljom diversifikacijom ekonomskih aktivnosti, jačanjem malih i srednjih preduzeća i poljoprivrede. Isto tako, jedna od sličnosti odnosi se na ogromne razlike između regiona. U Angoli jednu trećinu ekonomije čine glavni grad Luanda i provincija Bengo oko glavnog grada, dok su provincije u unutrašnjosti još uvek dosta nerazvijene. Upravo iz tog razloga je angolska vlada uvela niz podsticajnih mera za investiranje u ove provincije.

Pomenuli ste da je tržište Angole sada na neki način slično kao kod nas 1997, moderna trgovina je u povoju, a još uvek postoji



SRBIJA I ANGOLA:
Robert Jenovai, generalni menadžer kompanije "Nelt" za Afriku
Foto: Ivan Šepić

veliki udeo neformalne, pijačne i uličnе prodaje. Kako jedan distributer može da funkcioniše u takvim uslovima?

Maloprodajno tržište u Angoli nije tipično. U definiciju neformalnog tržišta spada i veliki broj tradicionalnih trgovina, koje liče na piljare i male trgovine sa kojima mi sarađujemo i dan-danas na Balkanu, kao i veleprodaje koje snabdevaju uličnе prodavce. Uticaj uličnе prodaje i pijaca je ogroman, i pronaći pravu strategiju pokrivanja tih prodavaca je prava formula za uspeh u distribuciji u Angoli. Kombi-prodaja (VAN Sales) pokazala se kao pravo rešenje za taj deo tržišta – to je prodavac koji u vozilu ima ručni kompjuter (Hand Held), štampač i robu, i na licu mesta obavlja prodaju. Morali smo da se prilagodimo i naučimo šta je to što je tamo adekvatno, i da smislimo model koji je praktičan u takvom okruženju.

Kako je svetska ekonomska kriza uticala na ekonomiju Angole?

Na finansijski sektor kriza se odrazila u vidu manjeg korišćenja usluga, manje potražnje za zajmovima, smanjenja transfera novca i na trgovinu ka inostranstvu. S druge strane, ekonomska kriza je malim delom čak i pozitivno uticala na inflaciju u Angoli, jer je smanjila cenu uvoznih proizvoda, pre svega hrane i građevinskih materijala. Upravo zato što su efekti krize u drugim zemljama bili izraženiji, one su morale da spuštaju cene svojih proizvoda da bi pojačali trgovinu i izvoz. Naravno, ovo su dva aspekta krize koja nisu toliko bitna. Ono što je važno jeste deo koji se odnosi na njihovu glavnu industriju – naftu. Tu je Angola osetila prilično velike efekte krize, jer je cena sirove nafte tokom 2008. znatno pala. To se odrazilo na kompletan BDP. Treba reći da su SAD jedan od ključnih partnera Angole za izvoz nafte – samim tim, kriza u Americi i smanjenje tražnje doveli su do posledica po Angolu. Međutim, te posledice nisu bile tako dramatične kao u drugim zemljama, u zapadnoj Evropi ili SAD. Angola se već oporavlja jer je cena nafte posle 2008. ponovo počela da raste, što se odrazilo pozitivno na celokupnu ekonomiju

Ipak, važno je reći da je u Angoli i dalje ogromna polarizacija između bogatih i siromašnih, i suštinske efekte rasta BDP-a i ekonomije prosečan čovek ne primećuje. Međutim, zemlja se brzo razvija, infrastruktura se poboljšava iz dana u dan, stvaraju se nova radna mesta i postepeno se smanjuju te razlike. U svakom slučaju, neophodna je diversifikacija poslovnih aktivnosti, da Angola ojača i obnovi svoju poljoprivredu – danas se ne pominje toliko često, ali Angola je u jednom periodu bila važan izvoznik kafe. Osim nafte i dijamanata, imaju i odličan granit, mermer, veoma kvalitetno drvo, tako da postoje i drugi resursi kojima Angola može da ojača svoju privredu.

Ako je već siromaštvo toliko izraženo, koliko se to odražava na korišćenje robe široke potrošnje koju "Nelt" distribuira?

Lagano se ipak stvara neka vrsta srednje klase, sve je više ljudi koji mogu da zarade svoje plate na mesečnom nivou i da planiraju kako će da ih potroše, za razliku od perioda kada su svi zarađivali dan za dan – danas kupim ili prodam nešto, zaradim nekoliko dolara i preživim taj dan, sutra iz početka. Tako da se sloj ljudi koji koristi proizvode koje mi distribuiramo lagano povećava. Zato sve velike multinacionalne kompanije traže rast u ovim zemljama Afrike, jer su prepoznali taj razvoj, zatim porast populacije u odnosu na zapadni svet, a samim tim i porast potrošača. Za mnoge firme ta tržišta su netaknuta. Do pre nekoliko godina, velika većina multinacionalnih kompanija sa robom široke potrošnje ostvarivala je odlične rezultate u zemljama zapadne Evrope, Severne Amerike, Azije i u Rusiji. Nakon ekonomske krize, morali su da pronađu alternativne izvore rasta, pa je Afrika, koja je bila ocenjena kao veoma rizična ali sa velikim potencijalom, postala interesantna. Međutim, za godinu dana, koliko sam u Angoli, video sam dva pristupa inostranih firmi. Za jedne, Afrika je samo eksportno tržište koje se ne tretira drugačije osim samog izvoza, znači, bez ikakve podrške. Druge kompanije malo ozbiljnije planiraju i smišljaju strategije kako da uđu na afričko tržište, i u suštini to jesu pravi partneri za nas. Oni imaju dugoročnu strategiju, daju podršku, imaju marketinški pristup, dakle ne tretiraju Angolu i Afriku kao eksportno tržište, i to jeste prava formula – tako se mi ponašamo na tržištu, i takve partnere tražimo. ◂

R. Marković

Nemoguća misija: dekontaminacija



foto: Reuters

“Katastrofalna posledica je i to što je skoro cela društvena privreda Republike Srbije u periodu 2002. do 2011. prodata za bednih 2,6 milijardi evra, prihod od privatizacije društvenih preduzeća u Srbiji je manji od bogatstva bilo kog ozbiljnijeg evropskog vlasnika kompanije ili ‘čuvenijeg’ ruskog tajkuna, da se i ne poredi sa bogatstvom vlasnika Majkrosofta”

ŽRTVE 30 ODSTO neuspelih privatizacija govore o uskraćenim pravima, neispunjenim obećanjima i izneverenim očekivanjima, o razočaranju u državu i sindikate. Njihova preduzeća su bila najslabija karika u (oni bi rekli, pljačkaškoj) privatizaciji, koja u ovom ili onom obliku traje dve decenije: tenderi, aukcije, nesolidni kupci, of šor strateški partneri, prigovori, spore i kontroverzne reakcije državnih organa, predugi stečajevi, suđenja, štrajkovi, kampanje protiv lidera samoorganizovanih radnika, institucionalna i vaninstitucionalna represija.

Ekonomija straha.

Jednog sivog dana, 6. decembra, u Paviljonu “Veljković” u Centru za kulturnu dekontaminaciju u Birčaninovoj ulici u Beogradu na tribini “Hapšenja umesto reindustrijalizacije – da li je to borba protiv korupcije” osećala se gorčina “otpisanih u tranziciji” dok su govorili predstavnici samoorganizovanih malih akcionara i radnika: Aleksandar Lojpur, advokat, pravni zastupnik Pokreta akcionara, radnika i sindikata Srbije PARIS; Zdravko Deurić, lider borbe radnika i malih akcionara Jugoremedije; Zoran Gočević, predsednik Udruženja radnika i akcionara Srboleka; Vladimir Novaković, predsednik Udruženja radnika i prijatelja Trudbenika; Dragoljub Kostić, predsednik Udruženja Uranak, koje okuplja bivše radnike Rekorda; Ljubica Stjepanović Muhić, predsednica Udruženja malih akcionara izdavačkog preduzeća Prosveta.

Nekoliko učesnika tribine kaže da aktuelna kampanja protiv korupcije kroz tabloidne vikend najave hapšenja ne rešava njihove probleme. Oni od države traže da vrati imovinu, da njihovim preduzećima oprosti dugove za porez i komunalije i da pokrene proizvodnju, kad već visoki predstavnici vlasti tako često pominju reč reindustrijalizacija, a da se vidi šta se na tome radi.

“Ja bih najradije ćutao. Šta ima Jugoremedija od toga što izvestilac Evropskog parlamenta za Srbiju Jelko Kacin podržava potpredsednika vlade Aleksandra Vučića u onom što on radi... Sada reketiraju Miroslava Miškovića da bi upravljali njegovim novcem. Mene su hapsili kao najvećeg tajkuna, a nema pas za šta da

privatizacije

me ujede", kaže Zdravko Deurić, radnik-akcionar, koji je prethodnih godina predvodio radnički otpor u Jugoremediji.

Deurić izlaz vidi samo u tome da se ozlojeđeni osvesteni, da se pojavi 10.000 nezadovoljnih radnika ispred vlade: "Odmah će rešiti problem..."

Oni svoju gorku priču ponavljaju u protestima i na tribinama u Pančevu, Jagodini, Beogradu, opisuju slučajeve zapisane u izveštajima Saveta za borbu protiv korupcije i njihovih udruženja, predate agencijama, inspekcijama, tužilaštvima, sudovima, i na kraju Briselu, u kojima sve nekako ispada isto, samo su imena različita.

REKORD: Fabrika guma Rekord, osnovana još 1925. godine, jedna od četiri nekad moćne fabrike "rakovačkog basena", iz koje su na političku pozornicu stupili nekadašnji predsednik Narodne skupštine Dragan Tomić i nekadašnji predsednik SRJ Zoran Lilić. To je ona fabrika iz koje su 1989. radnici došli u Skupštinu gde ih je primio Slobodan Milošević i na kraju im rekao: "A sad svako na svoj radni zadatak!". "Preporod Srbije" jesen 1989...

Dvadeset pet godina posle, marta 2005, nakon dvoipogodišnjeg restrukturiranja, Fabrika gumenih proizvoda Rekord iz Rakovice je preko Agencije za privatizaciju prodala svoju imovinu rusko-srpskom konzorcijumu Vizahem, za pet miliona evra, uz obavezu da kupac preuzme 770 radnika i da zadrži osnovnu delatnost narednih pet godina. U firmi Vizahem d.o.o. je, međutim, 2007. otvoren stečaj na predlog poverioca LB Merehants LLC, registrovanog u Delaveru, SAD. Ostatak proizvodnje se prebacuje u treću firmu...

Stari Rekord je još u likvidaciji, hale prazne, mašine prodate kao staro gvožđe, i sada rade u Ruma gumi, Trajalu, "Aleksandrovcu". U praznim halama sniman je neki film, priča Dragoljub Kostić, predsednik Udruženja Uranak, koje traži da se zemlja Rekord agrara u stečaju izdeli na placeve koji bi kao obeštećenje za neisplaćena dugovanja podelili radnicima.

Kako Agencija nije prodavac imovine, već je to Rekord, Agencija može da traži nazad nešto što nije ni prodala, već je samo bila agent za nekretnine...





foto: Peđa Milosavljević





ŠTO BI REKO DŽONI ŠTULIĆ: Murija na radnike

TRUDBENIK: Slična priča. Pošto je majka firma imovinu prodala Društvu za građevinarstvo, transport i usluge Monterra d.o.o. iz Beograda, radnici KMG Trudbenik a.d. su ostali bez zaštite Agencije za privatizaciju.

Vladimir Novaković, predsednik Udruženja radnika i prijatelja Trudbenika, kaže da je iseljavanje 250 ljudi iz Trudbenikovog samačkog hotela u ulici Jurija Gagarina zakazano po zimi: za 21, 25. i 27. decembar...

Radnici i sindikati Rekorda su jedno vreme sprečavali ulazak stečajnog upravnika u preduzeće. Protestovali su više puta pred zgradom Vlade, Agencijom za privatizaciju, Trgovinskim sudom, obraćali se najvišim institucijama države, uključujući tadašnjeg predsednika Tadića, ali bez efekta.

Ove godine predstavnici Udruženja Uranak su zatražili prijem kod predsednika Srbije Tomislava Nikolića. Primio ih je predsednikov savetnik Oliver Antić, koji ih je kasnije obavestio da su njihovi zahtevi predati nadležnim organima (čitaj: Aleksandru Vučiću). To liči na otkriće da je voda mokra – jer su nadležni organi, policija, tužilaštvo i sudovi odavno upoznati sa tim slučajevima.

U dokumentaciji Udruženja Uranak o "slučaju Rekord" se, na primer, tvrdi da je u 2005. godini smenjena inspektorka poreske uprave u Rakovici Mirjana Pribić, nakon podnetog izveštaja u kome je konstatovala niz nepravilnosti u poslovanju i privatizaciji tog preduzeća, te da su smenjeni: sudija Jovan Kordić, sudija Željko Munjiz, koji je uhapšen, zatim stečajni upravnici Mirjana Lazarević i Zoran Milovanović, koji su s malim akcionarima dobro sarađivali.

JUGOREMEDIJA: Država 2002. prodaje 42 odsto akcija firme Jugoremedija farmaceutskoj, kozmetičkoj i dijetetskoj industriji "Jaka 80" iz Radoviša, Makedonija, sa osnivačkim kapitalom od 1000 evra, čiji je suvlasnik Jovica Stefanović – Nini, u trenutku transakcije, po podacima Saveta za borbu protiv korupcije, bio na poternici Interpola. Akcijski fond je ►

kupoprodajnim ugovorom obavezao kupca da izvrši dokapitalizaciju Jugoremedije i tako postane većinski vlasnik.

U početku, radnici-akcionari, većinski vlasnici fabrike, njih oko 5000 akcionara iz raznih delova Srbije, kontrolišu 58 odsto akcija i imaju poverenje i u vladu i u dominantnog suvlasnika. Pristali su da se dokapitalizacija izvrši kroz ulaganje u modernizaciju proizvodnih pogona. Međutim, na Skupštini preduzeća 2003. godine Stefanović predlaže da dokapitalizaciju izvrši – konverzijom potraživanja "Jake 80" prema Jugoremediji, nastalog na osnovu sporne nabavke sirovine.

Sledi šikaniranje: od izbacivanja malih suvlasnika iz fabrike do raspoređivanja iskusnih farmaceuta u baštovane i čistače kruga.

Grupa organizovanih radnika, njih oko 150 (oko polovine zaposlenih), suprotstavlja se tvrdeći da "Jaka 80" fabriku nezakonito preuzima, pljačka i uništava. Slučaj je stigao pred Savet za borbu protiv korupcije koji ga je dostavio Upravi za sprečavanje pranja novca 2004. godine, ali dugo nije dobio povratnu informaciju.

Slede: štrajk radnika Jugoremedije, ulični protesti (u Zrenjaninu i Beogradu), upadi u državne ustanove i pokretanje sudskih postupaka. Policija (privatna i državna) i žandarmerija je štrajkače hapsila i premlaćivala.

Krajem 2006. godine sud je poništio privatizacioni ugovor. Država je ponovo postala vlasnik 42 odsto akcija, a mali akcionari svojih 58 odsto. Međutim, sada već bivši kupac pokušava da spreči promenu uprave tako što će Jugoremediju uvesti u stečaj i preuzeti je kao većinski poverilac. Stefanović je početkom novembra 2012. uhapšen, a – između ostalog – predmet istrage je i to da li su fakture za nabavku sirovina naduvane.

Nakon sudske odluke radnici se ipak vraćaju u fabriku. Uspevaju da obnove proizvodnju koja je obustavljena novembra 2006. godine, da rekonstruišu fabriku i vrate dugove ranijeg vlasnika. Država, međutim, pokreće akciju da iznova proda celu firmu. Nastaje podela među radnicima koji su obnovili preduzeće i drugih koji su zainteresovani isključivo za prihod od prodaje akcija. Uprava, akcionari i zaposleni u Jugoremediji su pod konstantnom policijskom istragom, pokrenutom na osnovu anonimnih prijava o navodnim zloupotrebama prilikom rekonstrukcije fabrike. Policija upada u kancelariju novog direktora Zdravka Deurića, radnika-akcionara, koji je prethodnih godina predvodio radnički otpor, i odnosi sva dokumenta. Deurića drže u Okružnom zatvoru u Zrenjaninu 52 dana i puštaju. Deurić sada kaže: "Šta vredi i to da dobijemo akcije. Mi u Jugoremediji imamo akcije, pa nam one ništa ne vrede. Srbiji nedostaju brojni lekovi koje Jugoremedija može da proizvodi, ali njih nije briga za to. Jugoremediji je isključena struja tako da su ugrožene i zalihe lekova. Državu kao da ne zanimaju ni njene sopstvene robne rezerve."

SRBOLEK – SLIČNA PRIČA: Isti kupac potrošio je robu i novac, a radnicima je u Ministarstvu pravde obećano da će njegove akcije uzeti, dati državi i Galeniku postaviti da upravlja Srbolekom. Usledio je stečaj. "Ministarstvo ekonomije je poslalo pet inspekcija da bi zatvorili Srbolek", tvrdi Zoran Gočević, predsednik Udruženja radnika i akcionara Srboleka.

PROSVETA: Savet za borbu protiv korupcije je dobio predstavku od reprezentativnih sindikata Izdavačkog preduzeća Prosveta a.d. Beograd u kojoj se ukazuje da je firma Media II iz Beograda nesolidan kupac i da ne izvršava obaveze preuzete ugovorom o prodaji kapitala, da ne isplaćuje zaostale zarade u ugovorom predviđenom roku, da donosi poslovne odluke štetne po preduzeće, zaposlene, male akcionare i državu, odnosno da je sklopio više štetnih ugovora između Prosvete i drugih firmi u svom vlasništvu, da je otuđio nepokretnosti Prosvete u Dobračinoj 30 i u Čika Ljubinoj 1 u Beogradu.

Zbog nepostupanja Agencije za privatizaciju, zaposleni u Prosveti su 21. januara 2010. stupili u štrajk. Podržala ih je intelektualna javnost, uznemirena nagoveštajima da bi mogla da bude zatvorena kultna Prosvetina knjižara "Geca Kon". Prema izveštaju Saveta, usledili su pritisci ministra ekonomije na zaposlene u Prosveti da obustave štrajk.

Savet za borbu protiv korupcije je od Fonda za razvoj saznao da je preduzeće Media II d.o.o. Beograd dobilo tri kredita u ukupnoj vrednosti od 167 miliona dinara, za koje je Agencija za privatizaciju potom utvrdila da su delom nenamenski potrošeni za izvršenje obaveza iz socijalnog programa – i da je Prosveta za prva tri meseca nakon dana ispunjenja kupčevih obaveza zabeležila pad poslovnih prihoda za 63 odsto u odnosu na 2008. godinu.

U toku štrajka, zaposleni u Prosveti obraćali su se predsedniku Borisu Tadiću, premijeru Mirku Cvetkoviću, Savetu za borbu protiv korupcije, kao i skupštinskom Odboru za privatizaciju. Posle osam meseci štrajka, ugovor o prodaji beogradske izdavačke kuće Prosveta je raskinut. Izdavačko preduzeća Prosveta je sada akcionarsko društvo – u restrukturiranju.

Ljubica Stjepanović-Muhić, predsednica Udruženja malih akcionara Prosvete, govori o strahu zaposlenih da ih restrukturiranje vodi u stečaj – zatvorene su tri knjižare, a

Plusevi i minusi



foto: Reuters

Prema Analizi efekata privatizacije Agencije za privatizaciju, od 2002. do 2010. po Zakonu o privatizaciji prodato je 1638 preduzeća, a po Zakonu o svojinskoj transformaciji privatizovano je 777 preduzeća, a 577 je u restrukturiranju.

Broj zaposlenih u preduzećima privatizovanim po Zakonu o privatizaciji smanjen je za 139.000, u preduzećima privatizovanim po Zakonu o svojinskoj transformaciji za 137.000 (za 60 odsto u oba slučaja), a u neprivatizovanim za 117.000 (za 54 odsto).

U privatizovanim preduzećima vrednost imovine je porasla za 47 odsto, u neprivatizovanim se smanjila za 17 odsto.

Privatizovana preduzeća su 2002. pravila gubitak od 102 miliona evra, a 2010. ostvarila su dobitak od 200 miliona evra.

Privatizovana preduzeća povećala su prihode za 69 odsto, neprivatizovana su ostala na istom nivou.

Preduzeća kod kojih je poništena privatizacija smanjila su prihode za 55 odsto.



MEĐU KNJIGAMA: "Prosveta" foto: Fonet

najavljeno je zatvaranje još dve...

AMBIJENT: U prethodnoj deceniji, kupoprodajni ugovor je raskinut u 30 odsto privatizovanih preduzeća – zbog neplaćanja rata prodajne cene, neodržavanja kontinuiteta poslovanja i nepoštovanja socijalnog programa – ili svega toga zajedno. U uspešno privatizovanim preduzećima prava malih akcionara (Skupština i sl.) poštuju se samo u 49 odsto slučajeva.

To je pre godinu dana konstatovao Socijalno-ekonomski savet u istraživanju "Rezultati privatizacije u Srbiji od 2002. do septembra 2011. godine", koje su sproveli saradnici Sindikata Nezavisnost, Saveza samostalnih sindikata Srbije, Unije poslodavaca Srbije i Ministarstva za rad i socijalnu politiku.

"Katastrofalna posledica je i to što je skoro cela društvena privreda Republike Srbije u periodu od 2002. do 2011. prodata za bednih 2,6 milijardi evra, prihod od privatizacije društvenih preduzeća u Srbiji je manji od bogatstva bilo kog ozbiljnijeg evropskog vlasnika kompanije ili 'čuvenijeg' ruskog tajkuna, da se i ne poredi sa bogatstvom vlasnika Majkrosofta...", konstatuje se u toj analizi Saveta.

Analiza efekata privatizacije koju objavljuje Agencija za privatizaciju, očekivano, daje povoljniju sliku (videti okvir), ali i tu se, međutim, vidi slabost najslabije karike: kaže se da je



30 odsto privatizacija poništeno, mada se naglašava da takva preduzeća učestvuju u ukupnom prihodu tek sa tri odsto. U njima je bilo zaposleno oko 50.000 radnika. Taj broj je smanjen za 86 odsto...

"U javnosti se često zamera da model prodaje omogućuje pojedincima da legalizuju novčana sredstva, koja su stečena na osnovu saradnje sa prethodnim vlastima ili na nelegalan način", konstatuje se u pomenutoj analizi Socijalno-ekonomskog saveta. Uz to se dodaje ograda: "Postavlja se pitanje da li, čak i ako pretpostavimo da je to tačno, za tako nešto postoji mogućnost i u slučaju vaučerske i insajderske privatizacije, gde bi se besplatno podeljene akcije vrlo brzo našle na sekundarnom tržištu i verovatno bile predmet anonimne kupovine od strane upravo takvih pojedinaca, kao što je to bio slučaj u nekim drugim zemljama u tranziciji..."

U analizi Socijalno-ekonomskog saveta se uočava tinjajuće nezadovoljstvo: "Percepcija zaposlenih ukupnog stanja u preduzećima posle privatizacije prilično je crna: preduzeća su ekonomski veoma oslabljena, položaj zaposlenih veoma težak, a broj zaposlenih osetno smanjen. Oni koji to nikako nisu smeli, ipak su zaboravili da privatizacija nije isključivo ekonomska stvar, već je uvek i socio-politička stvar, a da priča da negativnih posledica u tom procesu nema – jednostavno nije tačna..." ◂

Milan Milošević

Treće doba: Sigurni i bezbrižni – jednim pritiskom na dugme

Starost je uglavnom praćena bolestima, nesigurnostima, padovima, strahom, a najviše – samoćom. Upravo zato, u kompaniji KONTAKTA su se okupili ljudi oko ideje da starost ne mora uvek da bude takva, već spokojna, sigurna, aktivna, dostojanstvena, nezavisna.

U kriznim zdravstvenim situacijama, najvažnija je brza reakcija. U slučaju moždanog ili srčanog udara, kritični su prvih sat vremena. Kada se ne može ustati, doći do telefona, dovoljno je jednom pritisnuti dugme na uređaju za teleasistenciju i uspostavlja se veza sa "Kontaktinim" timom: u zavisnosti od toga šta se dešava korisniku, poziva hitnu pomoć, ili nekog od prijatelja i rođaka, patronažnu službu Doma zdravlja, pomaže oko zakazivanja pregleda, podseća na terapiju, razgovara, sluša, zove da se raspita za korisnika... "Kontakta" daje svojim korisnicima ovakve uređaje na korišćenje, bez nadoknade, bez dodatnog plaćanja telefonskih impulsa ili nekih drugih troškova. Aktivnijim korisnicima, "Kontakta" daje uređaj za mobilnu teleasistenciju, koji je lagan i malih dimenzija, putem kojeg se može komunicirati sa centrom, a po potrebi se korisnik može i locirati. Ovakav vid teleasistencije može biti od velike pomoći u ovim hladnim danima, na klizavim trotoarima, a naročito je pogodan i za prve faze Alchajmerove bolesti i demencije. Teže pokretljivim i manje aktivnim korisnicima, "Kontakta" daje na korišćenje kućnu alarmnu centralu, sa vodootpornim priveskom koji se može nositi oko vrata, imajući u vidu da su najčešće nezgode u kupatilu, gde se takođe jednim pritiskom na dugme uspostavlja veza sa centrom "Kontakte".



Stručni tim koji čine andragozi, defektolozi, psiholozi – specijalno obučeni za poslove teleasistencije – ima praksu da, ukoliko im se korisnik ne javlja nekoliko dana, pozove korisnika da proveri njegovo stanje, da pita pre svega kako su, ima li izmena u terapiji, kako bi se ažurirao "karton" korisnika. Ne samo da podseća korisnike da uzmu lekove, već pomaže da zakažu pregled kod lekara i pruža najrazličitije informacije.

"Kontakta" radi 24 sata dnevno, 365 dana u godini, i korisnici znaju da nisu sami, nisu prepušteni sami sebi, jer imaju svest i sigurnost da će jednim pritiskom na dugme pomoć biti organizovana i upućena, kao i da će biti s njima na vezi sve dok pomoć ne stigne, što predstavlja sigurnost i za njihove članove porodice. Za mesečnu pretplatu od 1990 dinara, korisnici mogu apsolutno neograničeno razgovarati sa "Kontaktinim" centrom, bez dodatnih plaćanja impulsa ili drugih troškova.

"Kontakta" za svoje korisnike takođe može da organizuje i usluge gerontodomaćica, koje bi dolazile jednom nedeljno, za ukupno 5000 dinara mesečno (24-časovna usluga teleasistencije + 4 dolaska gerontodomaćica). Usluge gerontodomaćica podrazumevaju čišćenje kuće, nabavku namirnica i lekova, kao i pomoć pri održavanju lične higijene korisnika. U cilju poboljšanja zdravstvenog stanja svojih korisnika, "Kontakta", uz gerontodomaćice, može da obezbedi i dva dolaska mesečno lekara opšte prakse iz privatnog Doma zdravlja, i osnovne laboratorijske analize u domu korisnika, gde bi ova tri vida usluge koštali ukupno 11.000 dinara mesečno.

Više informacija možete dobiti na 011/2206210, sajt *www.kontakta24.com*.



Intervju: Miodrag Kostić, predsednik MK Grupe

Prva srpska multinacionalna kompanija

“Treba stvari da gledate u malo širem kontekstu. Moramo da napravimo malo veće firme, jer ulaskom u EU, ako ne budete konkurentniji od onog iz Holandije, Danske, Francuske, nećete ovde imati ništa, mi ćemo biti samo potrošači, sedam miliona potrošača”

Kada je Američka privredna komora pravila presek prvih sto dana rada vlade, velika većina medija je kao najatraktivniju izjavu sa skupa u hotelu "Metropol" prenela reči Miodraga Kostića, kako mu je bilo "lakše da se razvede nego da otpusti radnika".

"Suština te moje izjave je bila da je zakon zaboravio da treba da štiti zaposlene. A zaposleni su i oni koji sutra neće moći da rade, i oni koji ostaju da rade", kaže u razgovoru za "Vreme" predsednik MK Grupe. "Fleksibilnost odlaska i dolaska radne snage omogućava poslodavcima da budu fleksibilniji u otpuštanju, ali i mnogo fleksibiliniji u primanju radnika. Danas poslodavci ne žele olako da primaju ljude znajući koliko je teško i kolika je to velika obaveza da sutra nekoga otpuste. I u tom kontekstu je bila ta izjava, ne da li mi je teže da se razvedem od žene", kaže Kostić.

"VREME": Šta konkretno treba promeniti u Zakonu o radu?

MIODRAG KOSTIĆ: Jedan radnik ili zaposleni, koga štiti sindikat kroz zakon o radu, treba da shvati da će možda on jednog dana biti poslodavac ili obratno. Zakon o radu treba biti izbalansiran između poslodavaca i radnika. O platama se dogovaraju Ministarstvo za rad, socijalnu politiku, vlada i sindikat, čime nameću obavezu poslodavcu, a da nas nisu konsultovali. Stvar je veoma jednostavna: vratite tu instituciju pregovaranja tamo gde joj je mesto – između poslodavca i radnika. I verujte, napravićemo dobar zakon o radu.

Po podacima Agencije za privredne registre (APR), vi ste ipak zaposlili još oko 1.500 ljudi u prethodnoj godini.

Tačno, bez Ukrajine, tamo ima još 700 novih zaposlenih.

A zarada je mnogo veća nego u prethodnoj poslovnoj godini, za oko tri milijarde dinara.

Mi još uvek ne konsolidujemo svu dobit iz svih firmi, jer zakon nas ne obavezuje.

APR izdaje konsolidovani bilans, ne znam koliko je to tačno...

Pa naravno da nije tačno, jer to znamo samo mi i banke. Dobit je, naravno, veća od toga što ste pitali, ali nije suština u dobiti. Problem srpske ekonomije je najvećim delom to što ona nije predvidiva, a još manje održiva. I tu je suština. Koncept koji mi imamo, koji stvaramo 30 godina, je održiv, za banke predvidiv, i možemo da podignemo mnogo više kredita – što je verovatno izuzetak u celoj srpskoj ekonomiji – nego što trenutno koristimo. Nama je cilj da od ove kompanije napravimo prvu srpsku multinacionalnu kompaniju. Imamo dobar segment, izabrali smo dobro tržište, ako nešto nije u krizi, onda nije proizvodnja hrane. Dakle, to je naš osnovni biznis, i mi smo napravili taj *know-how*, imamo dobar menadžment, ti ljudi su u najboljim godinama, i nama je sad samo potreban okvir. Srbija ima delimično tu vrstu okvira koji je nama potreban – ima 7 miliona stanovnika i dva miliona hektara zemljišta, što nas dovodi do očiglednog zaključka da ćemo morati da se širimo i van granica Srbije.

Na Forbsovoj listi zemalja najatraktivnijih za poslovanje Ukrajina je ispod Srbije. Pa kakva je onda predvidivost poslovanja tamo?

U tom delu postoji predvidivost, s obzirom da baratamo nečim što dobro znamo, poljoprivredom, ali govorim o veličini. Uvek imate odnos između ulaganja i rizika i očekivanog povrata. Ali u Ukrajini mi plaćamo kiriju za zakup zemljišta po hektaru za ovu godinu 60 evra, ili nešto malo manje, a ovde u Srbiji plaćamo zakup zemljišta 300 do 500 evra po hektaru. A tamo je zemljište bolje i već je ukrupnjeno. Takođe, tamo postoji 42 miliona hektara spremno za akvizicije i zakup, a u Srbiji ima dva miliona hektara. Ukrajina je definitivno pet-sedam godina tehnološki i u svakom drugom smislu iza nas, ali po potencijalu je sedam-osam puta veća od Srbije. U poljoprivredi, rekao bih da je deset puta veća od Srbije. Pa kad već imate *know-how*, imate menadžment, imate izvore, imate sredstva, gde biste vi uložili pare?

Kako komentarišete odluku vlade o zabrani izvoza šećerne repe?

Šećerna repa, soja i suncokret, koji su se našli u toj zabrani, to su industrijske kulture gde Srbija ima kapacitete koji su dva-tri puta veći nego što je sirovinska baza u ovom stanju sposobna da proizvede. To znači da mi možemo da preradimo u Srbiji 550.000–600.000 tona šećera, a ove godine ćemo preraditi, sa zabranom izvoza šećerne repe, 380.000 tona, tačno koliko je srpska potrošnja i kvota za izvoz. To je zato što se u svim zemljama EU proizvodnja šećerne repe subvencioniše, da bi se povećala njena proizvodnja, kako bi industrija mogla da radi. Država je sa druge strane nametnula pravila ponašanja u smislu cene, gde cena šećerne repe uslovljava visinu cene šećera. Ali zato država subvencioniše, otprilike tridesetak odsto od cene. Srbija je jedina zemlja u Evropi koja ne subvencioniše šećernu repu. Isto vam važi u uljarstvu, imamo dva do dva i po puta veći kapacitet, znači, "Sunce", "Dijamant", "Vital" i "Viktorija" imaju dva i po puta veći kapacitet nego što nam je postignuta proizvodnja soje, suncokreta i uljane repice. Postavlja se pitanje, kada su toliki novci potrošeni za te industrijske kapacitete, da li država razmišlja da te kapacitete treba da uposli, tim pre što su svi proizvodi o kojima pričamo – sirovo ulje, sirovo sojino ulje, sirovo ulje od uljane repice, šećer – naši najbolji izvozni proizvodi? Na 1000 evra izvoza imate neto izvoz 60–70 odsto.

Kada izvezete šećernu repu, s obzirom na prinose koje smo imali, to je 1500 evra po hektaru. A kad izvezete šećer iz te šećerne repe, onda je taj izvoz 4000 evra po hektaru. I to nije kraj, nije to samo zarada između 4000 i 1500 – vi ste tu angažovali domaću industriju: proizvođače kamena, uglja, prevoznike, vulkanizere itd., zaposlili ste ceo lanac koji snabdeva industriju šećera. Ona sama po sebi ne zapošljava mnogo radnika, nekoliko hiljada, ali ona upošljava, barem prema studiji koja je rađena pre 25 godina, 55.000 ljudi u Vojvodini. Uzmite naš primer. Samo "Sunoko" ima 560 dobavljača za šećernu repu. Ako smo mi 50 odsto industrije, znači ima ih još toliko. Znači da 1200 malih kompanija snabdeva takođe šećernom repom.

Kakva je situacija sa kupovinom "Hellenic Sugara"?

Tu je prva odluka antimonopolske komisije bila uslovno negativna, na nju smo se mi žalili, zato što komisija nije imala dobar uvid u sve činjenice. Rekao bih da je deo činjenica koji je dat komisiji u procesu prikupljanja informacija bio falsifikovan.

Ko ga je falsifikovao?

Oni koji su davali informacije. Kada komisija priprema donošenje odluke, ona prikuplja informacije, i ona ne ulazi u to da li su informacije tačne ili nisu tačne. Našom žalbom ukazujemo na netačne tvrdnje. Mi smo u postupku žalbe pred sudom pokušali te stvari da dokazujemo, i sud je glasao suprotno od antimonopolske komisije. U međuvremenu se tender za "Hellenic Sugar" ponavlja, mi smo opet zainteresovani, prijavili smo se i podneli opet zahtev antimonopolskoj komisiji, ali ovog puta smo se trudili da im na vreme ukažemo na sve činjenice koje bi eventualno mogla neka strana u postupku prikupljanja informacija da falsifikuje, a i komisija je sada mnogo iskusnija.

O čemu se tu radi, da li je reč o konkurenciji, da li je to namerna ili nenamerna greška?

Smatram da je namerna greška onih koji su dali informacije, a da je nenamerna greška komisije. Ako ste potrošač šećera u industriji, i ►

Kuća za mlade

Kako je došlo do donacije od 220.000 evra i izgradnje Kuće za mlade u Kraljevu? Da li su u planu još neke društveno-odgovorne akcije ovog tipa?

Ovih 220.000 evra je samo deo od ukupnih donacija realizovanih od strane MK Grupe u 2012. godini u ukupnom iznosu od 650.000 evra. U isto vreme želim da naglasim da to nije moja privatna donacija, već donacija firme, i mi u MK Grupi imamo obavezu zbog svih zaposlenih, koji se, zajedno sa menadžmentom, odriču jednog dela svog dohotka, da li od razvoja, profita ili svoje plate, i to je doprinos svih njih. I sa te strane praktično nemam pravo da budem anoniman – zato je došlo do nastupa u medijima, i to ćemo raditi ubuduće. Ipak, kad se informacija vrati nazad u firmu, onda su i ti ljudi koji rade u MK Grupi ponosni, jer se osećaju kao deo svega toga. To je sa jedne strane, a sa druge strane to jeste socijalna odgovornost i mi mnogo vodimo računa o tome tokom svih godina od kad postojimo. Verovatno se ne bih ni mogao setiti šta smo uradili za ovih 30 godina i mislim da to treba da ostane negde zabeleženo. Firma raste, te donacije su velike. Danas je u Srbiji izdvojiti 220.000 evra misaona imenica za većinu firmi. Mislimo da je ovo dobar način i trudićemo se da ne radimo mnogo sitnih, nego godišnje jednu tako veliku investiciju, dok god možemo. A do nje je došlo sasvim slučajno: pre maltene manje od godinu dana sreli smo slučajno na Kopaoniku tu dečicu koja su bila tamo. Nisam znao ko su ona, i onda smo kroz razgovor videli i otišli smo da ih posetimo. Tada smo shvatili da kada ta generacija napuni 18 godina, neće imati gde da ode. Imali su pod zakupom neku kuću koju su morali da menjaju, tako da nisu baš imali najbolje uslove. Rekao sam: "Dobar dan, kako ste, ja ću da vam napravim kuću." Na to je njihova direktorka rekla: "E, čula sam to mnogo puta." A još da im napravim kuću za godinu dana, to je izgledalo praktično nemoguće. I onda je rekla da nije verovala da je to realno, međutim, mi smo poznati po tome da ispunjavamo svoja obećanja.

utiče vam to na cenu krajnjeg proizvoda, vi ćete iz čiste zlobe da kažete "što bi sad MK imao 80 odsto tržišta, bolje nam je da imamo 10 dobavljača". Naravno da on ne razmišlja da 10 dobavljača nikad neće moći da im da konkurentnu cenu, ali to vam je ta prosta logika. Što je veći proizvođač, njegova efikasnost je veća i mogućnost za smanjivanje cena je bolja. Naravno da postoji mogućnost da on zloupotrebljava svoj položaj, ali zato je tu antimonopolska komisija. Čak i kad komisija bude rekla "da", ona će sigurno reći "ali pod tim i tim uslovima". Malo je jedino bilo nelogično, i to je najveći argument za MK Grupu, da vam Grčka daje saglasnost da kupite 100 odsto grčkog tržišta, a domaćoj firmi Sunoko ne daju da dokupi 25 odsto tržišta u Srbiji.

Ne razumem, teoretski, ako postoji više proizvođača, logično je da će kroz konkurenciju da se spusti cena, a ne ako neko ima tri četvrtine tržišta?

Teoretski da, kada imate dovoljno veliko tržište, kao što je Amerika ili EU sa 500 miliona potrošača. Kad bismo se striktno držali toga što ste vi rekli, samo da kažem u kolikoj ste zabludi: na primer, imate tržište od dva miliona stanovnika, Moldaviju, i imate Francusku sa 50 miliona stanovnika. Moldavac proizvodi šećer, ima tržište od dva miliona ljudi i proizvodi 50.000 tona šećera, to je dovoljno za njega i nešto malo za izvoz. A ovaj u Francuskoj proizvodi dva miliona tona. Kako mislite da ovaj mali bude konkurentan sutra kad to sve bude jedna velika zemlja, EU, i kako ćemo uopšte konkurisati? Nikako. Treba da gledate u malo širem kontekstu. U skoro svim zemljama Istočne Evrope nije se na vreme uradilo ovo čemu ja težim, konsolidacija sektora. To ne važi samo za šećerane, nego i za uljare, sojare, metalski kompleks. Moramo da napravimo malo veće firme, jer ulaskom u EU, vi ste od 1. januara sada otvorili vrata za svu robu. Ako ne budete konkurentniji od onog iz Holandije, Danske, Francuske, nećete ovde imati ništa, mi ćemo biti samo potrošači, sedam miliona potrošača. A znam ko mi je konkurencija, u Mađarskoj su kupili pet šećerana i danas radi jedna. U Rumuniji je bilo 25, danas radi jedna. U Bugarskoj ne radi nijedna. Sve njihove kompanije su pokupovali i zatvorili. Šta će sada nekoj evropskoj kompaniji sa 2,5 miliona tona naše srpsko tržište od 200.000? To je osam odsto jednog većeg evropskog proizvođača šećera. Ovo je pre svega bitno za Srbiju zbog onih 560 firmi koje snabdevaju Sunoko i preostala tri srpska proizvođača šećera i zbog njihovih 1000 zaposlenih, i samim tim za cele mreže za proizvodnju šećera o kojoj sam ranije govorio. Mi smo za ovih 10 godina uložili 110 miliona evra u šećerane, i ove godine plan je da investiramo još 18, kako bi došli do pozicije da smo broj jedan u Evropi po efikasnosti. U pitanju je širi kontekst, za šta je neophodna podrška države, kako bismo pre ugovora o pristupanju napravili jednu veliku i jaku firmu i onda ulaskom u EU preplavili celu regiju. Šećerana više nema. Ko god da kupi "Hellenic Sugar", tamo više neće biti šećera iz repe, jer nema repe. U Bugarskoj, Makedoniji, Kosovu, Albaniji, CG, Bosni nema repe, samo kod nas ima i ja mogu da dokumentujem sve što pričam.

Čuli smo da "Bauhaus" neće da dođe zbog konverzije. Šta bi, po vama, trebalo da se uradi da bi se "otpušio" građevinarski sektor?

Najveći problem imaju privrednici sa *real estate* projektima, ne toliko da plate konverziju, koliko je procedura blokirana, i tu se apsolutno slažem sa Veljom Ilićem. Ne samo da je treba ukinuti, već je način kako je postavljena konverzija najveće leglo korupcije.

Da li je to pravedno rešenje? Vi ste kupili neki objekat, a ne i zemlju na kojoj se on nalazi.

Dobar primer je pravni status zemljišta u Londonu, poput *free hold* i *lease hold*. *Lease hold* bi na srpskom bilo pravo korišćenja, dakle to nije nepoznat institut, jer zemljište je uvek ili vaše ili državno, nečije mora biti. Kada je država prodavala, to svi zaboravljaju, preduzeća u prospektu, uzmite i tražite tendere, pročitajte, piše "fabrika ima toliko i toliko hektara". U evaluaciji vrednosti tih preduzeća, ona je uzimala vrednost tog zemljišta kao da je vlasništvo. Oni su zbog samo nekoliko procenata, možda i manje, možda i jedan odsto, zloupotrebili; kao, došlo je do očite razlike između nabavne cene i onoga što je tržište sutra prepoznalo prilikom pravljenja nekih komercijalnih zgrada, stambenih objekata, pa kažu, "on je kupio tu firmu, pa na tom zemljištu napravio zgradu", itd. Ja vas pitam: na koliko lokacija u ovoj zemlji Srbiji je to moguće? Pa na nekoliko, u centru grada. A zašto vam stoji 17.000 predmeta u pravobranilaštvu sa zabranom konverzije? Zar nije onda logičnije da kažete da konverzije nema, osim u slučajevima kada dolazi do drastično različite vrednosti između nabavne i tržišne cene. Možete da proverite ovaj podatak, koliko u pravobranilaštvu danas postoji slučajeva negativnog odbijanja za konverziju u celoj Srbiji. Zbog čega? Zbog dva, 15 ili 100 slučajeva, pa zamislite kolika je to potrošnja energije nizašta? ◂

Radmilo Marković



FOTOGRAFIJE: A. ANĐIĆ

Tribina – "Održivo poslovanje u Srbiji – PR ili poslovna strategija"

U korak sa promenama

Da li država treba da bude "srdačnija" prema kompanijama koje odgovorno posluju? Kako razlikovati PR od stvarnog društveno odgovornog poslovanja i izveštavanja? Da li je dobro po kompaniju da posluje neodgovorno, ne izlazeći pritom van zakonskih okvira? Najzad, kako održivo i odgovorno poslovanje utiče na profit firme – da li kompanija poskupljujući cenu svog proizvoda zbog održivog poslovanja smanjuje svoju konkurentnost? – neka su od pitanja pokrenutih na tribini nedeljnika "Vreme" ▸

Ukoliko žele da dugoročno ostanu na nekom tržištu, kompanije moraju da posluju održivo i društveno odgovorno, a ne da jure za kratkoročnom dobiti. U održivom poslovanju, svi članovi društva moraju biti partneri sa ovim velikim organizacijama: od Vlade, preko klijenata i saradnika, pa do nevladinih organizacija i građana. Ujedno, veoma često su upravo kompanije te koje "povuku nogu" i uvode nove standarde za kvalitet i oblike ponašanja u lokalnoj zajednici – ne zato što ih zakon na to primorava, već da bi se što bolje prilagodile lokalnoj zajednici i svetu koji se neprestano menja.

Ovo su samo neki od zaključaka do kojih su došli učesnici tribine "Održivo poslovanje u Srbiji – PR ili poslovna strategija", koja je održana na inicijativu HEINEKEN kompanije a u organizaciji nedeljnika "Vreme". Rasim Ljajić, ministar spoljne i unutrašnje trgovine, telekomunikacija i informacionog društva Vlade Republike Srbije, Aleksandros Danilidis, generalni direktor HEINEKEN kompanije u Srbiji, Ramon Vajdinger, generalni direktor Coca-Cola Hellenic Srbija, Džejms Tornli, viši saradnik i rukovodilac odeljenja revizije revizorske kuće KPMG i, sa moderatorom Zoranom Stanojevićem, govorili su o mogućnostima za održivo i društveno odgovorno poslovanje u doba krize.

VODA I ENERGIJA KAO KLJUČ ODRŽIVOSTI: "Društveno odgovorno poslovanje nije PR, i nije neka kratkotrajna akcija", bio je izričit u svom uvodnom izlaganju Aleksandros Danilidis."To je nešto što mora biti povezano sa svim našim aktivnostima, i bilo bi nam drago da u zajedničkom radu poboljšamo naš učinak.

Pivare su kroz vekove predstavljale sastavni deo ljudske civilizacije. Mi, kao HEINEKEN kompanija, postojimo od 19. veka, a tada je počela da radi i Zaječarska pivara u Srbiji, koja je sada deo naše organizacije i deo našeg nasleđa. Verujte mi, posetio sam Zaječar mnogo puta i jasno je da je odnos grada prema pivari izuzetan i da on prevazilazi poslovni odnos. To je deo nasleđa ovog grada. Pivo je, kao proizvod, napravljeno od prirodnih sastojaka, snažno je povezano sa razvojem ljudskih zajednica i naša je obaveza da istaknemo njegov održiv i pozitivan uticaj na društvo.

Održivo poslovanje polazi od naše tri kompanijske vrednosti: strasti prema kvalitetu, odgovornom uživanju u našim brendovima i poštovanju prema ljudima, životnoj okolini i zajednici u kojoj živimo i radimo. Ove vrednosti kreirale su našu globalnu strategiju pod nazivom "Stvaramo bolju budućnost". Ova globalna strategija je pretočena u konkretne planove. Jedan od tri glavna stuba na kojima leži naša kompanija je unapređenje uticaja koji imamo na okolinu. To se odnosi na odgovornost koju pokazujemo prilikom upotrebe energije i vode, kao i prema zajednici u kojoj poslujemo.

Ove godine smo uveli program, koji se pokazao kao uspešan: naime, deo bonusa i ekstraprihoda je povezan sa postizanjem ciljeva u okviru bezbednosti na radu. Da biste mogli da primenite ove akcije na pravi način, morate da pratite i merite – zato je HEINEKEN uveo sistem merenja uspešnosti svakog ogranka kompanije, u svakoj zemlji gde poslujemo. U našem sistemu postoji 16 različitih oblasti fokusa koje se odnose na bezbednost na radu, okolinu, odgovornu komunikaciju itd., sa jasnim indikatorima učinka koji mere napredak u ovim oblastima, a koji utiču na odgovorno poslovanje. Uticaj konkurentnosti koju je HEINEKEN uveo među kompanijama u različitim zemljama pomaže umnogome da unapredimo svoje rezultate. Ponekad se možemo suočiti sa izazovima, ali parametri koje merimo nam pomažu da preduzmemo ispravnu akciju", rekao je Danilidis.

Prema rečima Ramona Vajdingera, brižljivo staranje o vodi i smanjenje emisije ugljen-dioksida u atmosferu su prioritet za kompaniju Coca-Cola. "Coca-Cola Hellenic je druga po veli-



Aleksandros Danilidis: **Kako je pivo postalo tradicionalno piće**

Smatramo da smo posvećeni naporu da napravimo održivu budućnost naših brendova, iz jednog veoma jednostavnog razloga. U našim rukama, u Srbiji, ali to važi i za sve pivare sveta, imamo proizvod koji je usko povezan sa ljudskom civilizacijom tokom više od 8000 godina. Pivo, kao proizvod, je povezano još sa Sumerima, još od neolitskog perioda, od 6. ili 7. milenijuma pre nove ere. Ono je uvek bilo vezano za način života ljudi sa mnogih različitih delova planete, i iz mnogih različitih civilizacija. Na primer, u Hamurabijevom zakoniku, koji se smatra za prvi kodifikovan zakonik u ljudskoj istoriji, reč je o 2000. godini pre nove ere, bila je jasno propisana količina piva koje ljudi mogu da konzumiraju – dva litra za radnike, tri za civilno stanovništvo i pet litara za visoke sveštenike. U Starom Egiptu je bilo slično. U srednjem veku u Evropi pivo su proizvodili manastiri, a konzumiranje piva je bio način da pijete tečnost čistiju od vode – to je i razlog zbog kojeg je konzumacija piva bila ekstremno visoka, a pivo je tako postalo tradicionalno piće.

čini kompanija za punjenje brendova kompanije Coca-Cola. Kompanija je oduvek bila uključena i posvećena podržavanju odgovornosti lokalnih kompanija na tržištu, osiguravajući im najbolju moguću podršku. Ovim se osigurava da sve naše aktivnosti i investicije odgovaraju dugoročnim održivim ciljevima koje je kompanija zacrtala.

Hteo bih da sa vama podelim neke primere koje smo implementirali u Srbiji, gde poslujemo 50 godina. Ovde postoje tri naše fabrike za punjenje, koje poseduju sertifikate kvaliteta, očuvanja životne okoline, zdravlja i bezbednosti. Kao i kod kompanije HEINEKEN, osnovna sirovina za proizvodnju je voda. Svi smo svesni da je voda oskudan resurs, ako ne za našu, onda sigurno za generacije koje dolaze. Zbog toga je voda od nemerljivog značaja za Coca-Cola Hellenic, i zato je upravljanje vodom jedan od naših glavnih temelja održivosti. Za proizvodnju jednog litra koka-kole potrebno je oko 1,9 litara vode (deo se gubi u procesu prečišćavanja). Pre pet godina potrebna količina vode bila je dvostruko veća. Znači, smanjili smo količinu potrebne vode za 50 odsto za pet godina. Otpadna voda koja izlazi iz fabrike tretira se i prečišćava kako bi se mogla vratiti u vodene tokove bez dodatne obrade, tako da je, prema našim standardima, to voda koja je čistija i od one koja je dostupna i koristi se u ponekim oblastima. Verujemo da je važno biti snažan lokalni promoter načina na koji se upravlja vodom. U Srbiji živimo u okruženju koje je usko povezano sa vodom, u prvom redu sa rekama Savom i Dunavom. Mi već devet godina u saradnji sa nevladinim organizacijama i vlastima na lokalnom nivou obeležavamo Dan Dunava, kako bismo promovisali značaj vode u svim društvenim zajednicama u Srbiji. Ove, devete godine, organizovali smo više od 130 raznih aktivnosti u 28 gradova u Srbiji, a promotivna aktivnost se odvija u svim zemljama kroz koje protiče Dunav – u Hrvatskoj, Austriji, Mađarskoj, Rumuniji i Bugarskoj.

Ako odemo dalje, videćemo da je promena klime glavna pretnja u budućnosti. Od ključnog nam je značaja da sačuvamo energiju, smanjimo njenu potrošnju, lokalnu emisiju ugljen-dioksida, tako da stalno radimo na tome da se u proizvodnji smanji upotreba energije i goriva za transport naših proizvoda, kao i da gradimo fabrike sa efikasnijom proizvodnjom. Grupa se posvetila tome da u Evropi gradi najmodernija postrojenja, čime bi trebalo da se emisija ugljen-dioksida smanji za oko 250.000 tona godišnje. Ovo je intenzivan program u koji se investira, i želim da pomenem da su sve ove inicijative povezane sa tim da se obezbedi najkvalitetniji proizvod i portfolio proizvoda na tržištu. To znači i da se velika pažnja poklanja pakovanju proizvoda koji treba da se uskladi sa potrebama kupaca i distributera. Stoga, stalno radimo na tome da se smanji težina pakovanja naših proizvoda. Tako smo skoro predstavili pakovanje za našu mineralnu vodu "Rosa", koje je biorazgradivo i 100 odsto se može reciklirati. Smanjili smo težinu flaše, kako staklene, tako i PET ambalaže, i sve vreme smanjujemo količinu plastike tako što koristimo reciklirani karton za drugu fazu pakovanja.

Naravno, sve ovo ne možemo da radimo sami. Možemo da investiramo, promovišemo i da budemo snažno angažovani, ali smo svesni da sve ove inicijative moraju da funkcionišu kao partnerski odnos. Stoga tesno sarađujemo sa lokalnim zajednicama, vlastima, nevladinim organizacijama, kupcima, a čvrsto smo povezani i sa partnerima koji skupljaju i recikliraju naša pakovanja.

Mi smo jasno posvećeni održivosti i na tome radimo svakoga dana. Kao i u mnogim kompanijama, inicijative korporativno odgovornog poslovanja su sastavni deo naše politike i prakse poslovanja. To je jedna od ključnih sedam oblasti u poslovanju, gde se svakom zaposlenom posebno pristupa tokom cele godine, od top-menadžmenta do običnog radnika u fabrici. Tesno sarađuje-



Rasim Ljajić:
Sve ono čega (još) nema

U strategiji postoji nekoliko dobrih pokušaja, rekao bih i nagoveštaja šta bi država mogla da uradi.

Ako je neko mislio na neke podsticaje, u smislu da se oslobađaju kompanije plaćanja poreza, kao što je recimo u Americi, ukoliko kompanije društveno odgovorno posluju ili učestvuju u akcijama i raznim humanitarnim ili sličnim aktivnostima, toga nema. Ono što takođe postoji, a što jeste bio deo ove strategije, odnosilo se na tendere, konkurse i javne nabavke. Imate u Danskoj, Finskoj, Austriji takozvane ekološke kriterijume – kompanije koje ispunjavaju te kriterijume imaju više šansi da pobede na nekom tenderu ili javnoj nabavci. Kod nas toga takođe nema. Prema tome, ako govorimo o tome šta je država uradila – objektivno, od ovoga što sam rekao, ni manje ni više od toga. Ako me pitate da li je to dovoljno, apsolutno nije i teško ćemo u uslovima ove krize naterati kompanije na društvenu odgovornost i društveno poslovanje, ukoliko ne postoje odgovarajuće stimulacije za te kompanije od strane države.



mo i sa distributerima, dobavljačima, velikim klijentima, kako bi sve inicijative na kojima radimo bile što efektnije", rekao je Vajdinger.

"Motivacija preduzeća, za očuvanjem životne sredine i održavanjem resursa, bila bi daleko veća kada bi troškovi zaštite životne sredine i socijalnih uticaja bili prikazani u finansijskim izveštajima", navodi se u prezentaciji kompanije KPMG, koju je na tribini predstavio Džejms Tornli. Prema proceni Radne grupe za vodene resurse iz 2010. godine, do 2030. godine globalna tražnja za pijaćom vodom će premašiti ponudu za 40 odsto. "U narednih 20 godina, tražnja za materijalnim resursima će porasti, dok će ponudi biti sve teže da prati taj trend. Sa smanjenjem ponude povećava se verovatnoća da će vlade štititi svoje nacionalne interese ograničavanjem izvoza, a kompanije koje postanu energetski efikasnije, ili koje budu više koristile obnovljive izvore energije u svom poslovanju, smanjiće rizik zavisnosti od fosilnih goriva i poboljšaće finansijske performanse", kaže se još u studiji KPMG.

"Mi, kao revizorska kuća KPMG, ovoj temi pristupamo na malo drugačiji način", rekao je Tornli. "Mi nismo proizvođači, niti industrijalci koji koriste prirodne resurse. Mi smo povezani sa intelektualnim i drugim kapacitetima kojima pružamo osiguranje i usluge.

Postoji centralno pitanje: šta je korporativna odgovornost i koliko cinične mogu biti pojedine organizacije, bilo da je ta odgovornost stvarna, ili je samo prezentacija i PR? Ljudi u poslednje vreme postaju svesni klimatskih promena koje su prisutne u svetu. I Srbija je ove godine svedok tih promena, koje su se u velikoj meri odrazile na poljoprivredu. Godinama smo mislili da ono što radimo utiče na svet, ali se zapravo ispostavilo da svet utiče na ono što radimo. Obojica sagovornika dotakla su se problema ograničenosti resursa vode. Do 2030. godine postojaće veliki jaz između potrebe za vodom i toga koliko je dostupna, ako se do tada nešto ne uradi po tom pitanju. Svet će ostati bez vode pre nego što nestane nafte, a mi se bojimo nestanka nafte. To nam pomaže da shvatimo zašto se kompanije sve više brinu o ovoj situaciji. Politički pritisak u vezi sa ovim pitanjem se povećava, pa se to jasno vidi, na primer, u arapskim zemljama, gde potreba za promenama proizilazi iz pritiska u vezi sa cenom hrane i dostupnosti vode. Na američkim izborima smo videli da, iako je g. Obama svoju pobedu zasnivao na pokretanju auto-industrije, desilo se da je možda pobedio zbog straha od uragana koji je pogodio Ameriku. To je moje lično mišljenje.

Mi ne znamo kako će se stvari odvijati. Sve na svetu je neizvesno. Ali su cenjene institucije u svetu postavile neke od različitih scenarija. Ako održivosti resursa, niti posledicama velikog rasta populacije ne pristupimo na pravi način, doći će do kolapsa celog sistema. Sa druge strane, moguć je mnogo optimističniji tok stvari, ako se uhvatimo ukoštac sa ovim problemima, ili još bolje, da nas pritisci odvedu u novu, bolju eru. Videćemo.

Šta je imperativ za akciju? Poslovni subjekti treba da se pozabave ovim pitanjem, a to očigledno i rade, to smo upravo čuli. Teško je za Vladu, zbog finansijskih teškoća, da uradi nešto više, ali bi mogli da fokusiraju podsticaje, ili da ih premeste u druge oblasti, a svakako Vlada i biznis treba da budu partneri u ovim inicijativama, kako bi one funkcionisale", rekao je Tornli.

PRATITI ZAKON ILI IĆI ISPRED NJEGA: Na pitanje moderatora "na koji način država podstiče kompanije da se odgovorno



ponašaju, odnosno da budu odgovornije i od same države", ministar Rasim Ljajić je rekao da stvari nisu odmakle dalje od pravljenja strategije, koja je prvi i, za sada, jedini korak ka uređivanju ove oblasti: "Nažalost, do sada je vrlo malo urađeno. Mi imamo nekoliko zakona ili strategija koje su donete i koje su imale za cilj ili da podstaknu ili da promovišu društveno odgovorno poslovanje. Prvi put je doneta strategija društveno odgovornog poslovanja dok sam bio u Ministarstvu rada i socijalne politike. To je bila nadležnost između ostalog sa kojom sam se bavio, međutim, kao što znate, Srbija nema oblast u kojoj nema neku strategiju. Prema tome, ovo ne mogu smatrati nekim uspehom, jer svaka sfera društvenog života ima potrebu za nekom strategijom, a da pitate i same autore strategija šta tamo sadrži i koliko je od te strategije urađeno, verovatno vrlo malo.

Možemo da kažemo da je neki početni korak urađen sa tom strategijom. Ono što je takođe važno jeste da je donesen Zakon o volontiranju, koji predstavlja takođe vid društveno odgovornog poslovanja, i time po prvi put prepoznajemo instituciju volontiranja kao deo društveno odgovornog poslovanja, što ne znači da ranije nije bilo volontiranja. Imali smo Univerzijadu sa 11.000 volontera, što je najmasovnija volonterska akcija koja je ikad održana u Srbiji. Kad govorimo o regulativi, tu imamo i Zakon o rehabilitaciji i zapošljavanju osoba sa invaliditetom. Kad ja spominjem ovaj Zakon, on nije klasičan oblik i primer društveno odgovornog stimulisanja, jer Zakon predviđa da na svakih dvadeset zaposlenih, kompanija mora da zaposli jednu osobu sa invaliditetom. Ukoliko to kompanija uradi, na godinu dana se refundiraju troškovi zarade kompaniji, a na tri godine je kompanija oslobođena plaćanja poreza i doprinosa za tog zaposlenog. Ukoliko to ne učini, onda sledi sankcija. Mislim da je visina te sankcije tri minimalne zarade. I šta se u praksi dešava? Kompanije češće pribegavaju da plate tu kaznu nego da zaposle tu osobu sa invaliditetom.

Dakle, to je što se tiče regulative u smislu promovisanja i podsticaja društveno odgovornog poslovanja."

Ujedno, ministar Ljajić je dodao da su akcije kompanija uglavnom *ad hoc*, i da neretko sam menadžment nekih kompanija ima potpuno pogrešnu predstavu o tome šta zapravo jeste društveno odgovorno poslovanje: "U prethodnom mandatu sam puno radio sa kompanijama i uglavnom su to bile akcije solidarnosti, humanitarne pomoći za one najugroženije, dakle, za ugrožene kate- ▸



Ramon Vajdinger: **Održivost i profit**

Želim da istaknem da, šta god da uradite na pravi način i sa održivim osnovama, ne utiče na profit kratkoročno, već na duge staze. To znači da na kratak rok možete imati određene koristi ako radite nešto manje održivo; ali dugoročno, profit se crpi ne samo iz investicije, već i iz činjenice da vas potrošači prepoznaju, iz odnosa koje gradite, i iz percepcije koju društvo ima o vama kao kompaniji.

ALEKSANDROS DANILIDIS: Kada osetite da je vaše održivo poslovanje stabilno, jasno je da ćete se truditi da birate optimalna rešenja, i to ona koja su najodrživija. Jedan jednostavan primer: postoje četiri sastojka u pivu – voda, ječam, hmelj i kvasac. To je stopostotno prirodan proizvod. Kada ne bismo održivo upravljali našim izvorima, udarac na naše poslovanje bi bio strahovit. Stoga, odgovor je jednostavan, iako se ponekad u mikroposlovanju zaista nađete pred velikim izazovima. Zapravo, vi ste uvek pred izazovima, ali ako imate jasan program, jasan pogled i određenu dozu kulture, bolje je kratkoročno staviti višu cenu, kako bi dugoročno poslovali održivo.

gorije stanovništva i za decu sa posebnim potrebama. Najveći broj tih akcija, aktivnosti društveno odgovornog poslovanja beležimo kod stranih i multinacionalnih kompanija. Ne kažem da nije bilo takvih aktivnosti od strane domaćih kompanija. Iskren da budem, i tu moramo politički da kalkulišemo da ne dobijemo oreol da učestvujemo u nekim akcijama sa pojedinim tajkunima, ali u svakom slučaju ako pogledate i ove izveštaje koji su rađeni, oni govore o tome da najveći broj akcija u sferi društveno odgovornog poslovanja imamo kod velikih stranih kompanija. Mala i srednja preduzeća imaju daleko manje aktivnosti u tom pogledu, i sve se svodi na kratkoročne, jednokratne pomoći, sponzorstva, filantropiju ili akcije motivisane marketingom samih kompanija, što je takođe legitimna stvar. Ali ne možemo da se pohvalimo da toga ima u izobilju, kao strateški pravac, kao deo politike kompanija – ima ga vrlo, vrlo malo.



Džejms Tornli:
Održivost – zaboravljena tradicija

U prošlosti, pre par stotina godina, postojala je održivost koja je bila ugrađena u društvo, poput tradicionalne rotacije useva, ili običaja da, ako posečeš drvo, zasadiš dva nova – takve stvari, utisnute u kulturu. Možda u poslednjih dvadesetak godina, u periodu ekonomskog buma, koji je sada izgleda završen, ali je pokrenut tokom 80-ih i 90-ih, možda i nije bilo fokusa na zaštitu životne sredine, a posledice se vide sada, u emisiji gasova koji stvaraju efekat staklene bašte, zagađenja... Takođe, uspeh liberalne ekonomije, znatan porast stanovništva u Kini i Indiji, to sve stvara pritisak sa kojim se treba suočiti. I to stvara pristup koji je sada na snazi – biznis je shvatio da se svet menja, i ako žele da budu uspešni, da budu lideri u narednoj fazi svetskog razvoja, moraće da odgovore na ove pritiske. Možda će deo pritisaka napraviti i Vlada, ali neke neće – neke će biznis sam sebi postaviti, odnosno to će lideri uraditi. Kompanije koje žele da budu dugoročno prisutne, treba da uračunaju u svoje buduće ponašanje verovatne događaje u srednjem roku – ne u sledećoj godini, već u sledećih pet ili deset godina. Ako to urade, mislim da ćemo videti da su reagovali onako kako smo čuli danas od HEINEKENA i Coca-Cole. Da li će se neko okrenuti kratkoročnoj dobiti? Verovatno hoće, to je u ljudskoj prirodi, ali, da li će na kraju opstati, pitanje je čiji odgovor leži u budućnosti, to ne znamo.

Mnoge kompanije, čak i menadžeri u tim kompanijama, smatraju da društveno odgovorno poslovanje znači poštovanje zakona, i da oni društveno odgovorno posluju i ponašaju se ukoliko isplaćuju zarade na vreme, pružaju adekvatne uslove za rad i ukoliko se korektno odnose prema zaposlenima, i u anketama koje smo radili, kad ih pitate šta podrazumeva društveno odgovorno poslovanje, mnogi će vam reći upravo ovo. Kad vi donesete zakon i neko mora da uradi filter za prečišćavanje vazduha, on to uradi zato što sledi sankcija, a ne zato što time štiti životnu sredinu. To je dvosmerna ulica. Ako govorimo o društveno odgovornom poslovanju, ako je to nešto što je instruirano od strane države, to onda više nije društveno odgovorno poslovanje, to je moranje. Društveno odgovorno poslovanje podrazumeva, dakle, dobrovoljnu aktivnost kompanije koja deo svog profita ulaže za opšte dobro. Ali šta država treba da uradi? Da zaista dâ olakšice, da jača svest ljudi o značaju društveno odgovornog poslovanja. Vi ste pitali da li mi drugačije tretiramo firme koje pokazuju društvenu odgovornost. Anketirajte ljude: da li će neko kupovati neki proizvod u firmi koja društveno odgovorno posluje, i da li će to biti kriterijum, ili će kupovati neki proizvod u kompaniji koja ne posluje društveno odgovorno ako je taj proizvod jeftiniji? Ili, pitajte nekoga da li mu je važnije da radi, dakle da ima obezbeđen posao, ili da ima adekvatne uslove za rad na tom poslu? Ovo nije vreme za to, ekonomska je kriza i ne možete očekivati od kompanija da budu toliko izdašne, a sa druge strane i jeste vreme, jer ima mnogo siromašnih, mnogo više nego što ih je bilo."

Za Aleksandrosa Danilidisa nema dileme o tome da li treba samo pratiti zakon, ili ići ispred njega, barem kada je reč o velikim kompanijama, koje su odavno na tržištu: "HEINEKEN direktno posluje u 71 zemlji, sa više od 120 pivara. To našu kompaniju čini najinternacionalnijim proizvođačem piva na svetu. To znači da poslujemo u zemljama sa potpuno različitim pravnim okvirom, različitom svešću i potrebama, što ostavlja mnogo prostora da kompanija razvija mnogo različitih pristupa. Na primer, problemi zagađenja životne okoline ili problemi ukupne održivosti se razlikuju u severnoj Evropi i Africi, ili u Srbiji i Australiji. Stoga HEINEKEN ne treba samo da poštuje i prati zakon, već treba da ustanovi, kako je i urađeno, globalni program, poput programa 'Stvaramo bolju budućnost', koji će u zemljama sa niskim nivoom svesti o problemima održivosti da podigne taj nivo i započne izgradnju određene kulture. Naravno, jedna kompanija tu nije dovoljna, siguran sam da postoje mnoge druge kompanije, organizacije i Vlada koje bi u tome sarađivale. Zato HEINEKEN svoje održivo poslovanje meri na globalnom nivou koristeći tzv. SAM Dow Jones Index (Sustainable Assets Management), merni sistem u kojem su prisutne mnoge velike kompanije sa ciljem da se precizno oceni i izmeri njihov program održivosti. Jasno je da ovo takmičenje među kompanijama, a znam da Coca-Cola ima ve-

oma dobar rezultat u ovom indeksu, daje dodatni razlog da se još više potrudite, jer se revizija i poređenja vrše na globalnom nivou. U ovom programu svaka operativna kompanija HEINEKENA učestvuje sa sopstvenim rezultatima, i Srbija će morati da ostvari bolje rezultate da bi napredovala na globalnim nivou. Zadovoljni smo septembarskim izveštajem, koji pokazuje da imamo maksimalno racionalnu potrošnju vode. Na osnovu onog što smo prethodno čuli, potrebno je uštedeti 40 odsto vode u narednih 17 godina, i to je veliki problem. Tu je i problem odgovorne konzumacije alkoholnih pića, koji postoji u mnogim zemljama a gde je HEINEKEN takođe ostvario najbolji rezultat sudeći prema ovom merilu. Važno je reći i da smo postigli značajan napredak u kodeksu odgovornog ponašanja naših dobavljača koji smo ustanovili, jer nije odgovornost samo da kontrolišete sopstvene operacije, već i da proverite šta se dešava sa vašim dobavljačima. I zaista smo ponosni što je u Srbiji 91 odsto dobavljača sa lokalnog tržišta. Njima pomažemo da razviju novu politiku održivosti, i to je nusprodukt koji je veoma važan. Znate, kada postojite više od 140 godina, ne možete samo da pratite zakon – morate da razvijate stvari, da budete upućeni na društvo u kome poslujete, klijente i zaposlene, i da zajedno pozitivno utičete na okruženje", kaže Danilidis.

Na pitanje moderatora kada i zašto jedna kompanija počne sebi da postavlja pitanja o očuvanju životne sredine, Ramon Vajdinger kaže da je odgovor na pitanje "kada" – jednostavan: "U grupi poput HEINEKENA ili Coca-Cola Hellenica, radite sa globalnom strategijom i globalnom politikom, gde menadžment grupe odlučuje o strategiji koju kompanija sledi, koja se potom sprovodi u svakoj zemlji ponaosob. Svaka zemlja je različita, različit je njen početni nivo, i za svaku od njih postoji potreba za adaptacijom i integracijom određenih aktivnosti.

Za Coca-Cola Hellenic ove inicijative su pokrenute u nekom trenutku u prošlosti, kada je prepoznata potreba da se bude društveno odgovoran, na održiv način. Sviđa mi se izjava ministra Ljajića koji kaže da neke kompanije misle da je društveno odgovorno poslovanje u stvari poštovanje zakona. Rekao bih da korporativna odgovornost znači poštovanje zakona, ali održiva društvena odgovornost je druga kategorija. To je razlika između toga da li ćete nešto uraditi zato što vam neko to nalaže, ili zato što verujete da činite pravu stvar, kako biste promovisali održivost i ostali takvi u poslovanju i izgradnji svoje organizacije. Zato mi stalno tako poslujemo. Nas ocenjuju i promovišu prema našem uticaju na društvo, zdravlje i bezbednost, načinu na koji poslujemo sa svojim partnerima, načinu na koji promovišemo svoje proizvode i načinu na koji smanjujemo otpad.

Odgovor na pitanje 'zašto' je delikatniji. Ako želite da investirate nekoliko miliona evra, potrebna vam je procena o tome kako ćete povratiti investiciju. Za mnoge inicijative u multinacionalnom okruženju nema dovoljno dokaza da će vam se vratiti investirani novac. Zato povremeno moramo da balansiramo, shvatajući da smo ovde dugoročno, i da, ako želimo da imamo uticaj na održivi način na lokalnu zajednicu, društvo i potrošače, moramo da sledimo prave, ispravne stvari i ulažemo tamo gde se to dugoročno isplati. Zato investicija u fabriku od 200 miliona evra neće da vam se vrati u narednih pet godina, jer je to investicija za narednih 20-30 godina, ali je to ispravna stvar, jer u isto vreme smanjujete emisiju ugljendioksida, smanjujete otpad, promovišete recikliranje, i pomažete okruženju da se prilagodi. Na isti način, rad ovde u Srbiji znači da imate dobavljače, a oni takođe treba da se prilagode potrebama i standardima koje mi imamo kao kompanija. Takođe, imamo i distributere, kompanije koje prevoze naše proizvode – i na njih utičemo da investiraju u vozila koja troše manje goriva, kako bi se smanjila emisija gasova."



Aleksandros Danilidis: **Odlični rezultati ne smeju da nas opuste**

Mogu da vam dam primer o napretku, koliko naš pristup pomaže da unapredimo rezultate zahvaljujući suočavanju sa izazovima: prošle godine postigli smo veoma dobar rezultat kada je reč o bezbednosti na radu. Početkom ove godine imali smo nekoliko malih incidenata, ali zahvaljujući tome što prijavljujemo i najmanji incident vezan za bezbednost, imali smo potrebu za posebnom pažnjom. Na kraju je bilo jasno da se, zbog činjenice da smo ostvarili ekstremno dobre rezultate, stvorio izvestan osećaj opuštenosti. Stoga smo implementirali nove akcije, nove mere, jedna od njih je bila finansijska, ali nije bila jedina, usledile su dodatne obuke, mnogi razgovori sa radnicima, i možemo se pohvaliti da su rezultati u poslednjih osam meseci izuzetno dobri.



LOKALIZACIJA PROIZVODNJE KAO DRUŠTVENA ODGOVORNOST: Ramon Vajdinger je istakao rezultate nedavnog istraživanja, po kome Koka-Kola sistem u Srbiji stvara vrednost u iznosu od 1 odsto BDP-a Srbije: "Lokalno se snabdevamo sirovinama u vrednosti od 70 miliona evra na godišnjem nivou. Osim toga, lokalno kupujemo automobile, gorivo, isplaćujemo plate, plaćamo poreze. Lokalizacija znači da se 70-80 odsto vrednosti trgovinskog lanca odvija lokalno. Nedavno smo istraživali kakav je uticaj Koka-Kola sistema u Srbiji, ne samo uticaj kompanije, već šta to znači za indirektnu vrednost koju stvaramo sa našim distributerima, dobavljačima, klijentima, partnerima. Po mom mišljenju to daje jedan reper, veoma dobar uvid: ako mi plaćamo 25 miliona evra godišnje na poreze i plate, to znači da sveukupno stvaramo vrednost od 345 miliona evra godišnje srpskom društvu, zajednici, što je više od 1 odsto bruto nacionalnog dohotka. Hoću da istaknem da nije reč samo o kompaniji i uticaju koji ona ima kao izolovana organizacija, potrebno je da se ona posmatra uklopljena u sredinu u kojoj posluje, sa svim odnosima i vezama koje ima kako bi mogla održivo da posluje. Potrebno je uočiti značaj ovoga svuda u svetu, kako biste znali na koji način da angažujete ljude u kompaniji. Na primer, ako zaposlite jednog radnika u Koka-Koli to znači da će još 13-17 ljudi iz okoline biti zaposleno. Rado sarađujemo sa lokalnim partnerima, ali od njih isto tako očekujemo da rade po našim standardima, koji su jasno u skladu sa lokalnim zahtevima, propisima i našom poslovnom politikom, i to takođe donosi dodatu vrednost."

Aleksandros Danilidis smatra da je neophodna edukacija potrošača, jer i na njima leži deo odgovornosti: "Ponosni smo što imamo dve pivare u Srbiji. Kao što sam pomenuo ranije, 91 odsto naših dobavljača je iz Srbije. Želimo da imamo pozitivan uticaj na srpsko društvo, radimo zajedno sa vladom, maloprodajom, ali i HoReCa sektorom, na pitanjima koja se tiču sigurnosti u vožnji, očuvanja životne sredine i reciklaže. Naravno, očekuje se i odgovornost potrošača i mi smo već imali neke programe kako bismo pospešili odgovornu konzumaciju naših proizvoda, koji su imali velikog uspeha. Na primer, na Beer Festu imali smo aktivnost koja simulira način na koji vidite put pod uticajem alkohola. Dalje, kako možemo da poboljšamo recikliranje? Nije reč samo o toliko i toliko tona recikliranog materijala, već i početku stvaranja određene kulture. Mislim da je ovo način na koji možemo da utičemo na potrošače – ne možemo ništa da zahtevamo od njih, ali možemo da utičemo da odgovorno postupaju. Kada je reč o (ne)odgovornosti: možete da učinite mnoge neodgovorne stvari, ako niste izgradili određenu kulturu i sistem nadzora. Možete biti neodgovorni u komunikaciji, to su TV reklame u neodgovarajuće vreme, ili u programu koji prate deca, neodgovorni u promociji, neodgovorni u ponašanju sa otpadom, vodom, ili u radu sa dobavljačima – da brinete samo o troškovima, a ne na to kako njihovi materijali utiču na okolinu. Postoji veoma mnogo oblasti u kojima možete da se sretnete sa neodgovornim ponašanjem, tako da morate biti veoma pažljivi i uložiti mnogo vremena, novca, energije i pažnje da biste imali u potpunosti uspešno održivo poslovanje. Svuda se mogu uočiti primeri neodgovornog ponašanja, ne samo na Balkanu. Ja sam Grk i postoje mnoge sličnosti između naše dve zemlje – reći ću vam primer iz moje zemlje, jer mi je lakše o tome da pričam: Grci se ponose time da mogu mnogo da piju i pritom da voze. To je deo našeg mačo-DNK, a to je potpuno neodgovorno. U Srbiji imamo brojne programe koji se bave bezbednom vožnjom, jer moramo dati primer odgovornog ponašanja", zaključio je Danilidis.

RADMILO MARKOVIĆ



piše: Teofil Pančić

Igračka plačka

Šta nam tragična smrt jedne čestite žene govori o naravi današnjih medija, kao glavnih opslužitelja "kulture ničega"

Nema danas na svetu baš mnogo ucveljenijih ljudi od Mel Grig i Majkla Kristijana, dvoje građana daleke Australije. Ne, nisu oni nekakav malerozni bračni par kojem je neki (sup)tropski tajfun odneo i spljeskao kuću sve sa detetom u njoj, niti im je kakva nevaspitana ajkula poodgrizala ekstremitete dok su se bezbrižno brčkali u okeanu – ili šta bi već mogla biti "naša" ideja neke (jedva) moguće nesreće na tom srećnom i berićetnom kontinentu na kojem ljudi povazdan hodaju naglavačke i nije im ništa.

Ovo dvoje su mladi i lepi, zdravi i uspešni ljudi. Do tragičkog udesa u kojem se sada kuvaju i peku nisu došli suprotstavljajući se volji hirovitih i razmaženih Bogova, nego naprotiv, bivajući dobra i prilježna deca svoje epohe, đaci-odlikaši svoje kulture i svoje profesije, 'ajmo reći novinarske. Mel i Majkl su voditeljski par, a vodili su kanda neki od onih bezbrojnih radijskih i televizijskih programa (ima ih i u našem svračijem zakutku već toliko da se ne mere dihat) baziranih na "duhovitom i neobaveznom ćeretanju" o svemu i svačemu, pretežno ni o čemu; a upravo to Ništa, koje zapravo treba lišiti velikog početnog slova jer mu ovo pridaje nezasluženu težinu, dakle: to ništa ispostavlja se kao neka vrsta odsutno-prisutne suštine jedne specifične kulture savremenosti, jednog (dominantnog, i sve dominantnijeg) shvatanja "zabave", a onda posledično i shvatanja uloge medija, koji postaju prevashodno zabavljači, i malo šta osim toga. E, tako se Mel i Majklu učinilo *strašno duhovitim* da nazovu bolnicu u kojoj leži trudna kraljevska snajka Kejt Midlton i da se, ko biva, raspitaju za njeno zdravlje. Naravno, ne bi dobili ništa upotrebljivo da se nisu predstavili – ho, ho, nije li to tako duhovito – kao princ Čarls i kraljica Elizabeta II. Sa druge strane žice bila je medicinska sestra Hasinta Saldana, reklo bi se pomalo naivno i dobrodušno čeljade čijem je konceptu življenja bilo nepojamno da bi se neko u jednoj takvoj stvari išao lažno predstavljati i terati sprdnju, pa ih je (kao, je li, *blisku rodbinu*) lepo prespojila s inače medijima nedostupnom lepom Katom, i... i onda je iz svega toga nastala višednevna medijska tarapana i zevzekana, zgodna tema za tikvane i ćurke ovoga sveta da se slatko iscerekaju nad prvim jutarnjim makijatom. Svima je to, je li, bilo tako *herclih*, osim što je sirota Hasinta malo preteško podnela činjenicu da se – bez neke suvisle sopstvene krivice – najedared našla opšte poznatom kao figura sveopšte poruge, pa se, hm... ubila. Drugim rečima, jedna je "obična" čestita žena sebi oduzela život usled šoka i očajanja zbog jedne idiotske "šale". Naravno, Mel i Kristijan sada su očajni, život im se pretvorio u pakao iskrenog grizodušja, mnogo se kaju i kunu se da nisu mogli ni da naslute na šta će sve to da izađe. I treba im verovati u to; sve u čemu su odrasli i formirali uveravalo ih je da je to što čine sasvim OK, i sasvim bezazleno.

Moglo je lako da se dogodi da budu u pravu. Jasna je stvar, na Hasintinom se mestu neko drugi svakako ne bi ubio nego bi se, recimo, sekirao nekoliko dana, a onda bi život otišao dalje svojim tokom, i svetina bi se ubrzo zabavljala i sladila nekom drugom besmislenom i veštačkom, tj. medijski proizvedenom zvizdarijom. Ali, eto, Hasinta Saldana je kanda bila žena malo "tradicionalnijeg" shvatanja sramote, pa sa tim nije umela ili mogla da živi.

Sada ću vas zamoliti da se vratimo na prapočetak, na uzrok cele priče. Ne smemo, naime, zaboraviti da bez toga priče ne bi ni bilo, Mel i Kristijan bi i dalje srećno ćeretali ni o čemu na oduševljenje milionskog auditorijuma, a Hasinta S. bi bila živa. Elem, šta je uopšte bio povod vickastog *novinarskog istraživanja*? Kakva to Strašna Tajna koju neustrašivi novinari imadoše raskrinkati, makar i malko nekonvencionalnim sredstvima, a sve u onom čuvenom "javnom interesu", takoreći "vašem pravu da znate sve" (da prosti u ovoj stvari nedužni RTS)? Bah, zapravo baš ništa, ali doslovno ništa. Jedna mlada žena leži u bolnici, biće da je trudna i da očekuje prinovu. Reklo bi se da je to dosta obična stvar. Jeste da je ona kraljevska snajka, valjda i buduća britanska kraljica (ili nije, ič se ne razumem u te dinastičke stvari, niti me imalo zanima). Pa šta onda? Ona je i dalje samo jedno žensko ljudsko biće koje će se uskoro poroditi, kao i milijarde žena pre nje. Čudna mi čuda. Ne verujem da iko ozbiljno očekuje da Kejt M. rodi vanzemaljca, šivaću mašinu ili baobab, tako da je nejasno o čemu se, jebote, uopšte radi, to jest, kako jedna takva stvar (jedna udata gospođa vodila ljubav s mužem, zatrudnela pa će da rodi) može izazivati bilo kakvu radoznalost?! E, ali to vam je ta *selebriti kultura* kao deo šire **Kulture ničega**, i to su vam mediji kao njeni glavni opslužitelji...

Sada, kada se zbilo što se zbilo i kada je stvar nepopravljiva, u ponekom ozbiljnijem mediju možete čitati poneku manje ili više ozbiljnu i utemeljenu "analizu slučaja", koji je sasvim besmisleno sagledavati kao nekakav "izolovani incident" i posledicu puke beslovesnosti i neozbiljnosti ono dvoje Australaca. Naprotiv, nevolja je baš u tome što su ovo dvoje u osnovi *igrali po pravilima*, a onda se, ups, desilo nešto *nepredviđeno* – mada i sasvim moguće, čak verovatno, otuda i načelno predvidivo. Mediji su dubinski inficirani otrovnom kombinacijom infotejmenta (informacija nije informacija ako nije "zabavna") i podivljale, sa interneta na sve strane prenesene *kulture anonimnosti i neodgovornosti*: ako na internetu svaki kreten i zevzek može da se predstavlja bilo kako i vređa i kleveće bilo koga i ako je to već legalizovano i legitimizovano kao deo medijskog mejnstrima tako što su mnogi *ozbiljni* mediji takav sadržaj inkorporirali (da ne bidnu nedajbože *konzervativni*...), onda nema razloga da se ne očekuje da ista kultura travestije i radikalne neodgovornosti ne zahvati i medijske profesionalce. Hasinta Saldana, slučajna tragička žrtva, nije umela ili htela da živi u takvom svetu. Nama ostalima se još čini da ćemo biti bolje sreće, ali ko zna, možda u nekom konačnom svođenju računa Hacinta bude srećnija od nas – jer, glavno tek dolazi. ◂

“Ako sam ja mogao da se sretnem s Tačijem, možete i vi da očistite sneg.”



IVICA DAČIĆ, premijer, ljut što nadležni u Srbiji danima ne uspevaju da očiste sneg sa ulica i saobraćajnica (B92)

Bojana Maljević,

glumica i producentkinja, govori o seriji “Otvorena vrata” i objašnjava kako to da je serija emitovana na RTS-u, a da nije bilo cenzure: “To je odlično pitanje. Nije bilo ni cenzure ni autocenzure, o tome se nije ni razmišljalo. To je dosta čudno, imajući u vidu te devedesete, ali i kada se posmatra kroz prizmu onoga šta je usledilo u godinama posle 5. oktobra, kada je (auto)cenzura u pitanju. Ovde mislim, pre svega, na medije. Ali, znate kako, devedesetih je njih zanimala samo informativa. Ne bih mogla ni da zamislim da neko uđe u kancelariju mog oca sa nekim ‘zahtevom’. Valjda to nisu mogli ni drugi, pa nisu ni dolazili.”

Kako je moguće da se serija bavila “fenomenima 90-ih, a nije se bavila ratom”, koji je bio u toku: “Pre svega, rat nije fenomen. Rat je vreme ubijanja i ta velika svinjarija nije mogla biti tema naše komedije. Ne verujem da je to bila promišljena odluka produkcije i autora. Verujem samo da smo, uprkos svim međusobnim razlikama, svi zajedno ipak imali dobar ukus, pa se o ratu nije ni razmišljalo kao o temi serije.” (B92)



Radmila Manojlović,

pevačica, na pitanje šta peva dok se tuširа, kaže: “Zavisi od trilera koji želim da uvežbam. Uglavnom su to stare narodne pesme. Najviše pevam Draganu Mirković i Anu Bekutu.”

Da li planira svoje grudi da dopuni silikonom: “Nemam kompleks zbog nedostatka i za sada sam srećna u svom telu. Ako je neka devojka nesrećna zbog nosa ili grudi, onda treba da uradi nešto po pitanju estetske hirurgije. Ne planiram ništa da radim, jer sam prezadovoljna svojim odrazom u ogledalu. Zadovoljna sam i iznutra i spolja.”

Šta misli o sve većem broju domaćih starleta: “Meni se to sviđa. Veoma su zgodne, slatke i skreću pažnju na sebe. Ne znam zašto ih nazivaju devojkama niskog morala, možda zato što se slikaju gole. Ipak, nije problem u proizvodu, već u kupcu. Pa ako taj proizvod ne valja, zašto onda ima toliko kupaca? Cenim svakog ko nađe način da bude popularan i da u ovoj zemlji zaradi više para.”

Da li su joj neprijatni susreti sa kolegama za koje zna da je ne vole: “Ja sa tim ljudima nemam kontakte i ne družim se s njima. To što sam deo estrade ne znači da je estrada deo mene.” (“Press”)





Marija Šerifović,

pevačica, pobednica na Eurosongu, na pitanje da li je razočarana tretmanom koji ima u zemlji kojoj je donela pobedu: “Malo je ružan osećaj živeti sa saznanjem kako sam donela toliku radost ljudima u Srbiji i Srbima van naše zemlje, da ne spominjem neke druge pojedinosti, a zauzvrat dobila bombonjeru. Ali nisam od onih kojima je krivo, niti sam htela neku titulu. Samo je trebalo da se ugledaju na neke druge civilizovane države i vide na koji način oni postupaju sa svojim pobednicima.”

O veri u ljude: “Ne verujem više nikom. Kategorija iskrenih ljudi u današnje vreme praktično više ne postoji. Ne znam zašto je tako i verovatno će zbog toga biti smak sveta... proživela sam mnogo loših iskustava zbog kojih sam i naučila da prepoznajem lažljive ljude. Ali čak i kada to shvatim, trudim se da ispoštujem tu laž i unesem se u nju do samog kraja.” (“Story”)

Branislav Ostojić,

poznatiji kao Bane Ekser, frontmen mlade beogradske pop-rok grupe Zarđali ekser, ponudio je najpoznatijoj “loto devojci” da glumi u njihovom spotu, što je ona naravno i prihvatila: “Verujem da će svima prijati da u spotu u glavnoj ulozi vide jednu pravu oldtajmerku, Suzanu Mančić, koja je s lakoćom sve odigrala (vatrenija je od svake zverke, doteruje se više od ćerke...). Tu nema tajne, jednostavno, ona je prava oldtajmerka i – to je to!” (“Večernje novosti”)



Zvonko Marković,



modni dizajner, ispričao je javnosti kako mu je mama nekada davno objasnila zbog čega je "poznata imitatorka" poznata: "Uvek sam za Novu godinu pitao mamu: 'Zašto ovu ženu puštaju da ima šou-program, očajno glumi i ne zna da peva?', a mama bi mi govorila: 'Batali, to je žena direktora televizije i hvala bogu da je puštaju samo za novogodišnji.' Tako sam saznao ko je Biljana Ristić."

Biljana Ristić, imitatorka, zamoljena da prokomentariše Zvonkove reči, kaže: "Zvonko je sujetan. Verovatno mu je krivo zbog mog učešća u emisiji 'Modna policija'. Imam svoju publiku, koja me voli, i ne bih da komentarišem njegovo pisanje. Dobro je da se diže prašina oko emisije, jer to znači da će biti gledana i da ljude to interesuje. Ja ću objektivno ocenjivati sve, pa i Zvonkove kreacije." ("Blic Puls")

Vladeta Janković,



profesor, na pitanje da li je u vreme diplomatske karije imao vremena za svoju profesiju – književnost:

"Ambasadorski posao u stvari se najvećim delom sastoji od čitanja, s tim što lektiru čine uglavnom novine, depeše, bilteni, izveštaji, analize, komentari i slične dosadne efemeralije. U takvim okolnostima, književnost ima efekat kiseonika." ("Večernje novosti")



Tomislav Nikolić,



predsednik Srbije, izjavio je da će država pomoći Simpu da prebrodi trenutnu krizu: "Nije Simpo PR agencija, nego iz njegovih fabrika izlaze gotovi proizvodi. Ne traži Simpo novac na poklon, a mnogi su u Srbiji navikli da traže na poklon. Nego mu treba samo mala garancija da će da vrati."

PR stručnjaci, okupljeni u Društvu Srbije za odnose s javnošću, čuvši predsednikove reči, rešili su da reaguju, "jer ni oni ne traže od države nikakve pogodnosti niti povlašćen status u ovim teškim vremenima, već samo da budu uvaženi kao struka koja doprinosi razvoju srpske ekonomije i ukupnog imidža zemlje": "To da Simpo nije PR agencija znamo svi, ali znamo i to da agencije za odnose s javnošću (PR agencije) koje vode naši članovi i članice spadaju u male i srednje firme koje uredno plaćaju poreze, plate i doprinose jer ih vode dobri preduzetnici, svesni da bez njihove podrške mnoga privatna preduzeća ne bi našla svoj put do kupca i opstala na tržištu. Sam Simpo jedan je od pozitivnih primera koliko su marketinške i PR agencije kao i njihovi *in-house* stručnjaci za komunikaciju doprineli 49-godišnjem uspešnom poslovanju kompanije."

Šta bi članovi Društva voleli: "Bilo bi nam drago da se predsednik Nikolić i čelnici u javnoj upravi više angažuju da institucije sistema unaprede svoje odnose i komunikaciju sa građanima i svim drugim zainteresovanim javnostima u zemlji i svetu. Društvo za odnose s javnošću i profesionalci koji su u njemu okupljeni stoje na raspolaganju da pomognu u takvom angažovanju." ("Blic")

N. N.



izvor blizak porodici Rokvić otkriva da je Marinko, pevač narodne muzike, postao verni pobornik drevne indijske veštine: "Marinko se preporodio otkako je počeo da upražnjava jogu. U početku se nećkao da li da se pridruži Nikoli na seansama, a sada smatra da je učinio pravu stvar. Pored toga što je naučio da se oslobodi stresa, joga mu pomaže u smanjenju bola, telo mu je postalo gipkije, naučio je pravilno da diše, a i oslobodio se nekoliko kilograma viška." ("Kurir")

N. N.

izvor otkriva kako će u novom spotu čiji je idejni tvorac nenadmašni Dejan Milićević izgledati pevačica Mia Borisavljević: "Mia se za potrebe spota prošetala obučena kao anđeo 'Viktorijas sikrita'. Izgledala je poput Adrijane Lime. Kasnije je ogrnuta u srpsku zastavu, okružena muškarcima u boksericama i sa šajkačama istog dezena, pobrala sve simpatija evrovizijske publike i žirija. Ocenjena je maksimalnim brojem poena i nikad nije bila srećnija."

Mia Borisavljević,

pevačica o sebi i spotu, kaže: "Prezadovoljna sam i veoma nestrpljiva da publika vidi i oceni ovaj spot. Ne želim da zvučim pretenciozno, ali verujem da će se naći za svakoga ponešto i da neću razočarati svoje fanove. Naprotiv, smatram da sam sve podigla na jedan viši i kvalitetniji nivo. Procenite sami." ("Kurir")

Dr Ristić

dom zdravlja

01.-31. DECEMBAR

0–24



UHO



GRLO



NOS

- OPŠTA MEDICINA
- MEDICINA RADA
- PEDIJATRIJA
- GINEKOLOGIJA
- FIZIKALNA MEDICINA
- RADIOLOŠKA DIJAGNOSTIKA
- BIOHEMIJSKA i MIKROBIOLOŠKA LABORATORIJA
- PREVOZ SANITETOM
- INTERNA MEDICINA
- KARDIOLOGIJA
- ENDOKRINOLOGIJA
- REUMATOLOGIJA
- UROLOGIJA
- OFTALMOLOGIJA
- OTORINOLARINGOLOGIJA
- NEUROLOGIJA
- OPŠTA HIRURGIJA
- MEDICINA SPORTA
- GASTROENTEROLOGIJA
- STOMATOLOGIJA

11070 Novi Beograd, Narodnih heroja 38, Tel. 011/2693-287, 2697-808 mob.tel. 063/205-764
Pregledi u ordinaciji od 08 do 21:30h, Kućne posete od 00 do 24h, www.dr-ristic.com, e-mail: zcentar@dr-ristic.com



piše: Ljubomir Živkov

Tito i ja

Jedne smo godine sve časove fizičkog potrošili na pripreme za slet do kojeg nije nikad ni došlo: bili smo poslednja rezerva za slučaj da se neka druga škola razboli

Tito izgleda nije uopšte sahranjen osmog maja! Kolosalna prevarancija odigrala se naočigled čovečanstva, sve su države na sprovod poslale svoje najbolje sinove – prosečni sinovi i kćeri naravno da nisu mogli lično prisustvovati sahrani i žalili su ispred televizora, a naši su, svima ispred nosa, u lažni grob spustili prazan kovčeg! Pre deset dana čitao sam o Titovim protivatomskim lagumima ispod vile proteranih Karađorđevića, podzemnu Nojevu barku opština Topola rada je da pretvori u turističku kak se veli atrakciju, napisao sam da je sklonište možda izgradila dinastija, a da je Tito došao na gotovo, samo je adaptirao i legalizovao objekat – misterije su Maršala pratile za života i ne jenjavaju ni danas, te otkud mu prsten, od Staljina ili od prevodilačkih honorara, te da nije iz Kumrovca, te da ga nisu rodili njegovi roditelji koji su imali tri kćeri, po drugoj verziji Brozovi uopšte nisu imali dece, pa se pričalo da je poginuo kao austrijski kaplar, a komunistička internacionala da nam je svog čoveka podmetnula kao sina Zagorja, Tito ne zna da pliva nego ga ronilaci drže odozdo, a snimatelj "Filmskih novosti" hvata samo njegov tobožnji kraul i zapenušano more... I samo njegovo lovačko umeće dovođeno je u pitanje: zar bi obezbeđenje dozvolilo da mu medved priđe na deset metara, da ga Tito promaši, ili da samo rani mečku koja u blizini pri tom ima i mečiće, ne, i srndaće snajperisti drže na nišanu, i čim Tito promaši, oni plotunskom paljbom rešavaju stvar...

Taman sam zaboravio da je Kuća cveća teška krivotvorina, da posmrtni ostaci ko zna gde su, sad je i sam datum tog lažnog ukopa doveden u pitanje: nije bio sahranjen osmog maja, otkud sad to, zato što je sve drugo bilo javno, samo nismo videli sadržinu kovčega i nije u raku bila položena kamera JRT koja je mogla tu ostati zabetonirana na vjeki vjekov! Pa šta bi se, dobri ljudi, dobilo lažiranjem datuma ukopa? Da se smrt vlastodržca malko kasnije objavi, dok se pravni naslednici ne snađu i ne organizuju, to mi je još đene-đene, kao kad neki porodični parazit i ne prijavi da mu je mati umrla, nego je stavi na hladno i prima njenu penziju, u početku još planira da je u dogledno vreme proglasi mrtvom, a onda se na novonastalu situaciju i na redovan prihod privikne te tako živi možda i godinama...

★

Tita se sećam od svoje možda pete ili šeste godine, neko je pričao, ne meni, ali sam i ja čuo, kako je deda Steva Kurjački posle Oslobođenja opsovao Maršala i to u Beogradu, dok je kolona prolazeća pored stana njegove sestre Kate – Kata, sa neobično kratkim prvim "a", nikog drugog ne znam da se tako zvao – klicala "Tito-Tito", kao što će Špančići (Špančad?) u filmu "Doviđenja na nebu" skandirati "Franko-Franko" čekajući da Generalissimus projezdi; deda Stevu sam cenio i voleo, istoriju NOB-a nisam poznavao, tako da se Josip Broz u mom životu možda i prvi put pojavio kao neko ko zaslužuje da bude opcovan. Deda Steva je bio oženjen sestrom mog dede, Spasinkom zvanom Pasika, živeli su ukoso preko puta naše kuće, ja sam ga oslovljao po imenu, takmičili smo se, na njegov predlog, ko će koga jače udariti po dlanu, on je mene udarao sa dva prsta, ja njega celim dlanom, šaka bi mi bila sva crvena, ali sam smatrao da pobeđujem, moja je baba Tina u miraz između ostalog donela sto i stolice od masivnog drveta, imam ih i sad, ništa se nije rasklimalo ni iskrivilo ni nakon devedeset godina, baba bi sela u stolicu sa koje je stopalima jedva dodirivala pod, Steva koji je tada imao pedeset i koju godinu uzeo bi i stolicu i šurnjaju i nosio je žustrim korakom po sobi: "Spusti me, Stevo", molila bi ona držeći se za rukohvate kao da je u zaukanom sjedalu ringišpila – "nečitav si i bio i osto!", pa sam čuo da je Živa Torački Maršalovu sliku namazao blatom usled čega je iz Zrenjanina doletela UDBA kojoj je prestupnik, još neotrežnjen, rekao: "Ljudi, ja sam ga puderiso!", nisam dakle rastao okružen idolopoklonstvom, pre bi se reklo naoborot, pa ipak, od Ljubiše i Mileta koji su uveliko išli u školu saznavao sam mic po mic da je Tito neka vrsta našeg cara, tu će već početi prve naše rasprave da li Tito ima platu ("šta će mu plata kad ima sve, kad je sve njegovo"); deda mi je pravio kvalitetne, da ne kažem baš profesionalne bičeve i kad bi bič bio gotov proverio bi još jedared koliko je bičalje elastično, koliko je zvučan švigar: "Evo ti, ni Tito nema taki!" – "Pa deda... Ima sigurno sto bičeva, i to sarački opletene, ima bisere, a ne gombu od streke..." Deda nije Tita psovao ni puderisao, ali kao da je izostajalo strahopoštovanje koje sam primetio kod Ljubiše i Mileta.

★

Jedne smo godine sve časove fizičkog potrošili na pripreme za slet do kojeg nije nikad ni došlo. Mislim: za nas nije ni došlo, nismo savladanu koreografiju ni pred kim izveli. Odvojeni od voljenog fudbala vežbali smo sa drvenim palicama, jednakim kao što su radnici, seljaci i poštena inteligencija bili svi jednaki, verovatno smo bili poslednja rezerva za slučaj da se neka druga škola razboli, otkud znam.

★

Nekoliko dana uoči 25. maja stigla je u Farkaždin Štafeta, to jest Štafetine devedeset devete tete dete koje biće uručeno u Zrenjaninu, zar je i sreskom komitetu tog dana rođendan, zar Štafeta nije jedna?! Jeste ona prava jedna, ali je ova sreska, tako dakle, neće ni stići na stadion JNA, pa čiji smo pioniri, Titovi ili predsednika opštine?! Tada sam shvatio koliko je drug Tito zapravo nedostupan, nećemo ga dodirnuti ni preko Štafete na kojoj milioni naših najiskrenijih otisaka treba da se spoje sa jedinstvenim Titovim otiscima kao što su njegov rođendan i Dan mladosti srasli u praznik kakav nisu imale ni razvijene države.

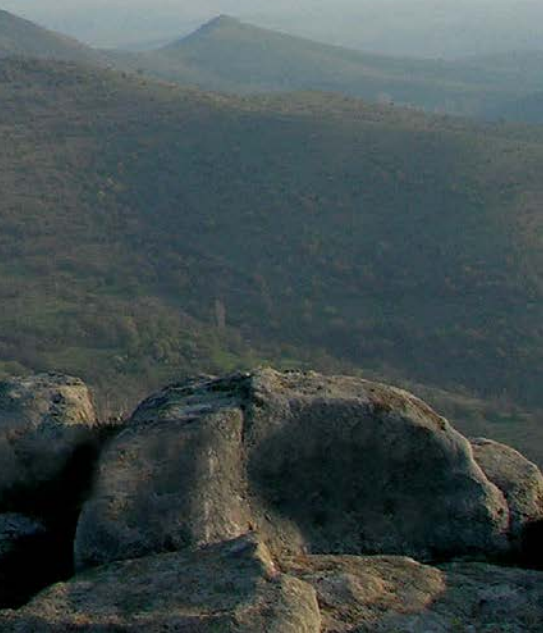
Intervju: Goran Stefanovski, dramski pisac

Nove antene pre
a istina se širi od



nose stare laži, uva do uva

"Jesam Balkanac i ne bih to menjao nizašta drugo. Ali istovremeno pokušavam da osvestim šta to meni znači. Ne volim fundamentalne pripadnosti bilo čemu, ne volim kada se stvari navodno 'podrazumevaju same po sebi'. Volim Balkan, ali kako Marija Todorova kaže, bez potrebe da budem ponosan na njega, niti da ga se stidim. Ali, ajmo malo biti ponosni!"



Goran Stefanovski napisao je dramu *Odisej* koja je ovog jula premijerno izvedena na Brionima u režiji Ace Popovskog, i odmah proglašena za regionalni događaj godine. Predstava *Odisej* je okupila šest pozorišta i jedan festival iz bivše SFRJ, koliko nije niko pre njega. To su: domaćin, Teatar "Ulysses" sa Briona, beogradski "Atelje 212", zagrebačko kazalište "Gavela", Srpsko narodno pozorište iz Novog Sada, Teatar "Navigator" iz Skoplja, Slovensko narodno gledališče iz Maribora, i Sterijino pozorje. *Odisej* je u oktobru prikazan u Mariboru, prošlog meseca u Zagrebu i u Novom Sadu, u maju iduće godine će stići ponovo do Novog Sada za otvaranje Sterijinog pozorja, u Beograda će otvoriti regionalni festival "Mucijevi dani" u "Ateljeu 212", a do kraja 2013. godine stići će do Ljubljane i ponovo do Briona.

U *Odiseju* su prepleteni Homerov ep, raspad Jugoslavije i tema starenja. Odisej Gorana Stefanovskog je razočarani ratnik koji pokušava da se nakon završenih sukoba vrati kući i sopstvenom životu, koji sumnja u postojanje bogova, preispituje porodične vrednosti i pojmove vernosti, dostojanstva i časti.

Goran Stefanovski (1952. Bitolj, Makedonija) jedan je od najboljih dramskih pisaca bivše SFRJ. Diplomirao engleski jezik i englesku književnost u Skoplju, dramaturgiju i pozorišnu režiju u Beogradu, gde je i magistrirao. Poslednjih godina živi u Velikoj Britaniji – u Kenterberiju studentima predaje dramaturgiju, i piše. Njegovi tekstovi su izvođeni širom sveta, prevedeni i objavljeni na 17 jezika, uključujući i kineski. Osnovao je Odsek dramaturgije na Fakultetu dramskih umetnosti u Skoplju. Član je Akademije nauka i umetnosti Makedonije. Dobio je brojne nagrade, a među njima i Vilenicu, internacionalnu literarnu nagradu kojom se nagrađuju autori iz Centralne Evrope, i Nagradu za životno delo Sterijinog pozorja. Neke od njegovih najpoznatijih drama su: *Jane Zadrogaz*, *Divlje meso*, *Let u mestu*, *Duplo dno*, *Tetovirane duše*, *Bahantkinje*, *Hotel Evropa*... U Jugoslovenskom dramskom pozorištu, u predstavi *Rođeni u YU*, igra se scena *Pusti to* koju je Stefanovski napisao za ovaj projekat. U Briselu je nedavno postavljena njegova drama *Hotel Evropa*, u Parizu i Sofiji se izvodi *Demon iz Debarmaale*. U Kumanovu je pre mesec dana bila premijera *Duha slobode*, a iduće godine je najavljena premijera filma *Do balčaka,* po njegovom scenariju, a u režiji Stoleta Popova.

"VREME": O čemu je vaša drama *Odisej*, kakvo je Odisejevo lutanje, koji su njegovi putevi i ciljevi?

GORAN STEFANOVSKI: Zavidim mom bratu Vlatku što ga niko ne pita o čemu su njegove pesme i koja je njihova poruka. Nekako se prirodno podrazumeva da je on muzičar i da je smisao njegove pesme u muzici i u načinu sviranja. Zašto se to isto ne podrazumeva i kod nas, pisaca? Zašto se nekako pretpostavlja da se mi bavimo slanjem poruka i da se naš posao može svesti na kratki opis ili sažeti u dve rečenice za jednokratnu medijsku upotrebu? E pa ne može to tako! Dozvolite da ovom dramom nismo imali nameru da šaljemo poruke, nego da pevamo! Godinu dana smo se bavili orkestriranjem krupnog narativnog materijala, a ne sastavljanjem telegrama.

Kao da se ne osećate lagodno? Ne volite intervjue?

Ne prija mi format intervjua. On je po definiciji kontra literarnom radu. Moj posao traži preciznost u rečima, a teško mi je biti precizan u živim razgovorima, gde se obično muca ili šarmantno improvizira. Novinari uglavnom traže, a često i nameću, kratke iskaze sa "da" ili "ne". Ne volim pitanja koja u sebi već sadrže odgovor i na koja se ne da odgovoriti. Neki novinari već svojim pitanjem ispogane prostor diskursa, tako da je nemoguće uopšte i ući u ►

razgovor. Znate već onu anegdotu sa pitanjem: "Da li ste danas ponovo tukli vašu ženu?" Pitanje je postavljeno kao savršena zamka iz koje se ne možete izvući. Ako odgovorite "nisam danas tukao svoju ženu", to još ne znači da je uopšte ne tučete ili da je niste tukli juče. Volim neutralna pitanja: dakle "koja je vaša seksualna orijentacija", a ne "kako je biti peder?".

Vaš Odisej se vraća iz rata. Da li je to onaj rat čije ste strahote nagovestili dramom *Bahantkinje*? Da li su i *Odisej* i pre njega *Bahantkinje* slike iz naše istorije?

Kad je počeo da se raspada moj svet početkom devedesetih, pitao sam se koji antički uzor odgovara tom raspadu, pa sam onda naišao na Euripidove *Bakhe*. To je komad o gradu Tebi, u koji jednog dana dođe bog iracionalnog, bog ludila, Dionis. On se sudari sa mladim princom Pentejem, razumnim i racionalnim čovekom, koji hoće da spreči Dionisa da širi haos. Naravno, pošto je Dionis zajeban bog, on izluđi Penteja tako što ga pošalje da gleda kako žene trče gole po šumi uključujući i njegovu majku, koja je isto dovoljno izluđena da Penteju otkine glavu. I tako Dionis dobije bitku protiv razuma i Teba ode u materinu. Tebanski prorok Tiresija dobro zna šta je na pomolu, pa požuri da se preruši u ženu i da igra u slavu Dionisa.

Ranih sedamdesetih bio sam pun sebe, imao sam dugu kosu, vratio sam se iz Londona sa novim albumom Rolingstonsa i bio sam na vrhu sveta. Otišao sam u porodičnu kuću u Debarmali, gde me je sačekao moj najstariji ujak, čičko Krume. Dajem ja njemu poklon iz inostranstva, kutiju cigareta, a on me gleda, puši i pita: "Šta kažu tamo u velikom svetu, hoće li biti rata?" Iz moje perspektive hipi devetnaestogodišnjaka on mi je izgledao neutešno staromodan. E, kažem ja u sebi, pa kako ne vidiš da je istorija završena, bure baruta je zatvoreno, mi smo preplivali reku istorije, i dotakli utopiju, dragi moj Krume. Deset godina kasnije, kad se moj svet urušio, shvatio sam da je Krume, kao Euripidov Tiresija, celog života igrao pred bogom rata. Zato što je preživeo Balkanske ratove, Prvi i Drugi svetski rat, i sad je samo čekao sledeći. Ispada da je on imao daleko bolji uvid u stanje stvari od mene, mladog intelektualca koji se družio sa istomišljenicima i mislio da rečima i idejama drži svet pod kontrolom. Ispalo je da je na Balkanu tragična greška pokušavati biti razuman i da se to često plaća glavom. Kao Pentej.

Politika kao sudbina?

Ako je politika umetnost mogućeg, onda je umetnost politika nemogućeg. Razumem ja da umetnici sanjaju i ganjaju nemogućnosti, ali od političara očekujem da se bave mogućim. Sumnjivi su mi političari umetnici i umetnici političari. Zadatak političara je da u ime onih koji su glasali za njih izbore maksimum mogućeg, a ne da nas zamajavaju tlapnjama.

Zašto se vaš Odisej baš sad vraća iz rata? Da li je rat zbog kog ste vi iz Makedonije otišli u Britaniju završen?

Reditelj Aco Popovski, moj bivši student, mi je predložio da radimo temu Odiseja, koja mene veoma rajca. Navršilo se 20 godina od kad su počeli da se vode ovi naši ratovi, taman toliko godina koliko je Odiseju trebalo da zatvori krug svog putovanja. Mislio sam da se od mene očekuje dramatizacija Homerovog epa, pa sam to i uradio, i ubacio pet-šest svojih scena. Mislio sam da će to biti dovoljno za ambijentalnu predstavu, malo plesa, malo Homera. Ali to nije bilo dovoljno za Acu. I on i producenti su mi rekli da im se moje scene čine zanimljivijim nego ostatak materijala. Trebalo je, znači, krenuti iz početka i napisati novi komad. A onda su došle brilijantni glumci, ažda je koje su se bacile na materijal.

Čija je bila ideja da okupite glumce iz različitih sredina?

Aco je radio svuda sa sjajnim glumcima. Ali ovaj put je rešio da sakupi svoje omiljene glumce na jednom mestu i da napravi predstavu sa "drim timom". Dakle, smislio je da uzme deset lavova, da ih stavi u cirkus i da bude njihov ukrotitelj. Međutim, takva ideja lako može ukrotitelja stajati glave. Teško je izaći na kraj i s jednim lavom, a kamoli sa deset. Rad na predstavi je bio komplikovan i napet, ali je stvar postala izuzetno uzbudljiva kada su se energije udružile i kada su se podzemne sile slile u jedinstveni pozorišni vulkan.

Bio je to, znači, i rizičan i neizvestan poduhvat...

To vam je uvek tako u pozorištu. Moj prijatelj Slobodan Unkovski, reditelj, mi kaže: "Gorane, celog života proizvodim avione. Napravio sam ih puno i mnogo njih je poletelo. Znam kako



Svako na svoj način, svi čeznemo za nekakvim idealnim utočištem, pravim mestom, gde možemo da se skrasimo i da budemo svoji na svojem, spokojni i ispunjeni. Verujemo da smo to mesto nekada imali, ali smo ga izgubili, pa uporno pokušavamo da ga ponovo pronađemo, ubeđeni da nam je obećano i da polažemo prirodno pravo na njega. Za nekoga je to utočište – detinjstvo, za nekoga prva mladalačka ljubav, a za nekoga stari kraj. Za Odiseja to je bila Itaka. Moja Itaka je pozorište!

se sastavljaju krila, znam koja brzina treba da bi avion poleteo, međutim, nikad ne znam da li će on i ovog puta poleteti." To su velike tajne u kreativnom radu. Pravili ste pitu sto puta ranije, ali nikad niste sigurni da li će kvasac da naraste i ovaj put. To je van vaše kontrole. Tu uvek treba sreće i magije.

Odisej je simbol, između ostalog, i lutanja. Ima mnogo vrsta lutanja. Kakva su Odisejeva lutanja u vašem komadu?

Zanimalo me je pitanje šta se dešava sa akcionim junacima kad ostare? Zamislite posedelog Džemsa Bonda koji se jednog jutra zagleda u hotelskom ogledalu i po prvi put se upita – ma ko sam ja to i šta u stvari radim? U jednoj sceni komada Odisej gleda zub koji mu je ispao. Pojam lutanja je dvosmislen i ambivalentan. Lutaju životinje, lutaju ljudi, lutaju celi narodi, lutaju bogovi, a luta i istorija. Lutanje može biti fizičko ili metafizičko, namerno ili prinudno, može biti avantura ili izgubljenost, zabava ili muka, igra ili nesnalaženje, može biti veselo ili smrtonosno. Lutalicama zavidimo na slobodi, ali ih i sažaljevamo zbog te iste slobode. Ljudi često lutaju u potrazi za svojim identitetom, pričom o tome ko su i šta su. Pritom smišljaju razne trikove. Svoju izgubljenost ponekad predstavljaju kao dostignuti cilj. Prave lažne mape da bi opravdali teren na kojem su se izgubili. Traže alibi za svoje delovanje, izmišljaju opravdanja za greške, po svaku cenu pokušavaju da obezbede smisao svojim životima. Tako se često dešava da se avanturizam predstavlja kao principijelno putovanje, sebičnost kao stremljenje ka višim ciljevima, pljačka kao borba za slobodu, napad kao samoodbrana, genocid kao sveti pohod. Sumnjičavi smo prema lutalicama. Kao i prema izbeglicama. Zašto nisu kod kuće? Šta ih je to izgnalo i prognalo? Ako je dom raj, zašto su otišli istočno od raja? Zašto su se odmetnuli?

Da li je to i vaše lutanje?

Naravno. Godinama putujem između Engleske i Makedonije. Sad sam skoro iz Londona krenuo avionom za Maribor na premijeru *Odiseja*, avion je kasnio pa sam promašio let za Grac, i odjednom, našao sam se van planiranog: u malom hotelu u blizini minhenskog aerodroma. To me je naglo vratilo u stanje duha koje sam imao u godinama kada su bili ratovi i kada sam često putovao između Skoplja i Londona, leteo preko ratišta, a sa presedanjem u Ljubljani, u nekakvom prenoćištu pored ljubljanskog aerodroma. Vrlo je teško znati ko si u hotelu. Pitaš se gde sam ja to, šta me je to dovelo ovde? Na ovu temu sam pre desetak godina napisao komad *Hotel Evropa*. Tužno je i smešno gledati kako se ljudi koprcaju i pokušavaju da se probude iz onoga što Džems Džojs naziva "noćnom morom istorije".

Homerov Odisej čezne za Itakom. Za čim čezne Odisej u vašem komadu? Za čim vi čeznete?

Svako na svoj način, svi čeznemo za nekakvim idealnim utočištem, pravim mestom, gde možemo da se skrasimo i da budemo svoji na svojem, spokojni i ispunjeni. Verujemo da smo to mesto nekada imali, ali smo ga izgubili, pa uporno pokušavamo da ga ponovo pronađemo, ubeđeni da nam je obećano i da polažemo prirodno pravo na njega. Za nekoga je to utočište – detinjstvo, za nekoga prva mladalačka ljubav, a za nekoga stari kraj. Za Odiseja to je bila Itaka. Kako starimo ova nemirna potraga za konačnim mestom postaje sve dublja i neizvesnija. Čini se da je sve nestabilno osim te iluzije stabilnosti koja nas, kao i nada, nikada ne napušta. Ljudska potreba za pričama je neprestana čežnja za dohvatanjem te iluzije. Ona je posebno jaka kod onih čija je Itaka – pozorište!

Da li ste vi među njima, da li je pozorište vaša Itaka? Gde vi živite?

Često kad me pitaju "odakle si", ja kažem – iz pozorišta. Odrastao sam u pozorištu, majka je bila glumica, a otac reditelj. Video sam mamu kako je ubijaju na sceni kad sam imao četiri ili pet godina. Igrala je u nekoj melodrami, neki brkati negativac je izvadio pištolj i pucao u nju, a ona je pala mrtva. Zavesa, aplauz. Posle predstave me je ubeđivala da je još živa, da je sve to igra, ali ja joj nisam verovao. Nisam joj verovao ni posle mnogo godina kada je stvarno umrla. Oduvek su me fascinirala pitanja – šta je živo a šta je mrtvo, šta je na sceni a šta iza scene, šta su kulise a šta stvarnost... Ljudi koji se bave pozorištem su po definiciji u više svetova. Glumci jure iz jednog sveta u drugi: posle jedne predstave već idu na probu druge, samo iščeznu i uđu u drugi svet. To su pravi Odiseji! Ja bar budem u jednom svetu godinu dana dok pišem komad.

Koliko je vaš komad sličan Homerovoj *Odiseji*?

Homer uređuje priču *Odiseje* po svojoj volji. On troši genijalnu literarnu energiju da izmisli zvaničnu, melodramsku, "holivudsku" verziju mita u kome je Odisej savršeni junak. A Odisej je u stvari anti-junak, sumnjivih moralnih načela i svetonazora. On je bitanga koja ima tipičan posttraumatski sindrom, kuda god ode on još pali, ubija i pljačka. Kod Homera, na kraju epa, posle strašnih krvoprolića, spuštaju se bogovi i objavljuju mir. Kažu ljudima: "E sada ćete vi sve ovo lepo zaboraviti i pomirićete se u ljubavi." *Deus Ex Machina par excellence*. Na toj liniji Homer je veliki majstor političkog spina, ahajski "spin doktor". U *Odiseji* je Homer Ahajcima dao njihov idealizirani metanarativ i matricu za njihov identitet. Teoretičari kažu da je Homer pružio tadašnjim vlastodršcima mit i opravdanje za zločin, predstavio je silovanje i pljačku kao časnu profesiju, dao je pljačkašima iluziju legalnosti. Da li vam se to čini odnekud poznato?

Pričate o hotelima, avionima... živite između dva sveta. Gde vam je bolje: na istoku ili na zapadu?

Bolje mi je svugde i nigde. Ja živim u više svetova i između svetova. Zašto da množinu svodim na jedninu da bih vama dao odgovor? Kad sam bio dete, dešavalo se da izađem u šetnju sa roditeljima. Držim oca za jednu ruku, a majku ▸

za drugu. Dođu razne komšije ili ljudi koje ja ne znam, sagnu se, pogledaju me pravo u oči i pitaju: "koga ti više voliš: mamu ili tatu?" Jezivo pitanje koje me je plašilo. Ma ko si ti da to mene pitaš i kako se usuđuješ? Zašto ja treba da biram između roditelja za tvoj ćef? To isto rade političari koji nas melodramskom brutalnošću teraju u torove i primoravaju na ili-ili! Sa nama si ili protiv nas, tu si ili tamo? Možda se i zato bavim pisanjem. Zato što vidim da postoje nijanse, prelivi, dvojnosti, dramske ironije, dupla dna, životne mogućnosti između isključivih polariteta. Hoću da polažem pravo i na i oca i na majku i na sebe između njih! Nema jednostavnog odgovora za kvadraturu kruga.

Nekoliko puta ste izjavili da ste Balkanac...

Jesam Balkanac i ne bih to menjao nizašta drugo. Ali istovremeno pokušavam da osvestim šta to meni znači. Ne volim fundamentalne pripadnosti bilo čemu, ne volim kada se stvari navodno "podrazumevaju same po sebi". Volim Balkan, ali kako Marija Todorova kaže, bez potrebe da budem ponosan na njega, niti da ga se stidim. Ali, ajmo malo biti ponosni. U Evropi je hiljadu godina postajao samo jedan jedini *autoput*. Između petog i petnaestog veka postojala je samo jedna saobraćajna arterija – Via Ignacija. Taj put su gradili Rimljani i on je išao duboko kroz Balkan i povezivao Rim sa Konstantinopoljem. Putovalo se iz Rima za Brindizi, odatle brodom do Drača, pa do Ohrida i Bitolja, odnosno Herakleje, a odatle za Solun i Konstantinopolj. Taj put je dakle prolazio pored kuće moje babe u Bitolju. To je bio centar poznatog sveta. Istorija se međutim poigrala sa tim svetom i gurnula ga na stranu i stavila na njega etiketu da se tu radi o neprolaznom mračnom vilajetu. O Bitolju se još kaže da je to grad gde prestaje pruga. O glupe li i nepravedne floskule! Istoričar Edvard Gibon je u osamnaestom veku napisao knjižurinu u kojoj je Vizantiju sveo na podmukli i mrtvi svet, gde se jedino razvila tehnika zavere i kopanja očiju. Taj stereotip je još opasno živ. Vizantija je gurnuta pod tepih i zaboravljena. Kao Atlantida. Civilizacija koja je postojala hiljadu godina se odjednom pretvorila u crnu rupu i istisnuta je iz svesti zapadnog sveta. Edvard Said sjajno piše o toj kolonijalnoj strategiji orijentalizma. Dina Jordanova u knjigama *Film u plamenu* i *Filmovi Balkana* pravi dubinsku analizu antropoloških posledica koje je to ostavilo na balkanskog čoveka: njega ima samo kad ga tuđinac posmatra, kad je pod pogledom gospodara. Čekamo nekoga sa strane da nam overi život, prosvećenog stranca, Evropljanina, da dođe i presudi u našu korist. Lako upadamo u zamke balkanizma. Podmećemo se Evropi onako kako mislimo da ona voli da nas vidi. Ponašamo se egzotično, onako kako zamišljamo da nas ona zamišlja. Često iz komercijalnih razloga, a ponekad i nesvesno. Po navici. Po refleksu.



Scena iz predstave *Odisej*

Očekivalo bi se da ćete Balkan uporediti sa domom, sa vašim domom. Šta je vaš dom?

Neki kažu da je dom tamo gde okačiš šešir. Mom bratu Vlatku dom je tamo gde priključi gitaru. Svi izgube dom kada ostare. Moja žena Patriša, početkom devedesetih, posle 18 godina života u Skoplju, vratila se u svoju Englesku, verujući da se vraća u Itaku. Ljuto se prevarila. Za vreme njenog odsustva Margaret Tačer je iz korena promenila državu i društvo, tako da se ono više ne da prepoznati. I to onu Englesku koju smatramo bastionom stabilnog konzervativizma. Šta je ostalo za ove naše vetrometine gde duvaju bezmilosni vetrovi tranzicije? Moj Odisej kaže da je dom tamo gde boli. Mene jedino bitno zanimaju i raduju i bole vesti iz Makedonije. Ja se godinama muvam po Britaniji, ali niti puno razumem niti me puno zanima šta se događa u severnoj Irskoj, to nisu moja posla. Ali zato svako veče gledam internetske vesti iz kuće i čitam makedonsku štampu. Dom je tamo gde su vam vesti. Tamo gde vas vole i gde vas mrze.

I, šta kažu vesti iz Makedonije? Šta vam one govore o današnjem Balkanu?

Ima jedna pesma Bertolda Brehta od četiri stiha: "Nove antene prenose stare laži, a istina se širi od uva do uva". Ja imam 150 digitalnih televizijskih kanala i informacija za 100 života! Ono čega nemam dovoljno, je saznanje. Treba mi neko da te digitalne informacije prevede u analogno saznanje. Moja žena svako jutro uz doručak u svečanoj tišini sluša BBC Radio 4. Dobro potkovani i dobro plaćeni novinari autoritativnim glasom vrše transmisiju. Oni su u toku noći, dok je ona spavala, radili, sabirali i razrađivali informacije i preveli ih u saznanje. Ona to sluša kao da sluša popa, veruje tom integritetu. Takav su integritet svojevremeno kod nas imali mudri starci po selima. Stariji gospodin sedi u krčmi, i kaže "dođi, Gorane, da ti kažem nešto". I onda mi šapne na uvo stvari koje se na zaboravljaju, zato što su istina. Voleo bih da verujem da je ostalo bar malo nekakvog integriteta u našim glasovima u pozorištu. Voleo bih da verujem da šapućemo važne stvari ljudima na uvo. I da je taj šapat nekad moćniji od opšte medijske gungule i vikanja.

Čini se da vam je teško izbeći istoriju kao temu.

Uvek me je fasciniralo kako istorija pravi istorijske olupine od ljudi. Kad smo bili mladi ulazili smo jedni drugima po kućama i stanovima da slušamo ploče. Često se dešavalo da prolazimo kroz dnevne sobe, hodnike i kuhinje, gde su sedeli stari ljudi i žene, često u pidžamama, nepomični, zagledani u sebe. Nismo ih primećivali. Kao da nam je nešto govorilo: pusti njih, oni su bivši ljudi, od pre rata, oni ništa više ne razumeju. Oni su nameštaj. Moja baka je bila takav živi primerak, a takva je bila i baka mog najboljeg druga. Međutim istorija i dramska ironija su sustigle i mene. Imao sam samo četrdesetak godina kad sam se obreo u Engleskoj. U našu kuću su počeli ulaziti prijatelji našeg sina i ćerke. Prolazili su pored mene



Stereotipi o Balkanu imaju opasne posledice. Ponekad se čini da balkanskog čoveka ima samo kad ga tuđinac posmatra, kad je pod pogledom gospodara. Čekamo nekoga sa strane da nam overi život, prosvećenog stranca, Evropljanina, da dođe i presudi u našu korist. Lako upadamo u zamke balkanizma. Podmećemo se Evropi onako kako mislimo da ona voli da nas vidi. Ponašamo se egzotično, onako kako zamišljamo da nas ona zamišlja. Često iz komercijalnih razloga, a ponekad i nesvesno. Po navici. Po refleksu!"

ćutke, kao da im je nešto govorilo, pusti njega, on je komplikovani bivši čovek, prošlo je njegovo. Imao sam strašnu potrebu da nekoga zaustavim i da mu natenane objasnim moju priču. Ali ko će to da sluša? I tako svi, hteli ne hteli, ranije ili kasnije, postanemo nameštaj. Arsen Dedić je napisao *Baladu o prolaznosti*: "I ostali smo tako, kraj odlazeće vode, nerazjašnjeni sasvim i pomalo van mode."

U Kenterberiju predajete studentima dramaturgiju. Izgleda da tamo nikom nije čudno što vi, Makedonac, učite Engleze šta je drama i kako da je pišu.

Ja se komotno osećam u engleskom kontekstu i jeziku i nažalost bolje znam Šekspira od nekih mojih komšija. Dakle, došao sam u Englesku ne kao pečalbar u fabrici šrafova, nego skoro kao kulturni imperijalista. Kao da sam u ime makedonskog kralja bio poslan da zabodem koplje i zastavu i da zauzmem britanski prostor! To je, naravno vrlo netipična situacija. Daleko je tipičnije kada se emigranti ne snalaze i muče. Napisao sam jedan komad o toj muci, *Tetovirane duše,* o modernom Makedoncu koji jedva čeka da ode od kuće da bi stigao u Ameriku, i kad stigne, tek tamo zatekne pravu Makedoniju zato što ga sačeka emigracija koja zna stvari o Makedoniji o kojima on uopšte nije sanjao. Uvek su me zanimale te obrnute proporcije. Možda je vreme da sada napišem *Tetovirane duše 2*, o Makedoncu koji je porastao u dijaspori, recimo u Australiji, pa sad pun idealizma prvi put dolazi u Makedoniju i zatekne stvari o kojima uopšte nije sanjao.

U čemu se sastoji umetnost pisanja drame? Kako se piše drama? Otkrijte nam recept.

O umetnosti pisanja drama ne znam ništa. To je pitanje kreativnog genija, muza, to se ne uči i o tome se ne da razgovarati. Ali dramska umešnost i zanat me veoma zanimaju. Zanimaju me dramske note, koje su kao i u muzici, malobrojne. Zanimaju me namirnice, koje su kao i u ishrani uvek iste: meso, voće povrće, mleko, jaja. Euripid je jeo istu hranu i pio istu vodu kao i ja. Namirnice se ne menjaju, menjaju se recepti. Note se ne menjaju, menjaju se vrste komponovanja. Od istih se nota pravi i džezi folk i Mocart. Kuvar zna da je njegov posao da kuva, a ne da izmišlja nove namirnice. A pisci često misle da treba da izmisle nove narativne sastojke umesto da upotrebljavaju i variraju postojeće. Zato stalno nalećemo na pisce koji imaju spisateljski blok, a nikad na kuvara koji ima kuvarski blok.

Vašim studentima verovatno ide od ruke kombinovanje osnovnih sastojaka drame...

Mislite mladi su, sigurno imaju nove ideje. Nažalost ne uvek. Veliki deo njih vuče klišeje i stereotipe, nasleđe nekog mrtvog sveta. Treba im napora da zbace s leđa taj oklop, kao kornjače, i da se dočepaju živog tkiva. Stalno ih podsećam da ne zaborave da se ugledaju na surealistične i radikalne TV reklame, muzičke spotove sa genijalnom slobodom dramaturgije i da prestanu da se ponašaju kao da su izašli iz Ibzenovog teatra gde dvoje ljudi sedi u foteljama i nešto priča. Mnogo njih misli da drama počinje sa dijalogom. Ali u početku drame nije bila reč. Čarli Čaplin je napisao 150 scenarija a da ni jednu reč nije upotrebio. Hiljadu epizoda *Toma i Džerija* je snimljeno bez i jedne izgovorene reči. Devedeset posto Holivuda se bavi primarnim dramski materijalom koji nije baziran na rečima. Možete izvaditi sve reči i svu poeziju iz najvećeg broja Šekspirovih komada, a da vam u rukama još ostane materijal koji se može postaviti na pozornicu. U *Romeu i Juliji* će vam ostati ljubljenje, pevanje, igranje, jurnjava mačevima, ubistva, trovanja. Zadatak dramskog pisca je da zapali kuću u kojoj se nalazi lik. A da li će taj lik da vrišti bez reči, da peva opersku ariju ili da govori monolog u jampskom pentametru, to je u odnosu na vatru i neophodnost spašavanja života sporedno. Ima jedna teorija da je smrt pozorišta nastala onog časa kada su na sceni uvedene stolice. Od dvadeset i pet vekova drame na sceni se sedi samo poslednjih sto godina. Nije dovoljno da se o radnji govori. Ona se mora pokazati. A to je vraški teška stvar.

Šta onda savetujete studentima?

Kažem im, celog života svi vas grde i uče – roditelji, policija, popovi, da budete poslušni i dobri. Uče vas da se klonite vraga, da ne pravite sranje, da budete učtivi. Međutim, drama je obratna od dobrih običaja. Ona se uglavnom bavi zlom i nesrećom. Drama se od Eshila bavi krvlju i mukom. Ako u prvoj sceni publika vidi da lik stavlja revolver u džep, a zatim ode da razgovara sa drugim likom, publika sa napetošću sluša razgovor kroz oroz revolvera. Dramska ironija je kad idete na pecanje, pa riba misli da ste došli da je hranite, a vi ste došli da je bacite u tiganj.

I, za kraj, na čemu sada radite?

Pišem novi komad po porudžbini za moj Dramski teatar iz Skoplja. Reč je o jednoj ogromnoj makedonskoj i balkanskoj temi. Radim sa velikim uzbuđenjem. Premijera bi trebalo da bude sredinom 2013. godine. ◂

Sonja Ćirić

Odgovor na reagovanje Svebora Mindžića "Šta je kome Jugoslavija" ("Vreme" br. 1144)

Kursadžije iz Muzeja savremene umetnosti

U reagovanju na moj tekst Midžić izjednačava Mladu Bosnu i Sarajevski atentat sa VMRO-ustaškom zavjerom i atentatom u Marseju. Iste su to stvari, kaže Midžić, samo što Vladu Černozemskog Crnjanski i Bazdulj ne bi glorifikovali. (To za glorifikaciju je tačno.) Iz ovog izjednačavanja proizilazi sve ostalo: Midžićevo pristajanje uz maksimu da je svaka (realno postojeća) Jugoslavija zapravo Srboslavija odnosno izjednačavanje jugoslovenstva kojeg simbolizuje, recimo, Miloš Crnjanski (ili Andrić ili čak Njegoš) sa velikosrpstvom i sa četničkom kamom. Uvođenje kame je najtelalskiji momenat u Midžićevom reagovanju; on koji ne vidi kontinuitet između dviju Jugoslavija, htio bi maltene da poveže Crnjanskog sa Srebrenicom

"Budnosti nikad dosta, gospođice od tri pedlja! Na krivinama zadnji vagoni luđački tresu, i mnogi prazne crijeva zaboravljajući stid; a oholost, nekad suđena da bude vrlinom, splašnjava naočigled i smrdi nadaleko. I niko nema snage da odagna propadanje. I niko i ne pokušava da bude više od hladne želatine koja laprda među krajnostima kao rijetko govno, dok svi tvoji besprizorni usrećitelji i samozvani štovaoci onog što ne razumiju, i svi tvoji plaćeni nitkovi, doušnici i sjecikese, i svi tvoji mutavi urlatori zvučnih titula hrabro spletkare zaštićeni lopovskim kodeksom koji štiti vjernike od zaraženih, a svaku duhovitost uvijek i na vrijeme efikasno liječe u samom začetku.
Pa kakvo ime da ti damo, gospođice od tri pedlja?
Krivo srastanje, gospodine. Krivo srastanje. Kao kad bogate prose za miraz, a talon nose ružni i opaki, s nečuvenom moći da tjeraju što zažele. Mnogo ih je i strašno galame. Obično razbiju sva ogledala na koja naiđu.
Da ne ostane ni pomen na ljepotu."

(Branimir Štulić: *Krivo srastanje*)

Vjerovatno ne postoji izlizanija polemička preambula od one gdje se kaže da neki tekst ili autor nisu sami po sebi dostojni odgovora, ali im se, eto, ipak posvećuje pažnja u ime nekih drugih interesa. (Marko Ristić, Midžićev polemički i politički *mentor*, vrlo frekventno je koristio takvu preambulu.) Reagovanje Svebora Midžića (*Šta je kome Jugoslavija*) na moj tekst (*Iskra u oku*) jest, nasuprot tome, dobrodošla prilika da proširim neke od teza iz svog izvornog teksta. Midžić je, naime, uspio da mnogo plastičnije od Aleksandra Dragaša (kome to, istini za volju, i nije bio cilj) demonstrira ključne stavke *telalskog* narativa o Jugoslaviji. Teško da sam mogao i da zamislim da će se pogodnija osoba (javno) prepoznati kao *telal*. Do prije nekoliko dana o Midžiću nisam znao gotovo ništa, a poslije kratkog istraživanja sam shvatio da time apsolutno ništa značajno nisam propustio. Bez izrazitije autorske individualnosti, Midžić je u ovom kontekstu mnogo više *tip*, nego *ličnost*.



Ivo Andrić, Vasa Čubrilović (sede) i Meša Selimović (gore levo)

Kad se sa reagovanja Svebora Midžića skinu svi šljašteći ukrasi tipično usiljenog teoretičarsko-telalskog stila što se zaludno trudi da fingira lakoću i duhovitost, ono se svodi na tezu da između Kraljevine Jugoslavije i Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije nije bilo nikakvog kontinuiteta. Ja tvrdim da taj kontinuitet postoji i mogao bih da ga dokazujem nadugo i naširoko te iz mnoštva perspektiva, no za potrebe ovog teksta dovoljna je i jedna anegdotalno-personalna *ilustracija*. Pošto za ključno mjesto diskontinuiteta Midžić uzima 29. novembar 1943. godine, odnosno Drugo zasjedanje AVNOJ-a, vrijedilo bi ga upitati: Ko je bio Predsjednik Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Jugoslavije? Ne, nije Tito, nego Ivan Ribar, otac Ive Lole i Jurice i, što je ovdje važnije, Predsjednik Ustavotvorne skupštine Kraljevine SHS, one Midžiću toliko omražene monarhističke Jugoslavije. U nekom simboličkom smislu, ne posve lišenom formalno-pravnih natruha, na obe Jugoslavije, i kraljevinu i socijalističku federaciju, može se primijeniti parafraza Šenoinog stiha: *Lijepa Juga, Ribara starog kći*.

Iz iste *brazde* su izišli Mlada Bosna i partizani. To je *brazda* o kojoj je, evo, baš ovih dana govorila Branka Prpa: "Možda ključna baština Južnih Slavena u 1.300 godina njihovog zajedničkog života na ovim prostorima jeste da ih međusobno povezuje ideja bratstva, da su braća." (Pjesma *Jugoslaviji* Crnjanskog završava distihom: *Zdravo, u sramu, pokoru, bedi,/ braća smo, braća!*) Ona *iskra u oku* iz naslova mog teksta koja toliko nervira Midžića i koju on


Iskra u oku

projektuje u oko Miloša Crnjanskog, zapravo je iz oka Tina Ujevića. Kad u svom tekstu kažem da se Jugoslavija "rodila iz *zvijezde na čelu i iskre u oku*, iz rane u srcu mrtvog Ujevića", onda je valjda svakom, osim *kursadžiji* iz Muzeja savremene umetnosti u Beogradu, jasno da se tu aludira na trideset i prvu pjesmu iz Ujevićeve *Kolajne*, a da se *zvijezda na čelu* odnosi na partizane, na Ivu Lolu Ribara, recimo, ili Slobodana



Miloš Crnjanski, 1914.

Principa Selju, Gavrilovog brata od strica.

Mladu Bosnu i partizane osim *frajerstva* vezuje i ono što Midžić (svjesno) prešućuje – da nisu bili kalkulanti, da su vjerovali u pjesme i snove. Kurvinska je Midžićeva fraza o "srbohrvatskom mladobosanskom paktu"; poštenije bi bilo da je i njega nazvao srboslovenskim, ako takvom već naziva Kraljevinu Jugoslaviju, kao što bi poštenije (i frajerskije) bilo i da "čubrilovićevske rasne fantazije i planove za iseljenje Albanaca s Kosova" ne fakturiše Čubriloviću, već, ako mu u tom kontekstu treba neki mladobosanac, da, brate, sa jednakim argumentima i utemeljenjem udari po – Ivi Andriću.

Ali ne smije to Midžić, plaši ga zlatna nobelovska patina. Da nje nije, ne bi Midžiću i telalima smetao ni Kusturičin Andrićgrad, kazali bi da je Andrić Kusturicu i zaslužio, bio bi im Andrić još i gori od Crnjanskog. (A činjenica da su Andriću komunisti oprostili *grijehe*, odnosno da se Andrić učlanio u Savez komunista, dokaz je da su i vođe jugoslovenskih komunista i Ivo Andrić bili svjesni ovog kontinuiteta koji Midžić poriče; u momentu kad partizani ulaze u Beograd, Andrić je pisac bez ijednog objavljenog romana i s reputacijom ni blizu onoj kasnijoj, on u tom momentu komunistima manje treba kao veliki pisac, a više kao veliki Jugosloven, jedan od onih koji su Jugoslaviju stvarali. Isto tako, Andrić je znao da jugoslovensku ideju za koju su živote dali njegovi mladobosanski drugovi u novim vremenima čuvaju komunisti.) I da se razumijemo, da ne bude zabune, na barjaku Jugoslavije o kojoj pišem jest Miloš Crnjanski, jest Ivo Andrić, jest Tin Ujević, jest Miroslav Krleža. Na Krležu se i telali, znam, rado pozivaju, ali na nekakvog kastriranog Krležu, lišenog duše, lišenog *jugoslovenske magistrale*, u kojoj su i bogumili i Juraj Križanić i Prvi srpski ustanak i Mlada Bosna.

Umjesto na takvog Krležu, Midžić se poziva na Marka Ristića. To je bar pošteno. Marko Ristić i jest pjesnik midžićevske Jugoslavije, one koja se, kao, volšebno rađa iz lokalne primjene globalnog *načela socijalizma*. U retoričkoj vrućici Midžić vrišti (pišući svako malo u verzalu) da su svi svjetski marginalci zapravo Jugosloveni. To nije tako. Izrabljivani kineski radnik nije Jugosloven. Beskućnik koji se smrzava na ledenoj čikaškoj zimi nije Jugosloven. Dvadesetpetogodišnji Španac bez nade da će da dobije posao dostojan čovjeka nije Jugosloven. To ne znači da oni nisu važni, da ne trebaju da se bore, da ne treba biti na njihovoj strani (mada sumnjam da Midžić i telali iskreno jesu). To samo znači da nisu Jugosloveni. Jugoslavija je *naša stvar*, od Vardara pa do Triglava, od Đerdapa pa do Jadrana. Drugi mogu da se ugledaju na Jugoslaviju, kao što se i jesu ugledali, ali oni su eventualno Jugosloveni jedino onako kako je i Kenedi bio Berlinac – retorički simbolično.

Kad smo kod Kenedija, ubijenog u atentatu u Dalasu, ne mogu da prenebregnem Midžićevo izjednačavanje Mlade Bosne i Sarajevskog atentata sa VMRO-ustaškom zavjerom i atentatom u Marseju. Iste su to stvari, kaže Midžić, samo što Vladu Černozemskog Crnjanski i Bazdulj ne bi glorifikovali. (To za glorifikaciju je tačno.) Iz ovog izjednačavanja proizilazi sve ostalo: Midžićevo pristajanje uz maksimu da je svaka (realno postojeća) Jugoslavija zapravo Srboslavija odnosno izjednačavanje jugoslovenstva kojeg simbolizuje, recimo, Miloš Crnjanski (ili Andrić ili čak Njegoš) sa velikosrpstvom i sa četničkom kamom. (Uvođenje *kame* je najtelalskiji momenat u Midžićevom reagovanju; on koji ne vidi kontinuitet između dviju Jugoslavija, htio bi maltene da poveže Crnjanskog sa Srebrenicom. Ne mogu telali da pobjegnu od svoje suštine, oni uvijek, iz bezbrižne hladovine svojih sinekura i sinekurčina, *mesto mrtvih viču*.) Kad govori o Aleksandru kao o "krunisanom tiraninu" i varira kliše o Kraljevini Jugoslaviji kao "tamnici naroda", Midžić potpuno ignoriše kontekst. Pa nije tadašnja Jugoslavija bila nekakva verzija današnje Kube, otok što je po društvenom uređenju različit od ostatka svijeta. Ako je tadašnji jugoslovenski Ustav bio izrazito centralistički, isto bi se moglo reći i za poljski Ustav, recimo, samo što je poljski, za razliku od jugoslovenskog, predviđao asimilaciju nacionalnih manjina. Također, zanimljive se paralele mogu povući između diktature Pilsudskog u Poljskoj i Aleksandrove u Jugoslaviji, da i ne pominjem da je, recimo, Siton-Votson i Aleksandra i Pilsudskog smatrao relativno blagim diktatorima u poređenju sa Ataturkom ili albanskim kraljem Zoguom. Isto tako, dokazivanje tvrdnje da je Kraljevina Jugoslavija bila iznutra trula time što su je sile Osovine okupirale za jedanaest dana zanemaruje činjenicu da je i mnogo veće i jače države (poput Francuske ili Poljske) Hitlerova armada bez problema pregazila. (O svemu ovom i mnogo čemu drugom sjajno piše Dejan Đokić u knjizi *Nedostižni kompromis*.) Aktuelni postjugoslovenski državni koncepti uglavnom se i baziraju na antijugoslovenstvu između dva svjetska rata, od priče o tzv. Prosinačkim žrtvama preko Božićne (zelenaške) pobune i kačačkog ustanka do atentata u Marseju koji potencira Midžić. Na tom se mjestu

nacionalistički i salonskoljevičarski narativi o Jugoslaviji susreću u potpunoj saglasnosti.

Obrušio se Midžić s nekim čudnovatim bijesom na koncept *frajera* i želi vještački i voluntaristički da ga suprostavi konceptu *marginalca*. Šta Midžić podrazumjeva pod *frajerom*, ne znam, a iz njegovog reagovanja ne shvatam zna li i on. Riječ *frajer* i bilo koju njenu izvedenicu u tekstu *Iskra u oku* pominjem jedan jedini put i zbilja ne razumijem šta Midžić želi da postigne time što je, s nekim lažno superiornim cinizmom, kroz cijelo svoje reagovanje provlači kao lajtmotiv, naročito jer je sasvim očigledno šta taj pojam u mom tekstu označava. Naime, na tom jednom jedinom mjestu se doslovce kaže da su Jugoslaviju pravili "slobodni ljudi, *frajeri*, što su vjerovali u pjesme i snove." Onom ko zna da čita je jasno: kad kažem *frajer*, ja mislim na *slobodnog čovjeka* (*Freiherr*, a ne *Freier*). U tom smislu je besmisleno suprotstavljati *frajera* i *marginalca*. Svako ko je gledao makar i jedan vestern zna: frajer jest jednako marginalac. To je onaj koji se – poslužiću se riječima Bože Koprivice, Jugoslovena, frajera i marginalca – "u svojoj republici, ajde državi, u svojoj ulici, u dečjem dvorištu suprotstavlja ovim zapenušanim njuškama, netalentovanim, hrabrim samo u gomili." Te netalentovane zapjenušane njuške, hrabre samo u gomili – to su *telali*, to su *besprizorni usrećitelji i samozvani štovaoci onog što ne razumiju, plaćeni nitkovi, doušnici i sjecikese, mutavi urlatori zvučnih titula koji hrabro spletkare zaštićeni lopovskim kodeksom koji štiti vjernike od zaraženih*, to su *lokalne pizde* (Pankrti su Midžiću, pretpostavljam, draži od Džonija Štulića i EKV-a).


Iskra u oku

Da, kao kod Halila Džubrana, to su dvije Jugoslavije. Midžićeva se, po njegovim riječima, još nije ni rodila, što će reći da nikad nije ni postojala. Stvarna Jugoslavija, ona o kojoj pišem, postojala je, u njoj su se mijenjala društvena uređenja, a mijenjale su joj se i granice, no ni ona trenutno ne postoji kao država. Ne znam hoće li ikada više biti Jugoslavije, ni kakva će biti ako je bude, ali ako je bude, kakva god da bude, znam da je neće napraviti telali. Telali (*netalentovane zapjenušane njuške, hrabre samo u gomili*) ne znaju da grade. Znaju samo da ruše. ◂

Muharem Bazdulj

Reagovanje: "Šta je kome Jugoslavija" ("Vreme" br. 1144)

Nerođeno jugoslovenstvo i rasne fantazije

Najočiglednija Midžićeva besmislica je teza o sahrani jedne (monarhističko tradicionalističke) Jugoslavije, čiji je simbol u pozitivnom i negativnom smislu bio Crnjanski, i rođenju druge, ristićevske socijalističko-internacionalističke, da bi potom tvrdio da Jugoslavija nije ni rođena?! To je svakako zbog toga što je ristićevska generacija svojom ideološkom opijenošću u temelje te "nerođene" (nadrealističke?) Jugoslavije ukopala i uređaje njenog samouništenja

Midžićev kursistički komentar Bazduljevog eseja, u kome nastoji da zaobilaznim putem suprotstavi i izdigne vrednosti 29. novembra 1943. nasuprot mračnoj strani mladobosanskog pakta, jeste niz relativističkih nedoslednosti u čisto logičkom (*non sequitur*) smislu, dok se o političkoj pozadini takvog stava može slobodno diskutovati.

Najočiglednija besmislica je teza o sahrani jedne (monarhističko tradicionalističke) Jugoslavije, čiji je simbol u pozitivnom i negativnom smislu bio Crnjanski, i rođenju druge, ristićevske socijalističko-internacionalističke, da bi potom (zaobilaženje) mogao da tvrdi da Jugoslavija nije ni rođena?!

To je svakako zbog toga što je ristićevska generacija svojom ideološkom opijenošću u temelje te "nerođene" (nadrealističke?) Jugoslavije ukopala i uređaje njenog samouništenja. Upravo su mehanizmi ravnopravnosti, emancipacije i pravdoljubivosti, pa čak i republičke državnosti, iskorišćeni pa odbačeni 1991. godine od strane republikanskih (i republičkih) komunističkih pseudoelita u cilju nacionalističkih ideja, koje su nužno ograničeno realizovane po otcepljenju, a bile bi negirane i suzbijene i u onoj Jugoslaviji tipa Crnjanskog.

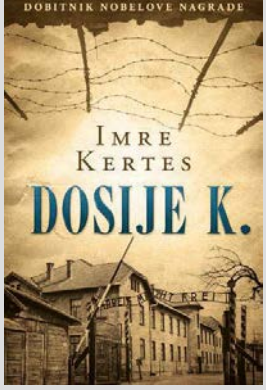
Jugoslavija je dva puta rođena i dva puta ubijena, oba puta mržnjom malih razlika, velikodušno potpomognutom od proverbijalnih "Velikih sila". Rasprava o tome šta je kome Jugoslavija danas priziva na pamet anglosaksonski izraz o bičevanju mrtvog konja.

Prozivanje Crnjanskog da nije shvatio da treba podržati Kataloniju potpuno je promašeno, kao i pominjanje zagledanosti u Franka i Staljina. Republikanska Jugoslavija je bila smrtno zaljubljena u Staljina dok tu ljubav nije sublimirala transformacijom Staljina u Broza. Da sudbina ili istorija jasno ilustruje logičke nedoslednosti, vidi se po primeru Katalonije i Franka. Po smrti Broza najglasniji argumenti za otcepljenje Slovenije bili su prvenstveno ekonomski a tek potom nacionalno-etnički (jezičko pitanje). Katalonija je najbogatiji region u Španiji, koja se posle frankove smrti i diktature transformisala u demokratsku ustavnu monarhiju. Zahtevi za samostalnost Katalonije usred prve ekonomske krize ovog veka takođe su prvenstveno ekonomski a tek posle jezički i kulturno-nacionalistički poput slovenačkih. Što kriza duže traje argumenata je sve više, i van Španije i širom Evrope. Ako se Španija i raspadne nakon što je nadživela bratstvojedinstvenu Jugoslaviju za više od dve decenije, to će barem biti na miran i nenasilan način, ali pre svega zbog istorijskog trenutka u kome se to može desiti.

U svakom slučaju, to ne opravdava impotentnost internacionalističko-utopističkog i socijalističkog jugoslovenstva Marka Ristića i njegovih današnjih pristalica koje se upravo završilo "u masovnim grobnicama i koncentracionim logorima".

Kakva je onda razlika između tog "nerođenog jugoslovenstva" i "čubrilovićevskih rasnih fantazija"? ◂

Miloš Tomin



Knjige

Uvod u Imrea K.

Nobelovac i jedan od najboljih posmatrača epohe u ovom romanu-intervjuu "prolazi" kroz svoj opus, ali i kroz burne istorijske i intimne prilike u kojima je nastajao

I ako bih te konkretno pitao šta je tvoje političko ubeđenje, ili da li uopšte postoji tvoj pogled ove vrste...

Kako da ne. Samo je nevolja u tome što je izgubio realnost. Kao, recimo, demokratski konzervativizam tipa Karla Jaspersa, ili slobodoumni konzervativizam Ištvana Sečenjija...

Da li je moguće da su ti odista simpatične konzervativne ideje?

Zašto da ne? Kada bi postojao Bog, bio bih vernik. Čak: kada bi u Mađarskoj postojala istinska konzervativna partija – što bi možda bilo veće čudo od postojanja Boga – bio bih njen iskreni privrženik.

Aleksandar je Tišma kadgod bio pročitao *Besudbinstvo* Imrea Kertesa (Kertesz) i rešio da ga prevede na srpski; ne što Tišma ne bi u životu imao i drugog posla, nego zato što je, sme se pretpostaviti, pomislio da ako on to ne uradi, niko drugi neće, jerbo Keres u to vreme ni u rodnoj mu Mađarskoj nije važio za naročito poznatog i priznatog pisca, dočim ovde "niko ni čuo" za njega; a *Besudbinstvo* je knjiga na mnoge načine dragocena i važna, mada to kojekakvi šupljoglavci, pomodari, trendseteri i trend-retriveri nikada dokonati neće. Rečeno-učinjeno; valjalo je knjigu, međutim, negde i objaviti, ali se onda rukopis prevoda nasukao i beskrajno dugo kiselio u fioci jednog novosadskog izdavača, i možda bi se do dan-danas već i sasvim usirćetio da Kertesa nije iznenada i mučki ovenčalo Nobelovom nagradom za književnost, pa se knjiga navrat-nanos ipak pojavila. Avaj, Nobel jeste Nobel, ali Kertesova književnost naprosto nije od one sorte koja se mnogo prodaje (kao ni, recimo, proza potonje Nobelovke Herte Miler), *Besudbinstvo* po svoj prilici nije, štono kažu, "polučilo tržišni uspeh", Tišma je umro, a objavljivanje Kertesa na srpskom gotovo stalo. Izuzetak je *Kadiš za nerođeno dete* u prevodu Arpada Vicka (v. *Vreme* br. 803) i jedna posve tanka esejistička knjižica koju je "delio" sa Peterom Esterhazijem. Nekako u isto vreme, to jest u prethodnih desetak godina, u Hrvatskoj se pojavilo "skoro sve" od Kertesa, dakle uz narečene tri knjige još i *Fijasko*, *Likvidacija*, *Dnevnik s Galije*, *Dosje K*, *Engleska zastava*... a sve to zahvaljujući posvećenosti prevoditeljke Xenije Detoni i izdavača, zagrebačke, zapravo zaprešićke *Frakture*. Slučajno znam da se *Fraktura* nije nešto obogatila pečatajući Kertesa, ali je ispunila jednu prevažnu misiju, što i jeste – samo prizemni tranzicijski mangaši misle da je to nekakva patetika – sam smisao i uzvišena radost izdavaštva, to jest barem onog *boljeg*, onog koje je nešto više od liferovanja ukoričenih džidža-bidža po kioscima i tržnim centrima.

Možda je činjenica da se žanrovski pomalo bizarni roman-intervju *Dosije K* pojavljuje na srpskom (preveo Sava Babić; Laguna, Beograd 2012), i to u ediciji jednog velikog "komercijalnog" izdavača, ona tačka preloma u ovdašnjoj recepciji Imrea Kertesa? *Bumo videli*, a u međuvremenu da vidimo čime smo to počašćeni. Ova se knjiga, po mojem osećanju, zapravo bolje – to jest: tačnije i potpunije – iščitava nakon što već poznajete barem Kertesove "glavne" romane, dakle kao svojevrstan apendiks i autorski komentar jedne bio i bibliografije. Ipak, biće da stvar može da funkcioniše i u obrnutom pravcu, to jest kao "uvod u Imrea K", kao izazov i poziv na čitanje – otuda, nadati se, i kao startni signal za sukcesivno izdavanje "sabranog Kertesa" u Srbiji.

Dosije K uistinu je nastao "četveroručno", u saradnji sa Zoltanom Hafnerom koji je tokom 2003. i 2004. mnoge sate razgovarao s Nobelovcem, snimao razgovore na traku, da bi od te "sirovine" Kertes docnije uobličio *Dosije K*. Hafner je, pokazaće se, izuzetan sagovornik, možda najpre otuda što, s jedne strane, izvanredno poznaje život i literaturu svog sagovornika, a s druge pripada sasvim drugoj generaciji, s drugačijim egzistencijalnim iskustvima, senzibilitetom, dominantnim kulturalnim referencama i uglom gledanja na istorijske fenomene koji su pregazili preko Mađarske i (srednje) Evrope u XX veku.

Iskustvo konc-logora i (jedva) preživljenog Holokausta ono je što je, dakako, nemoguće zaobići kada je Kertes u pitanju; na drugoj strani, to je i višedecenijsko životarenje u totalitarnom režimu, dubinski razornom i trujućem čak i u svojoj nešto liberalnijoj "gulaš" varijanti. Ovim je temama opsesivno posvećen sam pisac, oko njih se vrti glavnina njegovog opusa; negde bočno, a sveprisutna, jeste i višestruka Kertesova pozicija marginalca u mađarskom društvu: kao Jevrejina i *survivora* "konačnog rešenja", kao ideološkog Drugog u komunizmu, a koji, opet, ne pripada ni jasno prepoznatljivim disidentskim strujama, te uostalom i kao gotovo pa autsajdera u vaskolikom tzv. književnom životu; možda čudno zvuči, ali sve do Nobela Imre Kertes je i u Mađarskoj bio takoreći poluanonimus; na međunarodnu je scenu stupio pre svega zahvaljujući brojnim nemačkim prevodima svojih dela.

O čemu i kako razgovaraju Hafner i Kertes? Tema je bezbroj, i ne obrađuju se – hvala bogu – "sistematski" i "po redu" nego se ševrda u svim pravcima, migolji se i meandrira, kako ozbiljnom razgovoru među prijateljima i dolikuje. Kertesov porodični rodoslov, jedan od onih tako karakteristično srednjoevropskih, pa još sa jevrejskom komponentom koja na više načina usložnjava stvari; mladićki zanosi i razočaranja, iznošenje žive glave iz pakla Holokausta; ljubavno-erotske "pomutnje gojenca Kertesa"; jevrejstvo i katolicizam; vera i bezverje; komunizam i liberalizam; tihe mizerije bračnog života; čitateljske gladi i vrste "hrane" koja ih najbolje utažuje; spisateljska lutanja i pronalaženja; stešnjenost životarenja u maloj zemlji i jeziku, pri tome bez mogućnosti za slobodno putovanje; multidisciplinarna marginalnost sopstvenog "društvenog statusa", barem u glavnom toku jedne "nacionalne kulture" s njenim dogmama i veličinama, tabuima i ritualima; ovo je samo deo tema o kojima ovaj dosije izveštava s jednom temeljitošću u kojoj nema ničega aprijatno "odlikaškog". A kako razgovaraju? Vrcavo i živo, duhovito a nimalo kozerski i frivolno, Kertes je pokatkad mrzovoljan i kao nećka se, ovo ili ono mu je dosadno, deplasirano i baš-ga-mrzi, ali Hafner isteruje svoje, ili mu sagovornik pušta da u to veruje...

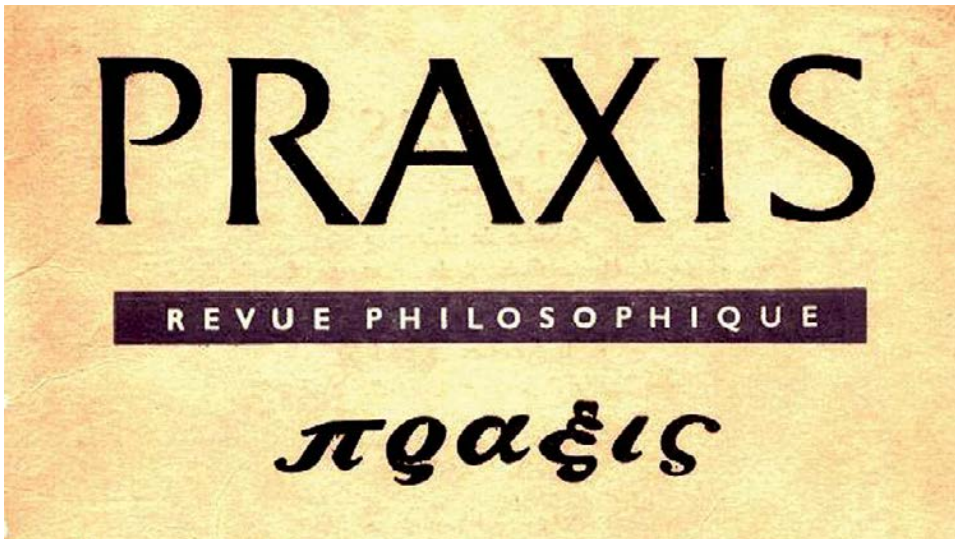
Ko, dakle, nije krenuo s Kertesom sa početka, neka krene "s kraja"; nema šanse da kvalitetan čitalac, odakle god krenuo, ne dođe do sredine, do srži: Imre Kertes je jedan od najboljih *posmatrača epohe*, na svim velikim, malim i srednjim jezicima koje nam je dobri Bog – u kojeg bi Kertes rado verovao, samo kad bi imao u šta! – podario, ili nas njima kaznio, kako se uzme. ◂

Teofil Pančić

Suočavanje s dosezima jedne marginalizovane epohe



„Praxisa“ danas nema niti ga može biti. Drugačija su vremena i kontekst je različit. Čini se, ipak, da strahovanja dežurnih ideologa (zapravo njihovih nalogodavaca) od tog „zmajevog semena“ s protokom vremena nisu umanjena. Možda to nešto govori o potencijalu koji se u neka minula vremena razvio u jednoj svojedobno marginaliziranoj i onemogućenoj zajednici. A možda je u pitanju tek preventivna paranoja. Ili paranoja naprosto. Kako bilo, knjiga Božidara Jakšića ostaje nezaobilazna literatura za sve koji bi bez predrasuda hteli da vrednuju misaone dosege filozofije i društvene teorije u Drugoj Jugoslaviji



U IZDANJU “SLUŽBENOG glasnika” na punih 500 stranica sociolog, filozof i ponajprije historičar ideja Božidar Jakšić objavio je ove jeseni rezultate svojih minucioznih istraživanja historije časopisa „Praxis“ (1964–1974) i Korčulanske ljetne škole (1963–1974), uključujući i propitivanje njihova usuda i analizu utjecaja i recepcije tog časopisa i Škole. Današnjim studentskim i doktorandskim generacijama mladih filozofa, sociologa, politologa itd. spomenuti pojmovi uglavnom ništa ne znače (čast iznimkama!), bar ne u Beogradu. Već je to dovoljan razlog da se Jakšićevoj knjizi obrati primjerena pozornost.

A upravo ti pojmovi, „Praxis“ i Korčulanska ljetna škola, obilježavaju ono najbolje što se u tom vremenu na planu duha događalo i dogodilo u tadašnjoj Jugoslaviji: s jedne strane, tada je naša nekadašnja zajednička zemlja predstavljala jedan od bitnih svjetskih centara filozofije i socijalne teorije, a s druge je strane historija marginalizacije i onemogućavanja daljnjega izlaženja časopisa i daljnjega održavanja Škole organski utkana u povijest propasti, pojavno započete „antibirokratskom revolucijom“ a drastično manifestirane u krvavim ratovima u kojima se Jugoslavija raspala, da bi se njezin prostor u našim danima konačno oblikovao kao tugaljiva tranzicijska zona evropske periferije.

Kakve veze, pitat će netko, mogu imati zabrana „Praxisa“ i ukidanje Korčulanske ljetne škole s ratovima devedesetih godina prošlog stoljeća i s današnjom pljačkaškom privatizacijom popraćenom općim materijalnim i duhovnim nazadovanjem što obilježavaju početak trećega milenija? Netko zlonamjerniji odgovorit će na to pitanje upućivanjem na podatak da je jedan od vodećih beogradskih filozofa toga kruga koji se okupljao oko „Praxisa“ i Korčule odigrao kao član Srpske akademije nauka i umjetnosti značajnu ulogu u osnivanju Socijalističke partije Srbije, te, konzekventno, u pripremi i propagiranju disolucijskih ratova. Iz tog će podatka (uz malu pomoć nategnutih silogizama) izvesti zaključak prema kojemu je „Praxis“ oblikovao disidentsku klimu koja je pripomogla civilizacijskom nazadovanju regije, te da stoga tu praksisovsku epizodu treba ili prepustiti zaboravu ili nemilosrdno secirati instrumentima liberalne demokracije (zapravo: ideologijskim oruđem neoliberalizma), kako bi se jasno pokazala zloćudnost utopije koju su praksisovci uzgajali, a koja nužno rezultira nekim velikim zlom, u konkretnom jugoslavenskom slučaju podivljalim nacionalizmima, bratoubilačkim ratovima i općom regresijom.

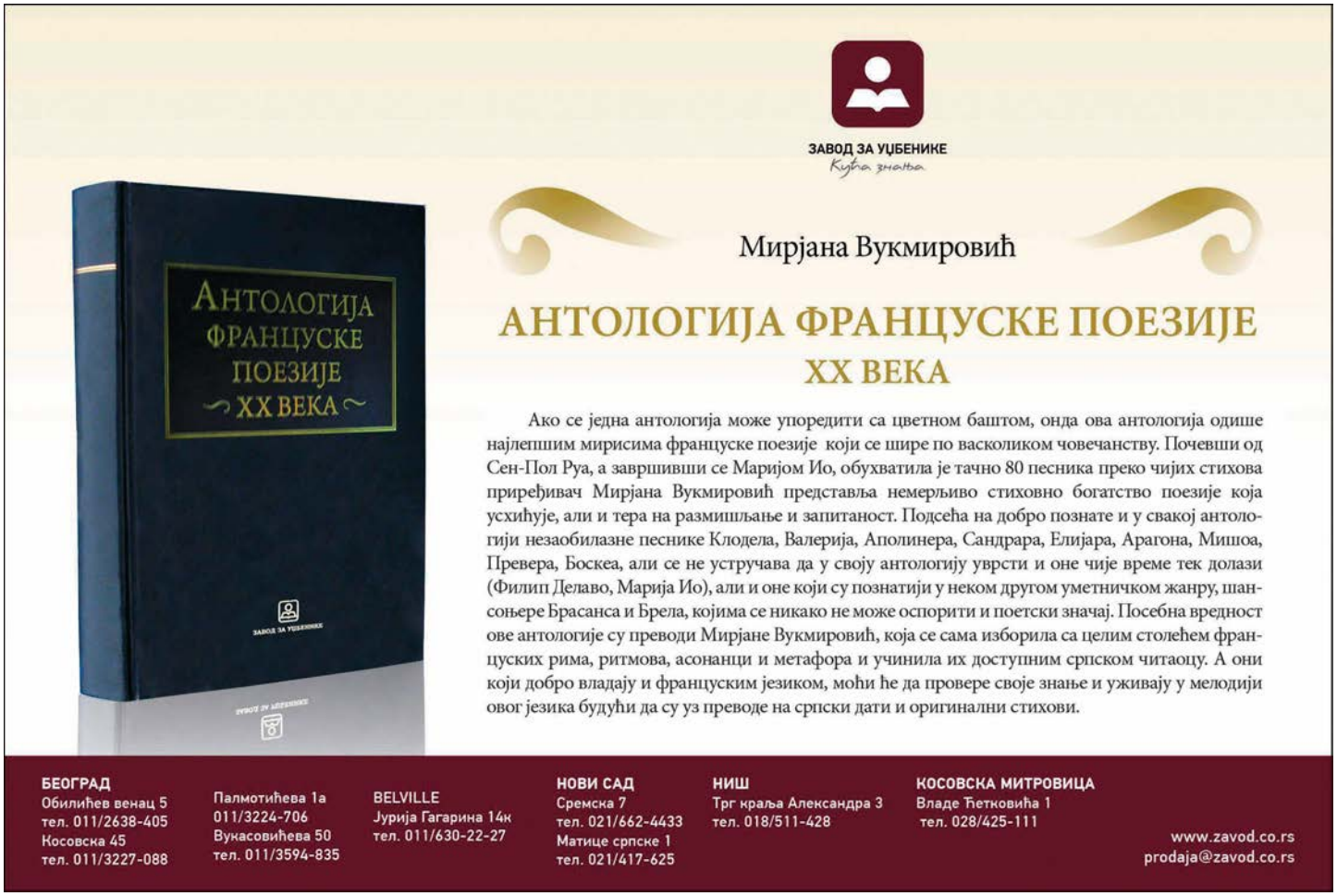
Jakšićeva knjiga pokazuje koliko su takve ocjene promašene. Počevši od argumentirana i dokumentirana zaključka prema kojemu „Praxis“ nikad nije bio zajednica istomišljenika, preko razorna opovrgavanja onih naknadnih tumačenja prema kojima bi djelovanje praksisovaca u bitnoj mjeri bilo motivirano htijenjem da se ideologijski legitimira tadašnji poredak, pa do osporavanja pokušaja da se to djelovanje smjesti u neki autoritarni okvir, Jakšić upućuje na činjenicu da su i marginalizacija „praksisovštine“ i konačno onemogućavanje časopisa i Korčule bili motivirani tendencijama restaljinizacije duha i jugoslavenskoga političkog okvira. Ta je restaljinizacija imala i jasna obilježja refeudalizacije društva, što

se intenzivira početkom sedamdesetih godina prošlog stoljeća. Riječ je o zlokobnom procesu koji se nije manifestirao samo kroz orkestrirane režimske kampanje, već i u izravnoj represiji (jedna od žrtava te represije bio je i sam autor ove knjige koji je 1973. u Sarajevu zbog jednog članka objavljenog u „Praxisu“ osuđen na kaznu strogog zatvora), te naposljetku i u ukidanju časopisa i Škole, kao i u udaljavanju osmoro suradnika „Praxisa“ i aktera Škole s Filozofskog fakulteta u Beogradu. Minucioznom analizom kritika uperenih protiv „Praxisa“ koje su dolazile s raznih strana, počevši od same pojave časopisa (pa i ranije: počevši od oblikovanja kritičkog pristupa dogmatskom marksizmu), pa sve do naših dana, kritika koje su veoma često bile denuncijantskog i falsifikatorskog karaktera, a u pravilu ideologijske prirode, Jakšić rekonstruira okvir nastojanja da se filozofija i socijalne teorija svedu u granice apologetike (pri čemu je adresat apologije nekad bio „birokratski socijalizam“, a potom ideja nacionalne homogenizacije i/ili neoliberalna ideologija i zbilja današnjega globalnog poretka). Valja reći: nije u pitanju tek kontekst, nego i odgovor na pitanje zbog čega je slomljena tanka nit mogućnosti izgradnje jednoga pravednijeg i humanijeg društva na ovim prostorima koju je utjelovljivala intelektualna zajednica okupljena oko „Praxisa“ i zbog čega se sve do danas sjećanja na epohu kada filozofija u Zagrebu, Beogradu, Sarajevu i drugim centrima tadašnje federacije nije bila provincijalna niti obilježena imitiranjem i epigonstvom nastoje prekriti velovima falsifikata i zaborava. A treba li spomenuti da među nositeljima te artikuliranije ili posve neartikulirane oblike negatorske kritike prevladavaju karijeristi, arivisti, aparatčici i „nacionalni radnici“?

Zainteresirana će publika u ovoj knjizi naći niz razjašnjenja, a kao posebnu bi vrijednost valjalo izdvojiti Jakšićeve analize Sesardićevih, Brdarovih i Savićevih ideologijski nadahnutih „stručnih kritika“ (čemu svakako treba pridodati i zanimljivu komparaciju Kukočeva i Žunjićeva pristupa „Praxisu“). Pridodaju li se tu i nacionalističke kritike „praksisovštine“ (uključujući i najekstremniju varijantu denunciranja njezina „protuhrvatskog karaktera“ kakvu je sredinom devedesetih godina elaborirao pedagog Nedjeljko Kujundžić, a u pitanju je autor koji je 1966. denuncirao „antisocijalistički karakter“ „Praxisa“ s pozicija tadašnje oficijelne ideologije) te prividno ne-nacionalističke, liberalno-kvazidemokratske denuncijacije kakvima se proslavio npr. Mirko Kovač (na vlastitu sramotu!), dobit će se pregled cijeloga dijapazona denuncijantske i falsifikatorske pseudokritike kojom se jedinstven iskorak što ga predstavljaju „Praxis“ i Korčulanska ljetna škola pokušavao (i još uvijek pokušava) eliminirati s javne scene. Naravno, „Praxisa“ danas nema niti ga može biti. Drugačija su vremena i kontekst je različit. Čini se, ipak, da strahovanja dežurnih ideologa (zapravo njihovih nalogodavaca) od toga „zmajeva sjemena“ s protokom vremena nisu umanjena. Možda to nešto govori o potencijalu koji se u neka minula vremena razvio u jednoj svojedobno marginaliziranoj i onemogućenoj zajednici. A možda je u pitanju tek preventivna paranoja. Ili paranoja naprosto.

Kako bilo, knjiga Božidara Jakšića ostaje nezaobilazna literatura za sve koji bi bez predrasuda htjeli vrednovati misaone dosege filozofije i društvene teorije u Drugoj Jugoslaviji, pa i za one koji imaju potrebe za elementarnim informiranjem s tom potiskivanom zajedničkom prošlošću. ◂

Lino Veljak





Živeti dobro

Veliki Dejv Brubek umro je u 92. godini. Pored svega drugog što ga čini velikim, on je bio taj koji je u svet džeza uveo – Balkan

Američki džez i klasični pijanista i kompozitor Dejvid "Dejv" Voren Brubek živio je u punom smislu riječi, upravo aristotelovski, *dobar život*. Ostvariti se estetski, kao umjetnik, privatno, obiteljski, a čitavog života moralno, kao građanin, polazi samo najrjeđima za rukom. Kada žalimo sada za njim, to je zbog tragičnosti samog ljudskog života, nad neizbježnošću kraja, saznanjem da se svaki pa i najduži život mora završiti: Dejv Brubek, predstavnik žanra gdje se dugo vremena brzo, opasno i nezdravo živjelo, umro je u 92. godini. A u američkom i svjetskom vijeku u čijim nemirima i kaosu ništa nije bilo sigurno, Brubek je proveo *svoj* vijek, šezdeset i pet godina oženjen Ajolom, osnovao veliku porodicu, s djecom koja su postala vrsni muzičari i koja su mu dala unučad i brojne praunuke. U tom dugom periodu, radio je samo što je najviše volio i u tome pozivu promijenio smjer muzike – dvaput.

Po uzoru na njegovog idola Djuka Elingtona, shvatio je da se džez dade orkestrirati kao evropska klasična muzika, i da se harmonski, ritmički ali i samom namjerom, pristupom kompoziciji mogu inkorporirati najrazličitiji metodi. Tu je bio inovativan na tipično svoj diskretan način. Klasično školovan, kod kompozitora Darijusa Mijoa, osjetio je među prvima misterioznu a opet tako logičnu vezu između Baha i džeza, uklopivši nešto od bahovske savršene simetrije i motoričnosti u džez. Svirao je manje sola a više izražene blok-akorde, pritom svjesno uvodeći komplicirane forme, kao što su rondo, u muziku koja je u svome korijenu nastala iz bluza, iz troakordne progresije i dva osnovna ritma. Unatoč takvoj konceptualiziranosti, muzika mu nije ništa manje "svingala". Brubek je bio ona strana scene koja je pedesetih, kontra vrtoglave brzine i bijesa bibapa, donosila smirenost, strukturu, jedan "profesorski", akademski metod i svijest. Pravio je nešto novo, podžanr što bi se mogao nazvati komornim džezom – muzikom za razmišljanje, kontemplaciju i razgovor, s izrazitim evropskim utjecajem, zvukom koji će, zajedno s Majlsovim nonetom, utjecati na sastave kao što su *Modern Jazz Quartet* i uopće na džez koji se iz klubova seli u koncertne dvorane. To je ključno utjecalo na naše džezere, ionako Evropljane, prije svih na Boška Petrovića i njegov kvartet pa nadalje.

Ali to je bio samo početak ukrštanja njegove i naše sudbine. Brubek je donio i nešto važnije, svijetu i naročito nama: u džez donio je – Balkan.

U Istambulu čuo je na ulici ciganske svirače što su svirali u tempima kakve nikada nije čuo – i ne samo svirali, kako je i tolike godine kasnije još uvijek impresioniran pričao, nego i improvizirali preko nemoguće raspodijeljenih taktova. Vrativši se u Ameriku, s njegovim fantastičnim kvartetom, bubnjarom Džoom Morelom, crnim basistom Judžinom Rajtom i naravno briljantnim, diskretnim intelektualcem, alto-saksofonistom Polom Desmondom – autorom *Take Five*, petčetvrtinskim instrumentalom koji je ironijom sudbine postao Brubekov zaštitni znak – snimio je *Time Out*, prvi džez album prodan u preko milijun primjeraka. No važnije: album koji je zapadnom uhu pokazao dotad nepoznate ritmičke predjele.

Beni Gudmen ranije je već imao *Balkan Grill*, vjerojatno prvu gdje se pojam "Balkan" pojavljuje u zapadnoj muzici, ali to je bio čisti istočnoevropski židovski klecmer. Brubekov *Blue Rondo A la Turk* pak, radikalna je promjena – tamo gdje su 2/4, 4/4 ili 6/8 apsolutni standard, odjednom rif, harmonski baziran na istočnom modalitetu, od niotkuda udara u mahnitih devet osmina – brojeći po prvi puta, njima nepoznat, a nama ritam našeg krvotoka: 1-2, 1-2, 1-2, 1-2-3... Sva kasnija eksperimentiranja, i sve institucije na Zapadu gdje se naša ritmika uči danas, dijelom su izašla su iz toga momenta.

To nije bila stvar samo muzičke znatiželje. Brubek, rođen kao dijete farmera, bio je čovjek beskrajne otvorenosti prema svijetu i nosio u sebi čitav život najdublji, kao suza čist, osjećaj za različitost i iznad svega za socijalnu pravdu. Ima nezaboravan moment iz monumentalne serije *Jazz*, režisera Kena Barnsa, Brubekova priča o tome kada je kao dijete prvi puta vidio crnog čovjeka, prijatelja njegovog oca.

Umjesto svake lekcije, otac je čovjeka samo zamolio da skine košulju. Brubek jedva progovara: "Na prsima vidio mu se ožiljak – od žigosanja." Decentni, odmjereni Brubek nakon toliko desetljeća ne može zadržati suze, dok se u trenu na njegovu licu jasno ocrtava nešto od stare, postdepresijske štajnbekovske i ruzveltovske Amerike, one poštenja, socijalne svijesti i dobrote.

U stvari... nije istina da se tuguje "jedino" zbog toga života koji je morao završiti. Iz najveće, najslavnije generacije džezera – Dejv Brubek bio je među posljednjim živima. Danas su još tu samo Soni Rolins, Ornet Koulmen, Klark Teri i možda još koje manje ime. Kada i oni odu jednog dana, mi ćemo biti prva generacija koja je ispratila kompletnu postavu jednoga stoljeća – onako kako su ljudi na početku dvadesetog ispratili zadnje u klasičnoj muzici, u nepreki-nutoj liniji koja je išla od Hajdna – završno s Vagnerom. Ali to je nešto s čime ćemo se naknadno morati iznaći, preteško za razmišljanje sada.

Đorđe Matić



POZORIŠTE

Kad bi ovo bio film

- Mihael Kunce i Silvester Levai: *Rebeka*
- Reditelj: Nebojša Bradić
- Madlenianum

Sličnosti dramskog-krimi mjuzikla *Rebeka* sa istoimenim kultnim romanom Dafne di Morije mnogo su veće nego sa slavnim Hičkokovim filmom. Po prirodi žanra, libreto za mjuzikl je uslovljen melodramatskim zbivanjem, i bez tog okvira je ovaj hibridni žanr, takoreći, nemoguć-an. Upravo ta "herc" nota romana (koji je zbog toga omiljeno štivo adolescenata) čini dobru podlogu za saspens koji film (naročito Hičkokov) voli. Rebeka, bivša žena plemića Maksima de Vintera, umrla je,nesrećno, u njihovom zamku Menderlej, ali njen zao duh je ostao tamo i kad je došla nova gospođa De Vinter. Ta zla kob će i odneti, u plamenu, divni Menderlej, oličena u vernoj družbenici pokojnice, Misiz Denvers...

Ima tu i ljubavi, i zločina, i zloća, i dobrica... dovoljno za mjuzikl.

Ovoga puta, Nebojša Bradić veoma spretno režira mjuzikl po (ipak) tankom štivu, i to od ovog, pomalo prevaziđenog žanra, čini više operetu, nego mjuzikl. Rečitativ je gotovo nestao, sve se peva, pa su glumački zadaci aktera (svi su glumci, osim mlade Branislave



Podrumac, u glavnoj ulozi, koja je operska umetnica) svedeni na premalu meru. U retkim glumački briljantnim trenucima (kao onaj kada duhovita Nataša Marković, kao Misiz van Hoper, luda Amerikanka, peva song o američkoj ženi), zablista poneki glumački svitac. Katarina Gojković, odlična kao Misiz Denvers, takođe uspeva da pokaže i jedno i drugo, s obzirom na to da je izvrsna i kao vokal. Dejan Lutkić, Dušica Novaković, Zafir Hadžimanov, Žarko Stepanov, Goran Daničić i Zoran Leković su korektan i atraktivan skup koji ovo srceparateljno zbivanje čini složenim... Sve to u poređenju sa *Jadnicima*, koje je Bradić režirao na istoj sceni, po predlošku ozbiljnog pisca, Viktora Igoa, i koji su upamćeni kao izvrsno ukrštanje uverljivog pozorišnog zbivanja, pravog konflikta i odlične muzike.

I još jedna razlika: tumač Maksima de Vintera, harizmatični Ivan Bosiljčić je, za razliku od neodoljive pojave Maneta u nedavnoj premijeri muzičke *Zone Zamfirove* na Terazijama, ovoga puta u prvom delu predstave bio pomalo nesiguran u svoj glumački nastup, a u drugom je imao pretežak zadatak da otpeva ogromnu deonicu, u kojoj De Vinter priznaje svojoj mladoj (i naivnoj, jasno je) ženi da je on, zapravo, nehotično ubio Rebeku i potopio je u brodu u zalivu. Ipak, retki su glumci koji bi se prihvatili ovakvih uloga. Dok Branislava Podrumac vlada svojim školovanim glasom besprekorno, svaki glumac ga ima kao samo još jedno scensko sredstvo. Koliko je dobro to mešati?

Naš čovek iz Subotice, Silvester Levai, hitmejker u žanru mjuzikla (za "Fly, Robin, Fly" dobio najveću muzičku nagradu u SAD, Gremi), stvorio je nekoliko istinitih hitova u *Rebeki*, kao što je onaj kada Misiz Denvers peva o povratku Rebeke iz carstva magle u "njen Menderlej". No, Mihael Kunce, autor libreta, možda i nije mogao da ovaj porodični zaplet, koji može da postane realistična društvena drama, pretoči u muzički žanr. Te tako, "dramskom mjuziklu", kako je *Rebeka* zamišljena, upravo nedostaje prave drame.

Neosporno je da mjuzikl (ili opereta?) *Rebeka* pleni i svojim glamurom, ljubavnom pričom sa srećnim krajem, koja nam je neophodna danas, lepotom ambijenta (Geroslav Zarić), divnim kostimima (Maja Nedeljković Davidovac), uspelom koreografijom (Vera Obradović)... Grandiozno, prijatno, lepo... – utisak je ovog scenskog događaja. ◂

Dragana Bošković

▸ tv manijak

Piše: Dragan Ilić



Deda Mraz na mobilnom

Pred novogodišnje praznike, TV program se napuni reklamama. Ovo je vreme kada se najviše kupuje, kada i sirotinja odreši kesu, pa je ponekad na komercijalnim televizijama nemoguće gledati film ili seriju zbog ogromnih blokova reklama. Neke kompanije žele da obeleže godišnjicu, neko želi da se pohvali rezultatima, piče reklame za novogodišnje koncerte – dobijamo novogodišnju čaroliju izobilja u krizna vremena. Znate da se supermarketi i hipermarketi nadmeću u ponudi za prazničnu trpezu, a obavezan deo ponude je famozni svinjski but – svećica na svakoj našoj jelki.

Godinama – dok nisu postojali dečiji kanali, ovo je bilo vreme kada su u reklamama lansirali neku glupost kao "novogodišnji hit za vašu decu"! Autići na daljinski, lutka koja plače ili pije vodu pa piški, a pelene koštaju ko za pravo dete, bakugani, bejblejdovi, yugijo karte, princeze, barbike i konjići, tomas vozići, ovaj spisak nema kraj. Mehanizam je jednostavan – glupa i agresivna reklama, milion puta ponovljena, dovešće nužno do stvaranja potrebe, pa želje kod vašeg deteta i onda nema nazad, ili vi ili neko od familije – nabaviće dotičnu glupost deci.

No, ove godine – sirotinja viri na sve strane. Nema novogodišnjeg glamura, svako se o svom jadu zabavio. No, ako želite da vidite gde se slavi – pratite Deda Mraza.

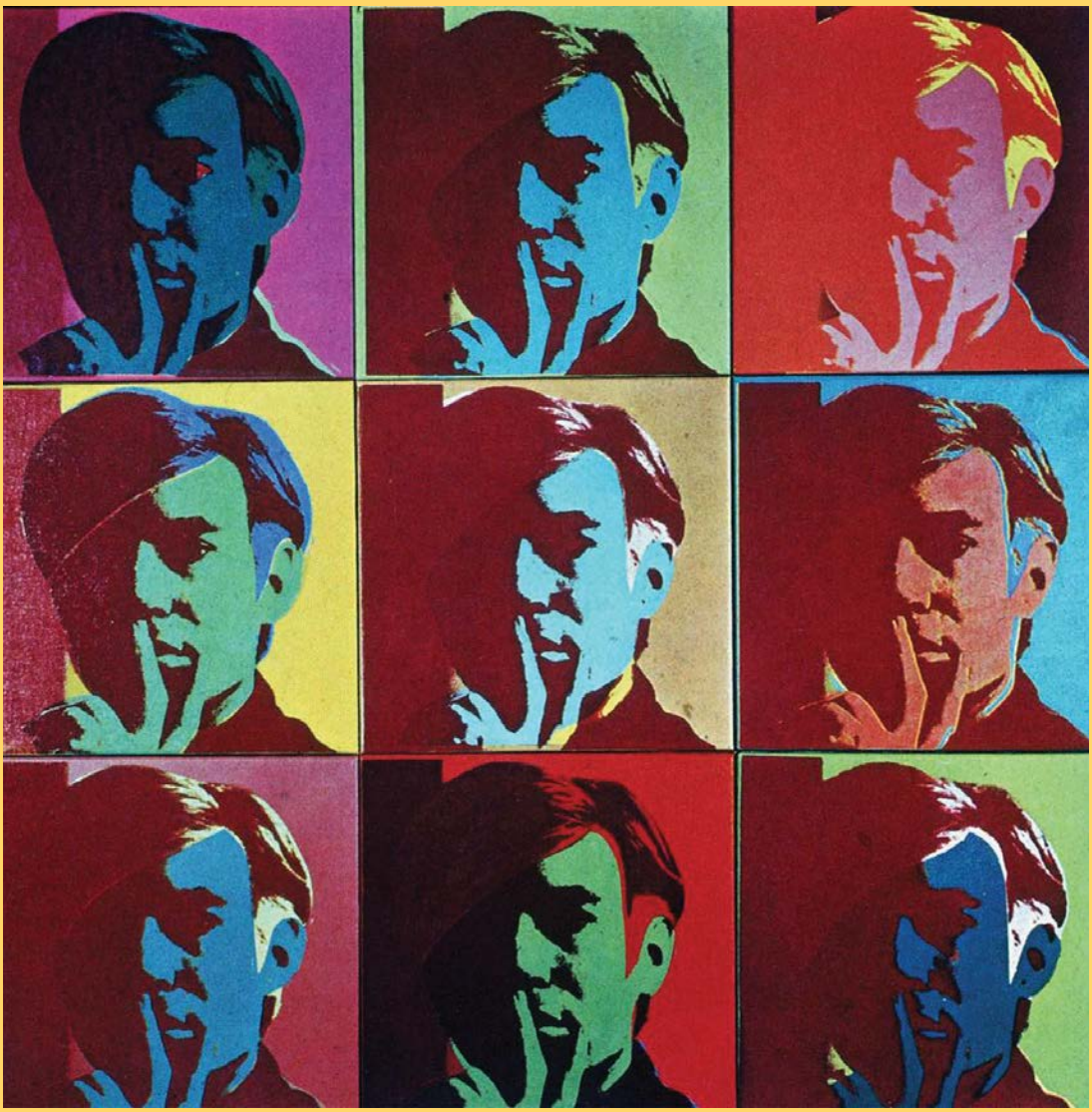
Po pravilu – znamo da će on prvo da svrati do Koka-Kole, tu radi, to mu je firma i tu ga očekujemo. Možda će svratiti i do tržnih centara – oni se takođe reklamiraju kao mesto super provoda i super novogodišnjih sniženja, koja će biti jedina prilika da trgovci prodaju nešto što inače ne bi mogli jer je kupovna moć smanjena.

No, poseban rat zametnuo se među operaterima mobilne telefonije. Jedan od njih prikazuje Deda Mrazove na krovovima koji pripremaju vreće pune – nečega, nisam uspeo da provalim šta nam donose. No, pokazalo se da nije bitno šta želimo – već je važno koliko sreće očekujemo. Nude nam 50 odsto više svega!?? U ovom slučaju je sniženje obesmišljeno jer je sve sniženo. Ne želimo dobro – nego odlično, što je hrabra želja u doba krize. Mogu da pohvalim ovakav životni stav jer predstavlja nemirenje sa apatijom i prosekom.

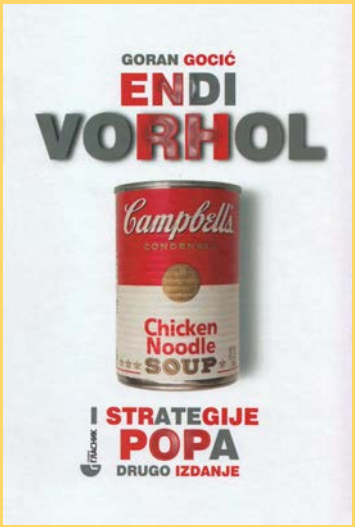
Sledeći operater je prikazao hipstere na krovu (fasciniran sam potrebom mobilnih operatera da likove u reklamama meću na krov ko bazne stanice), a nude se novi telefoni i besplatna komunikacija sa odabranim brojevima/ osobama. Ta srećna i nasmejana deca su takođe pusta želja, jer ih očajnički tražim oko sebe i zaista teško nalazim.

Domaći operater se nije posebno upleo u trku, kao da je posustao sa idejama. Razmišljao sam šta bi bila njihova novogodišnja poruka – shvatio sam da bi jedino realno bilo poručiti "Još smo naši!" (Nisu nas prodali!). Ne mora da nam komunicira Deda Mraz i ostali stranci – razumemo se!

Pitam se – da li ovolika opsednutost komunikacijama znači da smo kao društvo tehnološki napredovali? Ako smo već toliko aktivni na Facebooku, ako nam je važna brzina protoka – hoće li se taj kvantni skok osetiti kao napredak u obrazovanosti radne snage. Ovaj mobilni Deda Mraz takođe promoviše izuzetnost – to mu dođe kao želja da se bude bolji od drugih i nadmaše očekivanja. Mobilni nas podstiče da komuniciramo sa bliskim osobama – što je takođe za pohvalu jer smo se odrodili i otuđili. Priznajem da mnogo više volim da se sa dragim ljudima viđam uživo, ali i telefoniranje, SMS ili e-mail se računa kao komunikacija i pitanje za zdravlje. Naravno, u svim ovim ponudama nemojte pokušavati da pronađete ekonomsku logiku. Jedan moj zaludni poznanik, čovek cepidlaka, računao je u dinar mesečne ponude za pretplatu kod sva tri operatera mobilne telefonije i utvrdio da su razlike zanemarljive. Odluku donosite prema telefonu koji ćete dobiti uz pretplatu ili će odlučiti činjenica u kojoj mreži je familija. Ovaj spisak dobrih želja, pretplatnika, paketa i komunikacija, naravno, ima samo jednu manu – plaća se, bilo pripejd ili postpejd. Vaša želja da telefonirate, šaljete SMS, visite na Fejsu ili Tviteru – košta, ali hajde da se ne lažemo, neko je i do sada plaćao sve one paketiće koje smo godinama dobijali od sindikalnog Deda Mraza, zaticali pod jelkom, ili dobijali uz poljubac od voljene osobe. Sve ove reklame mogu da nam u doba praznika poruče istu stvar, na tome im hvala – viđanje sa prijateljima, familijom i ostalim dragim osobama ne košta ništa a pruža istu radost! ◂



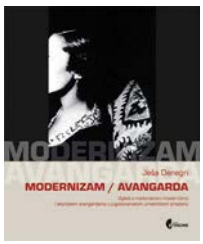
Endi Vorhol:
***Autoportret*, 1966.**



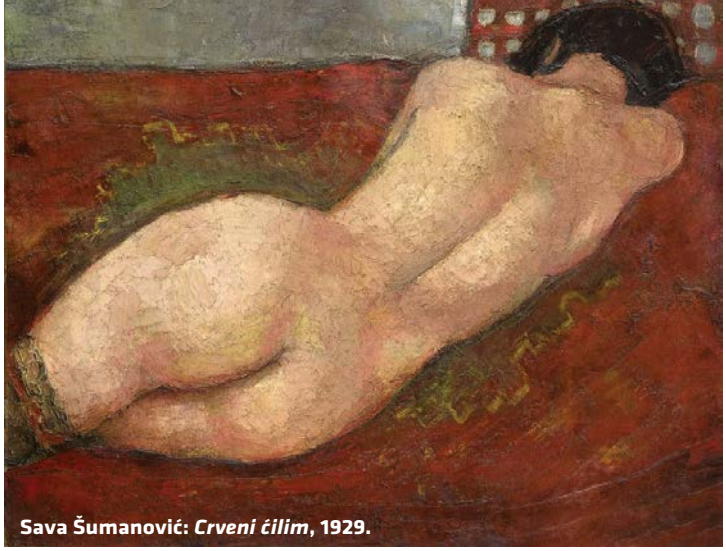
GORAN GOCIĆ: *ENDI VORHOL I STRATEGIJE POPA*
BIBLIOTEKA: KNJIŽEVNE NAUKE, UMETNOST I KULTURA
KOLEKCIJA: NOVI SVET

Petnaest godina nakon prvog izdanja, čitaocima je napokon ponovo dostupna kapitalna studija Gorana Gocića posvećena Endiju Vorholu i fenomenu popularne kulture XX veka. Knjiga je podeljena na tri tematske celine. U prvom poglavlju, naslovljenom "Strategije popa", dat je kratak sažetak strategija iz domena popularne kulture inaugurisanih i sprovedenih u razdoblju od 1955. do 1975, dakle u periodu u kome su angloameričke popularne strategije postale planetarni komunikacijski kod, a ikonični lik ovog procesa bio je i ostao Endi Vorhol. Drugo poglavlje knjige, "Vorholova primena pop-strategija", bavi se Vorholovim radovima na polju fotografije, dizajna i umetnosti i njihovim odnosom prema prethodnicima i savremenicima, od Bodlera, Ničea, Pikasa, Dalija i Dišana do Kejdža, Barouza, Lenona, Kepotija i drugih. Treća tematska celina, "Čitanje u Vorholovoj filmskoj estetici", bavi se analizom Vorholovog filmskog opusa, kao i odnosom njegovih kinematografskih eksperimenata s postupcima autora od Ejzenštajna, Bunjuela i Godara do Kjubrika, Šlezingera i Kronenberga. "Pokušao sam da uspostavim jedan samosvojan koordinantni sistem, koji će i meni i zainteresovanim čitaocima pomoći da se snađemo u složenoj istoriji popularne kulture", napisao je u predgovoru ovog izdanja Goran Gocić. "Osovina tog sistema je neobično kompleksna ličnost slovenskog porekla koja je insistirala da dečjoj jednostavnosti. I sama knjiga je napisana stilom koji mi danas izgleda složen, ali istovremeno informativan i koncizan – uprkos, ili upravo zbog kompleksnosti teme na koju se namerio. Kako duhovito primećuje jedan od recenzenata, 'pošto pročitate knjigu, znaćete sve o Vorholu i konačno ćete shvatiti da ne znate ništa o umetnosti.'"

Ješa Denegri: *Modernizam/Avangarda*
Biblioteka: Umetnost i kultura
Kolekcija: Umetnost u teoriji



Likovni kritičar i teoretičar umetnosti Ješa Denegri na našoj umetničkoj sceni prisutan je više od četiri i po decenije. U ovdašnjoj periodici objavio je preko tri hiljade teorijskih radova, eseja, kritika i publicističkih tekstova. U ovoj knjizi sabrani su njegovi tekstovi koje je u periodu od 1967. do 2012. godine napisao o fenomenima ovdašnjeg međuratnog modernizma i avangarde, kao i nekoliko radova na ovu temu koji ranije nisu publikovani. Knjiga je tematski organizovana u dva bloka. Prvi se uglavnom tiče modernizma u srpskom slikarstvu između dva svetska rata, a druga istorijskih umetničkih avangardi koje su delovale u ovom periodu unutar jugoslovenskog umetničkog prostora. U prvom delu knjige u središtu autorove pažnje nalaze se slikarski opusi Save Šumanovića, Petra Dobrovića i Ivana Tabakovića, ali tu su i ogledi posvećeni delu Marka Čelebonovića, Ignjata Joba, Milana Štajnera, Lea Juneka, modernizmu u Vojvodini i Sloveniji i drugom, ukupno dvadeset četiri eseja pisana različitim povodima i objavljivana u dnevnoj, nedeljnoj i mesečnoj periodici, specijalizovanim časopisima i katalozima izložbi. Drugi deo knjige čini petnaestak tekstova posvećenih avangardnim jugoslovenskim umetnicima i pokretima između


Sava Šumanović: *Crveni ćilim*, 1929.

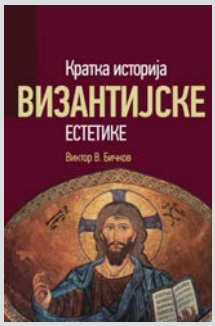
dva rata, od slovenačkog konstruktivizma Avgusta Černigoja, opusu umetnika okupljenih oko časopisa "Zenit" Ljubomira Micića i "Dada Tank" Dragana Aleksića, do beogradskog kruga nadrealista i postnadrealističkog slikarstva Milene Pavlović Barili. Knjiga je bogato ilustrovana fotografijama i reprodukcijama slika autora o kojima je reč i predstavlja nezaobilazno štivo za sve koje zanimaju nacionalna kulturna baština i umetnički dometi ovdašnjih stvaralaca u jednom od najuzbudljivijih perioda istorije umetnosti.

Miško Šuvaković: *Umetnost i politika*
Biblioteka: Umetnost i kultura
Kolekcija: Umetnost u teoriji



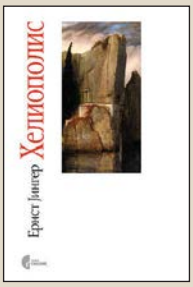
Studija teoretičara umetnosti Miška Šuvakovića *Umetnost i kultura* bavi se pitanjima savremene umetnosti sagledanih kroz estetičku, filozofsku i teorijsku prizmu u kontekstu aktuelnih protivrečnosti globalnog tranzicijskog sveta u vremenu nakon pada Berlinskog zida, dakle u okolnostima koje se bitno razlikuju od modernih i postmodernih situacija druge polovine XX veka. Središnja tema studije jeste odnos savremene umetnosti i politike, s tim da se autor ne bavi "političkom umetnošću" kao žanrom, već mnogostrukošću odnosa politike i savremenih umetničkih praksi u raznim aspektima međusobne zavisnosti. "Odnos umetnosti i politike je u savremenom smislu pretpostavljen dvostruko: kao spektakularizacija politike umetnošću, ali i kao polje interventnih kritičkih, subverzivnih, simptomskih praksi u globalno-tranzicijskim društvenim praksama izvođenja oblika života u polju ekspanzivnog neoliberalnog kapitalizma, odnosno globalne krize kapitalizma", karakterističnim stilom piše Šuvaković u uvodu studije. Knjiga je podeljena na šesnaest poglavlja u kojima se predstavljaju i interpretiraju problemi savremene postmedijske umetnosti kao što su pojam savremene umetnosti, kritika autonomije umetnosti i autentičnosti umetničkog dela, odnosi umetnosti i moći, sećanja na Holokaust, građanski rat, komunizam i drugo. Predstavljene su prakse savremenih umetničkih produkcija u domenu instalacija i performansa, predavačkog ili teorijskog performansa, plesa, novih medija, filma, fotografije, videa i interpretirane pojave umetničkog aktivizma, prezentovanja fenomenologije nasilja i terorizma u današnjem svetu, kao i funkcije samoorganizovanja i samoobrazovanja u savremenoj umetnosti. Uz to, analitički je predočen rad najznačajnijih domaćih i inostranih savremenih umetnika i kustosa.

Viktor V. Bičkov: *Kratka istorija vizantijske estetike*
Prevod: Nataša Poljak
Biblioteka: Nauka
Filosofsko-teološka edicija



Unutar zapadnog akademskog kruga dugo godina je vladala antičko-vinkelmanovska estetička paradigma u okviru koje vizantijskoj umetničkoj tradiciji i estetičkoj misli nije pridavana dužna pažnja. Međutim, s produbljivanjem i proširivanjem predmeta estetike, tokom XX veka otpočelo je prevrednovanje značaja srednjovekovnog perioda u istoriji kulture, što je za posledicu imalo i to da je postepeno počeo da se shvata značaj vizantijske filozofije umetnosti i estetičke kulture. Jedan od najznačajnijih naučnika na polju proučavanja ovog poglavlja istorije svetske kulture jeste ruski estetičar, kulturolog, istoričar umetnosti i direktor Instituta za filozofiju Ruske akademije nauka Viktor Vasiljevič Bičkov, autor većeg broja zapaženih monografija posvećenih hrišćanskoj i vizantijskoj estetici. Nakon *Estetike Otaca Crkve,* objavljene pre dve godine u Glasnikovoj Filosofsko-teološkoj ediciji i prevodu Radisava Marojevića, Službeni glasnik je objavio još jednu njegovu kapitalnu studiju: *Kratku istoriju vizantijske estetike*. Bičkov u ovoj knjizi temeljno i pregledno prikazuje razvoj estetičkih predstava tokom hiljadugodišnje istorije Vizantije. Pregled počinje od ranohrišćanskog perioda kada je započelo formiranje osnovnih ideja i principa autentične vizantijske estetike, i nastavlja ranovizantijskim periodom od IV do VII veka, koji se smatra "zlatnim dobom" vizantijske estetičke misli, tokom koga će se formirati osnovna shvatanja, koncepcije i vrednovanja umetnosti. Za njim sledi razdoblje ikonoborstva u kome je detaljno i svestrano razrađena teorija kultne slike, ikone, da bi od druge polovine IX do dolaska krstaša u XII veku, u razdoblju klasičnog vizantizma došlo do stabilizacije umetničko-estetičke kulture i estetičke svesti s naglašenom tendencijom ka restauraciji i idealizaciji poznoantičkih i ranovizantijskih motiva. Poslednji vekovi Vizantije čine period suprotstavljanja crkveno-isihastičkog i helenističkog pravca u kulturi, što će rezultirati poslednjim i najjačim bleskom vizantijske duhovnosti, estetičke svesti i likovnog stvaralaštva. Svaki od ovih perioda je u knjizi detaljno razrađen, predstavljene su najznačajnije estetičke teorije i tendencije i njihov razvoj, a posebno poglavlje posvećeno je pitanjima liturgijske estetike. Pored toga, na kraju knjige se nalaze dva razgovora s autorom knjige, u kojima on govori o svojoj naučnoj biografiji, estetičkim shvatanjima i iskustvima, ali i o razumevanju i perspektivama savremene "post-kulture" i aktuelnog "net-arta".

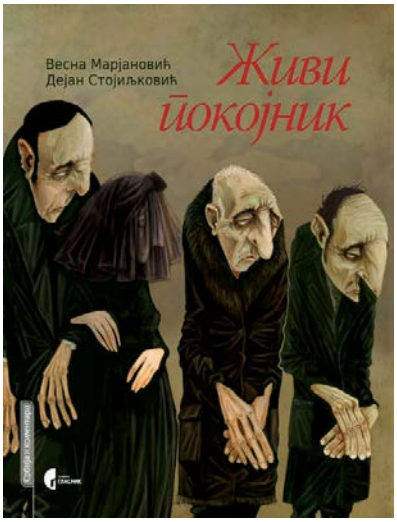
Ernst Jinger: *Heliopolis*
Prevod: Božidar Zec
Biblioteka: Književni glasnik
Kolekcija: Glasovi sveta




Ernst Jinger

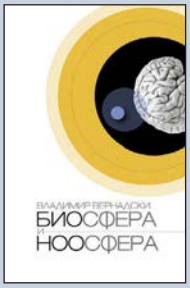
Ernst Jinger (1895–1998) jedna je od najznačajnijih i najkontroverznijih ličnosti evropske kulture XX veka. Ovenčan vojničkom slavom iz Prvog svetskog rata, zastupnik "aristokratskog estetizma" u umetnosti, optuživan od nacista za antinacizam (i umešan u atentat na Hitlera 1944), a od saveznika nakon rata za nacizam, tvorac pojma i mitske figure "anarha" (koji je u odnosu na anarhiju ono što je monarh za monarhiju), Jinger se u svom delu bavio temeljnim pitanjima značenja nasilja i rata, uloge tehnike, smisla istorije, sudbine civilizacije, odnosa čovekove slobode i totalitarane države, tradicije i modernosti, anticipirajući mnoge procese kojima danas prisustvujemo. Kod nas poznat po slavnom romanu *Na mermernim liticama*, studijama *Radnik, Odmetnik* i *Droge i opijenost,* kao i po *Dnevnicima* koje je kao oficir Vermahta tokom Drugog svetskog rata vodio na Istočnom frontu i u okupiranom Parizu, sada nam se konačno predstavlja i svojim verovatno najznačajnijim književnim delom, romanom *Heliopolis*, objavljenim 1949. godine. *Heliopolis* u podnaslovu ima odrednicu: "sećanje na jedan grad". Reč je o imaginarnom gradu sunca smeštenom negde na Mediteranu, gradu svih čuda tehnike u kome se za vlast bore dve osobe: Namesnik i Prokonzul. Prvi, kako je svojevremeno sažeto napisao jedan ovdašnji poznavalac njegovog dela, simbolizuje najokrutniju tiraniju i oslanja se na policiju, propagandu i demagogiju, rasnu mržnju i torturu, u čemu mu uveliko pomaže uslužna nauka; drugi se pak oslanja na armiju, taj konzervativni i elitistički korpus. Glavni junak, Lucije de Ger, nakon što se ogrešio o "hladnu vojničku logiku" – podlegao je osećajima za vreme jedne tajne misije i spasio starog naučnika-eruditu, utamničenog u toksikološkim laboratorijama – pridružio se Regentu, misterioznoj osobi koja vlada "netaknutim carstvom" daleko od ratova, koja će jednoga dana spasiti svet. Lucije odbacuje svoju prošlost, kao i Namesnikov nihilizam i Prokonzulov zlovoljni moralizam, jer se i jedan i drugi ulaguju narodu i potpiruju kobni građanski rat. Držeći se čitavog života izvan svih književnih moda i trendova, Jinger je iza sebe ostvario opus koji se danas ispostavlja kao jedan od ključnih za razumevanje važnih problema savremene civilizacije, ali pretpostavlja i mogućnosti njihovog prevazilaženja - roman *Heliopolis* je u tom smislu ključno Jingerovo delo. Pisan u vremenu u kome su tek počeli da se naziru obrisi sveta koji je u naše doba dobio svoj pun i očigledan izraz, ovaj roman se kako u političkom tako i u književnom smislu danas pokazuje kao neobično aktuelan.

Vesna Marjanović, Dejan Stojiljković: *Živi pokojnik*
Ilustracije: Mladen Anđelković
Biblioteka: Umetnost i kultura
Kolekcija: Srbija i komentari



Novi naslov iz Glasnikove kolekcije "Srbija i komentari" posvećen je vampirima. O njima se govori iz dva ugla, naučnog i literarnog. U prvom delu knjige se etnolog Vesna Marjanović studiozno bavi predstavom vampira u domaćoj i stranoj folkloristici nekad i sad, s akcentom na prisutnost pojma vampira i njegovim interpretacijama u srpskoj narodnoj, zakonodavnoj, književnoj i etnološkoj tradiciji od srednjeg veka do naših dana. Drugi deo knjige bavi se takođe vampirima, ali iz književnog ugla, i čini ga priča Dejana Stojiljkovića *Upitaj mrak* ispričana u klasičnom maniru žanra horora. "Knjiga *Živi pokojnik*, bez sumnje, izaziva adrenalinski udar", skreće pažnju urednik ovog izdanja. "Studija Vesne Marjanović *Predstave o vampiru* kao da izoštrava vid – ona objašnjava genezu građenja jednog mitološkog bića, prozire geopolitičku pozadinu građenja mita, naučnički podrobno razabira sujeverje... Priča Dejana Stojiljkovića *Upitaj mrak* uzbuđuje, ubrzava puls, čineći čitaoca odista spremnijim da se suprotstavi ili utekne... A sposobnost prepoznavanja, borbe ili bekstva, valja to imati na umu, nije važna samo kada je čovek okružen zlom, već i kada je to zlo u njemu, koliko god se trudili da ga pripišemo onom drugom – postojećem ili nepostojećem."

Vladimir Vernadski: *Biosfera i noosfera*
Prevod: Ljudmila Joksimović i Andrij Lavrik
Biblioteka: Glasnik



Ruski mineralog, geolog i hemičar Vladimir Ivanovič Vernadski (1863–1945) jedan je od osnivača naučnih grana biohemije, radiogeologije, geohemije i genetičke mineralogije. Krunu njegovog naučnog rada čini njegovo učenje o biosferi, živom omotaču planete. Po Vernadskom, živi organizmi, njihova sveukupna masa na planeti (živa materija) nisu prost mehanički sistem, već svojevrstan kosmički *organizam* čija delatnost aktivno preobražava prirodu. Do ovog zaključka Vernadski je došao prateći način na koji ljudska aktivnost utiče na promenu ne samo izgleda Zemljine površine već, industrijskim emitovanjem gasova i metala, i na migraciju hemijskih elemenata u prirodi koja s vremenom menja i usmerava mineralne procese u Zemljinoj kori. To je, po Vernadskom, posledica razvoja samosvesti u biosferi, odnosno ljudskog *uma*, čija biogeohemijska energija temeljno preobražava strukturu planete. Po ovoj pretpostavci, poslednji stadijum evolucije biosfere jeste pojava novog Zemljinog omotača – umnog omotača ili *noosfere*, neke vrste "nad-uma" ili "nadsvesti" u kojoj participira svaka pojedinačna ljudska svest. Izraz "noosfera" prvi je upotrebio dvadesetih godina prošlog veka Bergsonov učenik, filozof i matematičar Eduard le Rua, prihvatio ga paleontolog i filozof Tejar de Šarden, a Vernadski će ga preuzeti i na temelju svog učenja o biosferi dalje ga razraditi. Po njemu, noosfera predstavlja sledeći stepen evolucije životnih formi, u kome ljudski um i njegova delatnost, nauka i tehnologija, imaju ulogu nove geološke sile koja menja planetarnu strukturu. U ovom izdanju nalaze se sabrani najznačajniji radovi Vladimira Vernadskog o biogeohemiji, biosferi i noosferi, u kojima se na drugačiji način posmatraju evolucioni procesi i uloga čoveka u njima.

Jelena J. Dimitrijević: *Nove*

Biblioteka: Književni glasnik
Kolekcija: Sopstvena soba



Jelena J. Dimitrijević (1862–1945) pripada generaciji nepravedno zaboravljenih srpskih spisateljica koje su početkom XX veka u našu književnost unele dotad nepoznat umetnički senzibilitet i ustanovile ono što će vek kasnije biti nazvano "ženskim pismom". Rođena je 1862. godine, udala se s devetnaest, sama je naučila nemački, francuski, turski, engleski, ruski, italijanski i grčki jezik, bila je radoznala, obrazovana i posvećena žena koja je značajno obeležila svoje vreme, angažovana u literaturi, radu ženskih dobrotvornih i prosvetiteljskih društava, neumorna putnica i "prva srpska žena koja je išla na put oko sveta". "Od devojke koja je bila vaspitavana po načelu 'bolje je devojka čuvena a neviđena', njena volja i želja za znanjem pretvorili su je u veliku putnicu, u ženu za koju se može reći da je bila pravi borac za ženska prava i verovatno prvi pravi pisac 'ženske književnosti' kod nas", rečeno je o njoj. Pisala je pesme, putopise, epistole, romane, a njena najvažnija tema bila je žena, njen unutrašnji svet i položaj u društvu i porodici. Roman *Nove*, objavljen 1912, jedno je od njenih najuspelijih dela. Radnja romana smeštena je u Solun, u danas egzotičan svet turskih hareme, koji je Jelena Dimitrijević na svojim putovanjima imala prilike da neposredno upozna. U burnom periodu lokalne istorije u kome nestaju vekovni obrasci ponašanja i društvenih konvencija i javljaju se dotad neslućeni prostori slobode, mlade Turkinje iz jednog harema razapete su između Istoka i Zapada, između tradicionalnih i modernih vrednosti, i pokušavaju da konce sudbine uzmu u svoje ruke. Roman prati tragičnu sudbinu jedne od njih, mlade Emir-Fatme, koja pokreće zaveru da bi zaobišla konvencije i udala se za onoga koga voli. Jelena Dimitrijević piše lako i sugestivno, upečatljivo dočaravajući "omamljujući, čarobni san Istoka" i danas nestali svet turskih harema.



Milica Janković: *Mutna i krvava*

Biblioteka: Književni glasnik
Kolekcija: Sopstvena soba



Milica Janković (1881–1939) rođena je u Požarevcu, odrasla je u Velikom Gradištu, a u Beogradu je završila Visoku školu. Bila je simpatizerka socijalističkih ideja Svetozara Markovića, studirala slikarstvo i ruski jezik, i počela je da radi kao nastavnica crtanja u Kragujevcu. A onda je u dvadeset prvoj godini obolela od hroničnog reumatizma i tuberkuloze kostiju. Od ove bolesti patiće do kraja života, što će joj onemogućiti normalno zaposlenje i rad, i na kraju je potpuno prikovati za bolesničku postelju. Prve književne radove objavljuje 1909. godine, i oni nailaze na lep prijem kod kritike i publike. Zbirka priča *Ispovesti* i roman *Pre sreće* dobijaju laskave ocene od Skerlića i Krkleca, ali njeno delo ostaje u okviru sentimentalnog žanra "proze za gospođice". Iako pritisnuta bolešću, Milica Janković neumorno piše, uspešno se ogleda i u dečjoj književnosti, i u Kraljevini Jugoslaviji postaje poznata i rado čitana spisateljica. A onda 1932. objavljuje dve zbirke priča i roman *Mutna i krvava*, kojim će iznenaditi čitaoce. "Proza za gospođice – neusiljene i simpatične prostote, slovenske nežnosti u samilosti, tihe i proste istine srca – kakvu je Milica Janković pisala početkom XX veka, zauvek je preobražena 1932. godine romanom *Mutna i krvava*", napisala je urednica ovog izdanja. "Romantična vizija međuratnog Beograda preinačena je u sliku života kao mutne i krvave reke koja, ovoga puta, pronosi junakinje s margine. Neobična pripovest o Emiliji Paprat, glumici koja nakon saobraćajne nesreće ostaje vezana za krevet, povod je za otkrivanje skrivenog sveta bića iz senke: ženske posluge. Njihovi inače nevidljivi životi i nemi glasovi u romanu Milice Janković postaju živopisni prikazi i gromoglasni krici sudbina s kojih je skinuta koprena idealizacije." Ovaj roman je sada objavljen u Glasnikovoj kolekciji "Sopstvena soba", u kojoj se otkrivalački objavljuju dela nepravedno skrajnutih spisateljica svetske i srpske književnosti.

Neda Valčić-Lazović: *Sve što (ne) kažem pogrešno je*

Biblioteka: Svedoci epohe



"Dobar razgovor je kao dobra knjiga – redak je i uvek predstavlja događaj. Mislim na istinski razgovor, onaj koji ume da vas uzbudi, pomeri, promeni... U svakodnevnoj komunikaciji najčešće smo zaključani u jeziku – uvek isti ton i iste rečenice, ljudi koji ne umeju ili neće da čuju, reči bez težine... Sa koliko osoba možete i želite istinski da razgovarate?", zapisala je književni prevodilac i novinarka Radio televizije Srbije Neda Valčić-Lazović u predgovoru svoje prve knjige izabranih intervjua koje je tokom dvadesetogodišnje televizijske karijere radila s našim i inostranim književnicima u okviru serijala "Savremeni svetski pisci" emitovanog na RTS-u. U knjizi se nalazi petnaest intervjua načinjenih između 1991. i 2009. godine, grupisanih u pet celina. U prvoj grupi intervjua, naslovljenoj "Tamo gde se Sava i Dunav sreću", nalaze se autorkini razgovori sa Slobodanom Selenićem, Patrikom Besonom i Peterom Handkeom; u drugoj, pod naslovom "Sve je dozvoljeno jer je sve moguće", intervjui s Miloradom Pavićem, Ameli Notomb, Danijelom Penakom i Orhanom Pamukom; treću celinu čini razgovor s filozofom Žanom Bodrijarom; četvrtu, pod naslovom "Oživljci diktature", intervjui s Dušanom Kovačevićem, Marijom Vargasom Ljosom i Horheom Semprunom; dok su sagovornici u poslednjoj grupi intervjua, naslovljenoj "Nova autobiografija", francuski pisci Alen-Rob Grije, Frederik Begbede, Mišel Onfre i Žan-Mari Gistav le Klezio. Čitaoci uz ovu knjigu kao poklon dobijaju i DVD s televizijskim zapisima ovih intervjua. Prošlog meseca autorka ove knjige, Neda Valčić-Nikolić dobila je prestižno priznanje – Francuski orden umetnosti i književnosti.

Knjiga – Izbor najboljih studentskih priča

Biblioteka: Posebna izdanja

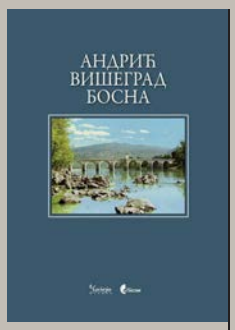


Na literarni Konkurs za najbolju kratku priču koji je Službeni glasnik prošle godine raspisao, stiglo je više od tri stotine studentskih radova koji su ispunjavali zadate kriterijume. Tema konkursa, naime, bila je "*Knjiga", tačnije* knjiga u svakodnevnoj upotrebi i njena univerzalna vrednost i inspirativnost. Pobedničke priče s ovog konkursa proglašene su na Svetski dan knjige, 23. aprila, a najbolji od pristiglih radova sada su obavljeni u koricama ovog izdanja. "Ako se prihvati činjenica da kratke priče ili pripovetke nisu dominanta aktuelne srpske književne produkcije, očigledna je nesrazmera između onoga što je trend i što se čitalačkoj populaciji predstavlja kao estetski najuspešnije, i potrebe za pripovedanjem koja je iskazana u delima ovih mladih ljudi", napisala je o objavljenim radovima u predgovoru knjige urednica ovog izdanja Zlatica Đokić. "Različite po senzibilitetu, priče iskazuju divergentne poetičke zamisli. Talenat najuspešnijih autora je neosporan i autohton, a pripovedačka samosvest u prvom planu. Jezički inventivne, nagrađene priče na različite načine odgovaraju na temu konkursa, što je obeležje bogatog strukturalnog života ovog zapostavljenog žanra."

U GODINI JUBILEJA IVE ANDRIĆA

Od oktobra 2011. do oktobra 2012. godine trajala je Godina jubileja Ive Andrića. U ovom periodu navršilo se sto godina od objavljivanja Andrićevog prvog književnog rada u časopisu "Bosanska vila" (30. IX 1911), pedeset godina otkako je dobio Nobelovu nagradu za književnost i 120 godina od njegovog rođenja (9. oktobar 1892). U godini ovih jubileja Službeni glasnik je objavio nekoliko važnih knjiga posvećenih Andrićevom životu i delu.

Andrić, Višegrad, Bosna
Priredio: Radovan Popović
Koizdanje sa Čigoja štampom



Fotomonografija *Andrić, Višegrad, Bosna* slikom i rečju prati život Ive Andrića i ilustruje prostor iz koga je potekao i koji je opisivao u najvećem delu svog književnog opusa. U monografiji se našlo nekoliko vrsta vizuelnih priloga. Najpre, tu su piščeve fotografije iz svih perioda života, od đačkih dana u Sarajevu, iz perioda diplomatske karijere između dva rata, do poratnih decenija književne slave i priznanja, među kojima se neke prvi put objavljuju, kao i faksimili rukopisa, korice prvih izdanja knjiga, piščevi portreti koje su načinili jugoslovenski slikari i druge arhivalije. Zatim su tu fotografije, crteži, slike i ilustracije Višegrada i mosta Mehmed-paše Sokolovića iz vremena u kome se odvija radnja romana *Na Drini ćuprija*, iz vremena Andrićevog detinjstva, ali i potonjih godina, dok treći segment ove monografije čine fotografije i likovni prikazi drugih bosanskih gradova i krajolika u kojima se odvija radnja Andrićevih dela. Pored toga, u monografiju su uključeni i crteži i akvareli bosanskih gradova, krajeva i ljudi koje su dvojica austrougarskih oficira objavili krajem XIX veka u svojim knjigama. Tekstualni deo monografije čine prigodni citati iz Andrićevih knjiga i intervjua koji prate likovne priloge, kao i detaljna hronologija piščevog života.

Ratko Peković, Slobodan Kljakić: *Angažovani Andrić 1944–1954.*
Biblioteka: Svedoci epohe



Period između 1944. i 1954. godine jedan je od najplodnijih u stvaralačkoj biografiji Ive Andrića. Pored tri romana i jedne nove zbirke pripovedaka, u ovom razdoblju objavljena su ukupno 162 njegova rada, među kojima su priče, reportaže, novinski članci i zapisi na najrazličitije teme. Međutim, pored stvaralačke plodnosti, burna prva poratna decenija jeste period izuzetne Andrićeve aktivnosti i na društvenom planu – on drži brojna predavanja i književne večeri, nastupa na tribinama i u radio-emisijama, objavljuje u periodici, učestvuje na sednicama i plenumima Saveza književnika i obavlja niz visokih funkcija u društvenom, političkom i kulturnom životu komunističke Jugoslavije. Pored ostalog, Andrić je u ovom periodu bio predsednik Saveza književnika Jugoslavije, narodni poslanik, potpredsednik Društva za kulturnu saradnju Jugoslavija–SSSR, član Upravnog odbora Društva za kulturnu saradnju Jugoslavija–Francuska, član Savezne komisije za upis narodnog zajma, Komiteta intelektualaca za odbranu mira, Uprave Jugoslovenskog udruženja za Ujedinjene nacije, Odbora za inostrane poslove, Saveznog odbora Narodnog fronta Jugoslavije, Nacionalne komisije FNRJ za Unesco, Umetničkog saveta za kinematografiju i mnogih drugih. Ovaj, dosad uglavnom manje poznat segment Andrićevog života predmet je studije *Angažovani Andrić 1944–1954.* Ratka Pekovića i Slobodana Kljakića. Koristeći obiman arhivski materijal i svedočenja savremenika, autori detaljno opisuju kakav je bio njegov ukupni društveni i politički angažman od kraja rata do godine u kojoj je postao član Saveza komunista Jugoslavije. Oni najpre objašnjavaju kako je Andrić, nekadašnji visoki činovnik administracije Kraljevine Jugoslavije i tzv. građanski pisac, prihvatio ulogu u izgradnji novog, komunističkog poretka, zatim kako se u toj ulozi snašao, kao i kakav je bio njegov odnos prema vodećim političkim i javnim ličnostima tog doba i prelomnim događajima kakvi su bili Rezolucija Informbiroa ili pad Milovana Đilasa. Ilustrujući Andrićev angažman u ovom periodu, autori navode brojne zaboravljene piščeve napise u dnevnim i nedeljnim časopisima tog vremena, od omladinskih, ženskih, zadružnih i sindikalnih novina do vodećih političkih i književnih listova poput "Književnih novina", "Politike", "Borbe" ili Đilasove "Nove misli". Knjiga *Angažovani Andrić 1944–1954.* donosi nam jednog nepoznatog Ivu Andrića i popunjava značajnu prazninu u razumevanju njegovog života i rada.

Dušan Glišović: *Ivo Andrić, Kraljevina Jugoslavija i Treći rajh, 1939–1941*
Biblioteka: Svedoci epohe



Ivo Andrić je centralna figura srpske i jugoslovenske književnosti, a njegov životni put – od revolucionarnog sarajevskog gimnazijalca koji je delio ideje i ideale svojih đačkih mladobosanskih drugova, preko godina tamnovanja i uspešne diplomatske karijere u Kraljevini Jugoslaviji, do Nobelove nagrade za književnost i potonje nacionalne književne kanonizacije – predmet je brojnih izučavanja, tumačenja i polemika koji će kulminirati tokom i nakon raspada zemlje u čijem stvaranju je aktivno učestvovao i kojoj je davao simboličko i kulturno utemeljenje. Obimna studija Dušana Glišovića (850 strana) predstavlja kapitalno delo koje baca novo svetlo na ličnost i karijeru Ive Andrića, ali i na opšte političke prilike u Jugoslaviji između dva svetska rata. Glavni predmet Glišovićeve knjige jeste Andrićeva delatnost kao ambasadora Kraljevine Jugoslavije u Berlinu – od njegovog postavljenja na ovo mesto februara 1939. godine do potpisivanja Trojnog pakta 25. marta 1941, kome je u svojstvu ambasadora prisustvovao, odnosno do napada nacističke Nemačke na Jugoslaviju, nepune dve nedelje potom, i Andrićevog povratka u okupirani Beograd. Studioznim proučavanjem obimne arhivske, diplomatske i druge građe, uključujući i izveštaje Ribentropove obaveštajne službe, koja je špijunirala Andrića, a koji se sada prvi put objavljuju, Glišović otkriva mnoge manje poznate detalje iz piščevog života i službovanja (Andrićev stav prema Hitleru i nacizmu, jugoslovensko-nemačkim odnosima, njegov status na unutrašnjepolitičkom planu, itd.), bavi se zakulisnim međunarodnim igrama na potezu Berlin–London–Rim–Moskva–Beograd, i donosi veliki broj dosad nepoznatih dokumenata zahvaljujući kojima postaje jasnija Andrićeva uloga u jednom od najtežih i najkontroverznijih perioda naše istorije. Posebnu vrednost Glišovićevog dela čini i detaljno predstavljanje istorijskog i političkog konteksta u kome je Andrić delao, i to ne samo u periodu njegovog službovanja u Berlinu već i u vremenu koje mu je prethodilo, sve do Andrićevih gimnazijskih dana koji su temeljno odredili njegov potonji javni i literarni angažman. Za sve koje zanimaju život i delo Ive Andrića i nacionalna istorija prve polovine XX veka knjiga *Ivo Andrić, Kraljevina Jugoslavija i Treći rajh, 1939–1941.* predstavlja obavezno štivo.

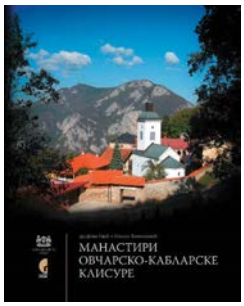
Povelja kralja Milutina Manastiru Banjska

Priredio: Đorđe Trifunović
Biblioteka: Književne nauke
Edicija: Srpske srednjovekovne povelje



Na ovogodišnjem VII Međunarodnom sajmu knjiga, školskog pribora i kancelarijske opreme u Banjaluci priznanje "Moštanica" za izdavački poduhvat godine dobilo je delo *Povelja kralja Milutina Manastiru Banjska* u izdanju Službenog glasnika koje je priredio najbolji poznavalac našeg srednjovekovnog književnog nasleđa profesor dr Đorđe Trifunović. Povelja kralja Milutina Manastiru Banjska, ili Svetostefanska hrisovulja, kako se ona još naziva, jedan je od najstarijih i najdragocenijih srpskih srednjovekovnih rukopisa. Hrisovulju je izdao kralj Stefan Uroš II Milutin 1314–1316, po završetku gradnje svoje grobne zadužbine, Manastira Svetog Stefana u Banjskoj. Ovo izdanje Hrisovulje je dvotomno. U prvom tomu nalazi se prvo integralno fototipsko izdanje izvornog rukopisa hrisovulje, a u drugom tomu fototipije dva ranija izdanja Hrisovulje: beogradskog izdanja Ljubomira Kovačevića iz 1890, i izdanja Vatroslava Jagića i Antonija Hodinke iz Beča iste godine, zatim prevod Hrisovulje na savremeni srpski jezik i prateće stručne studije koje pojašnjavaju istorijat, kontekst nastanka, značenje i značaj Svetostefanske hrisovulje. S obzirom da je reč o izuzetnom poduhvatu očuvanja srpske kulturne baštine, u objavljivanju ove knjige, pored Službenog glasnika, kao saizdavači su učestvovali i Muzej u Prištini i Centar za očuvanje nasleđa Kosova i Metohije "Mnemosyna".

Delfina Rajić, Miloš Timotijević: *Manastiri Ovčarsko-kablarske klisure*



Na ovogodišnjem Sajmu knjiga u Banjaluci nagradu "Stuplje" za negovanje srpske tradicije i pravoslavne duhovnosti dobila je knjiga *Manastiri Ovčarsko-kablarske klisure* u izdanju Službenog glasnika. Reč je o reprezentativnoj monografiji Delfine Rajić i Miloša Timotijevića, direktorice i istoričara Narodnog muzeja u Čačku, u kojoj se na do sada najobuhvatniji način predstavljaju manastiri Ovčarsko-kablarske klisure, jedinstveni spomenički kompleks srpske kulturne baštine i jedno od duhovnih središta Srpske pravoslavne crkve. Manastiri su nastali, kako se pretpostavlja, krajem XIV veka u vreme dolaska u Srbiju monaha sinaita-isihasta, koji su sa sobom doneli jedan osobeni tip monaštva i nov način organizovanja monaških zajednica - stvaranje zbijenih grupa manastira s uporednim postojanjem pećina-isposnica u njihovoj blizini. U ovoj monografiji svaki od ovčarsko-kablarskih manastira – Vavedenje, Nikolje, Jovanje, Preobraženje, Sretenje, Svete Trojice, Blagoveštenje, Uspenije, Vaznesenje i Ilinje – sagledava se u čitavom hronološkom rasponu njegovog trajanja, od poznog srednjeg veka do savremenog doba. Iscrpno i na nov način govori se o poreklu manastira, kultnom nasleđu, paralelama sa sličnim sakralno-istorijskim područjima i o dometima duhovne i materijalne obnove tokom XIX, XX i početkom XXI veka. Monografija je bogato ilustrovana i sadrži preko četiri stotine crteža i fotografija koje je za ovo izdanje uradio Saša Savović, dok likovno-grafičku opremu potpisuju Slađana Tutunović i čačanski Dizajn studio "Trigon". Saizdavač ovog izdanja je Narodni muzej u Čačku.

Radina Vučetić: *Koka-kola socijalizam*

Biblioteka: Društvo i nauka
Edicija: Istorija



Američki magazin *Tajm* je 1965. godine pisao da zapadni posetioci po povratku iz Jugoslavije ovu zemlju opisuju kao sto odsto "marksističku", s tim što je Jugoslavija "dopola Karl, a otpola Gručo Marks". Tada su se, naime, u Jugoslaviji svirali džez i rokenrol, ali i revolucionarne pesme i pesme o Titu; gledali su se američki filmovi, ali su se gledali i filmovi o NOB-u i revoluciji; deca su gledala Diznijeve crtane filmove, ali su i polagala pionirsku zakletvu; pila se koka-kola, ali se proizvodio i ruski kvas; obožavali su se astronauti *Apola 11*, ali se obožavao i Jurij Gagarin; išlo se na Gitarijadu, ali i na slet povodom Dana mladosti... Bila je to zemlja s dva lica, istovremeno *i* na Istoku *i* na Zapadu, a na delu je unutar jedne komunističke zemlje tekao proces amerikanizacije svakodnevnog života. Upravo fenomenom amerikanizacije jugoslovenske popularne kulture tokom šezdesetih godina XX veka bavi se istoričarka Radina Vučetić u svojoj zanimljivoj kulturno-istorijskoj studiji nazvanoj *Koka-kola socijalizam.* Knjiga je podeljena na pet poglavlja. U prvom se daje pregled srpsko-američkih odnosa na vrhuncu hladnog rata, uoči i tokom 60-ih godina prošlog veka; u drugom se analizira prijem i uticaj američkog filma u Jugoslaviji, u trećem džeza i rokenrola, u četvrtom pop-arta i američkog teatra, dok se u petom autorka bavi američkim uticajem u sferi svakodnevnog života, crtanog filma, stripa, mode i televizije. "Radina Vučetić je u ovoj knjizi dala brojne odgovore na istraživački i metodološki složen kompleks pitanja, ukazujući na koji način je moguće istoriografsko sagledavanje teško razmrsivog spleta političke, društvene i kulturne istorije. Pokazala je da se o hladnom ratu i odnosima po mnogo čemu neravnopravnih partnera, kakvi su bili SAD i Jugoslavija, može pisati sveže, zanimljivo i studiozno, krećući se kroz različite nivoe istorijske stvarnosti, uz temeljito poznavanje obimne istoriografske produkcije, gradeći tako bogatu i kompleksnu sliku", napisao je u recenziji ove studije istoričar dr Milan Ristović. "Autorka posvećuje pažnju delovanju institucionalizovane kulturne propagande američke države u Jugoslaviji: političkim izvozom američke kulture, načina života i vrednosti. S druge strane, ona skreće pažnju na one uticaje koji su stizali sa Zapada drugim, složenijim pravcem, ostavljajući pečat na svakodnevici Jugoslovena tokom šezdesetih. Radina Vučetić pažljivo prati njihovo 'odomaćivanje' u jugoslovenskoj stvarnosti tih godina, analizira njihov simbolički i stvarni značaj i uticaj na promene jugoslovenskog načina života, idući od uticaja Markuzea na jugoslovenske intelektualce do značenja dečjih igara, dešifrujući njihova zagubljena značenja." Na 49. Sajmu knjiga i grafike u Nišu, nagradu "Inicijal" za delo koje spaja ili kojim se prožimaju sadašnjost i budućnost dobila je upravo knjiga *Koka-kola socijalizam* Radine Vučetić.

"IZAZOVI EVROPSKIH INTEGRACIJA"



Tema novog broja časopisa "Izazovi evropskih integracija" jeste kako reformisati javna preduzeća u Srbiji. U okviru teme broja o reformi javnih preduzeća u Srbiji i tome kako uskladiti ekonomske potrebe i evropske standarde i političku volju pišu Nebojša Stefanović, Danica Stepić i Miodrag Savović, analizom privrednosistemske regulative javnog sektora privrede Srbije i neophodnim sledećim koracima bavi se Nikola Zelić, sudbinom javnih preduzeća u Srbiji Milan Ćulibrk i Snežana Krivokapić, dok o pravnim aspektima reforme javnih preduzeća piše Ozren Ogrizović. U rubrici "Aktuelnosti" o balkanizaciji evrozone govore Drago Inđić i Irena Janković, o tome kako doći dobrih propisa pišu Ksenija Mihovar Globokar i Mag Jožica, a o iskustvima zakonodavnih procesa u Hrvatskoj i Nemačkoj u autorskim tekstovima pišu Vedran Đulabić i Bastian Jantz.



"ZIP"

Novi broj pravno-ekonomskog magazina "ZIP – zakoni i propisi" u naslovnom tematu bavi se revizijom krivičnog zakonodavstva, odnosno novinama u radnim verzijama zakona o izmenama i dopunama Krivičnog zakonika i Zakonika o krivičnom postupku. Pored toga, tu je i niz drugih tema kojima se autori "ZIP"-a bave. Iz oblasti radnih odnosa i socijalnog osiguranja tu su pitanja procene radne sposobnosti i mogućnosti zaposlenja ili održanja zaposlenja osoba sa invaliditetom i problemi obaveznog osiguranja za slučaj nezaposlenosti i namirivanja neisplaćenih potraživanja zaposlenih nastalih kod poslodavca u stečaju; iz oblasti poreske politike govori se podzakonskim aktima za primenu Zakona o izmenama i dopunama Zakona o akcizama, zatim o novinama u Pravilniku o izmenama i dopunama Pravilnika o utvrđivanju dobara i usluga čiji se promet oporezuje po posebnoj stopi PDV-a, kao i o iskazivanju transfernih cena u poreskom bilansu. Kada je reč o prostornom planiranju i izgradnji, "ZIP" donosi tekstove o postupcima za uklanjanje objekata, mogućnostima upisa prava svojine u katastru nepokretnosti na bespravno izgrađenim objektima i regulativi o izgradnji objekata od značaja za Republiku Srbiju i obavezama investitora. Kada je reč o finansijskom tržištu i bankarstvu, tu su prilozi o situaciji koja je nastala posle odluke Ustavnog suda o ukidanju automatskog stečaja i načinu utvrđivanja cene u ponudi za preuzimanje akcionarskih društava, a kada je reč o sudskoj praksi govori se o obezbeđenju poverioca kada je dužnik u docnji ili kada ne ispunjava ugovorne obaveze. U novom "ZIP"-u možete naći i tekst koji se bavi Zakonom o medijaciji čija je izrada u toku, unapređenjem efikasnosti postupka javnih nabavki, programom subvencionisanih stambenih kredita Vlade Srbije i programom privlačenja direktnih investicija.

ПОРТАЛ

СЛУЖБЕНИХ ГЛАСИЛА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ И БАЗА ПРОПИСА

СЛУЖБЕНИ ГЛАСНИК РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ ЗА 2013.
30.000,00

Службени гласник Републике Србије ПРОСВЕТНИ ГЛАСНИК ЗА 2013.
11.450,00

Службени гласник Републике Србије МЕЂУНАРОДНИ УГОВОРИ ЗА 2013.
20.800,00

РЕГИСТАР И ТЕКСТОВИ ВАЖЕЋИХ ПРОПИСА И ОПШТИХ АКАТА
20.000,00

АРХИВА СЛУЖБЕНИХ ГЛАСИЛА
- Службени гласник РС од 1945. до 2012.
- Службени гласник РС – Просветни гласник од 1990. до 2012.
- Ратификовани међународни уговори од 1945. до 2012.
- Службени лист од 1945. до 2006.

20.000,00

СУДСКА ПРАКСА
10.000,00

ЈЕДИНИ ПРАВНИК КОЈИ ЗНА СВЕ!
www.e-glasnik.rs

ЦЕНА **ПОРТАЛА СЛУЖБЕНИХ ГЛАСИЛА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ И БАЗА ПРОПИСА** ЗА 2013. ГОДИНУ – 74.000,00 РСД

ПРЕТПЛАТИТЕ СЕ ПО НАЈПОВОЉНИЈИМ УСЛОВИМА И ИСКОРИСТИТЕ ПОПУСТЕ ДО 31.12.2012.

- **Попуст 25%** – за уплату до 31. децембра 2012. – цена годишње приступне шифре – **55.500,00** РСД
- **ПОКЛОН** свим претплатницима – годишња претплата на часописе: ЗИП, ПРАВО И ДРУШТВО и ИЗАЗОВИ ЕВРОПСКИХ ИНТЕГРАЦИЈА

СЛУЖБЕНИ Е·ГЛАСНИК

КОРИСНИЧКИ СЕРВИС – 011 30 60 300, e-mail: servis@slglasnik.com
СЛУЖБА ПРЕТПЛАТЕ – 011 30 60 588, 30 60 359, e-mail: pretplata@slglasnik.com

НАГРАДА ЗА ИЗДАВАЧКИ ПОДУХВАТ ГОДИНЕ
на 57. Међународном београдском сајму књига

НОВИНЕ СРБСКЕ 1813 СВЕДОЦИ ЕПОХЕ 2013 СЛУЖБЕНИ ГЛАСНИК

Винавер



ДЕЛА СТАНИСЛАВА ВИНАВЕРА

йрво коло 1–9

Приредио Гојко Тешић
Саиздаваштво *Службеної їласника* и *Завода за уџбенике*

цена: 15.000,00 РСД

Чудоїворац срйскої језика

Највећи срйски Евройејац и највећи европски Србин

Чудесни залубљеник у їрадицију срйске кулйуре

Поїиснуї и коначно враћен у маїицу срйске кулйуре

Једини који је у Србији йисао о свим уметносїима

СЛУЖБЕНИ ГЛАСНИК

Тел.: 011/36-444-52, 36-31-049, 30-60-359
E-mail: prodaja@slglasnik.com | www.slglasnik.com

1. **РАНИ РАДОВИ** 1908–1918
   Песме, приче, есеји и критике
   цена: 2.160,00 РСД
2. **ПАРОДИЈЕ**
   • Пантологија новије српске пеленгирике
   • Нова пантологија пеленгирике
   • Најновија пантологија српске и југословенске пеленгирике
   • Алајбегова слама
   цена: 2.160,00 РСД
3. **ЧАРДАК НИ НА НЕБУ НИ НА ЗЕМЉИ**
   Есеји и критике о српској књижевности 1919–1937
   цена: 1.944,00 РСД
4. **ОДБРАНА ПЕСНИШТВА**
   Есеји и критике о српској књижевности 1938–1955
   цена: 1.836,00 РСД
5. **ЗАНОСИ И ПРКОСИ ЛАЗЕ КОСТИЋА**
   цена: 2.376,00 РСД
6. **ВИДЕЛО СВЕТА**
   Књига о Француској
   цена: 1.944,00 РСД
7. **ДУША, ЗВЕР, СВЕСТ**
   Есеји о европској и светској књижевности
   цена: 2.052,00 РСД
8. **ЈЕЗИК НАШ НАСУШНИ ГРАМАТИКА И НАДГРАМАТИКА**
   цена: 1.836,00 РСД
9. **БЕОГРАДСКО ОГЛЕДАЛО**
   цена: 2.052,00 РСД


JA IMAM TALENT!
NEDELJOM, U 21.00 NA RTS1
Медијски јавни сервис Србије

Italija

Odlazak Montija, povrat

Šef tehničke vlade Mario Monti najavio je "neopozivu ostavku", bivši decenijski suveren Italije Silvio Berluskoni pak borbu za upražnjeno premijersko mesto



Za "Vreme" iz Rima

Sve se odigralo za 48 sati. U petak prošle nedelje, Silvio Berluskoni je objavio da je spreman da se opet kandiduje za premijera. U međuvremenu, njegova stranka Narod slobode (PdL) u parlamentu je uskratila podršku Mariju Montiji prilikom glasanja o nepoverenju njegovoj vladi. Sledećeg dana, u subotu, premijer je odlučio da se lično "popne na brdo Kvirinal", kako kažu italijanski politički novinari, tj. da se sastane sa predsednikom države Đorđom Napolitanom. Monti mu je saopštio svoju odluku da podnese "neopozivu" ostavku, odmah nakon što parlament usvoji budžet za narednu godinu. To bi trebalo da se desi pre božićnih praznika. Nakon toga, Monti se definitivno povlači sa funkcije premijera Italije. Ili ne?

Još nije poznato šta će bivši evropski komesar da radi nakon izbora, koji će verovatno biti zakazani za drugu polovinu februara. Postoje bar dve pretpostavke o njegovoj političkoj sudbini: mogao bi da vodi sledeću vladu uz podršku Demokratske partije (koja će najverovatnije pobediti na predstojećim izborima) i centrističkih sila koje se okupljaju oko Demohrišćanske stranke (trenutno četvrte stranke u Parlamentu) i još nekih ličnosti visokog profila poput Luke Kordera di Montecemola, direktora Ferarija, koji je pre samo nekoliko nedelja odlučio da učestvuje u političkoj trci sa pokretom koji otvoreno podržava Montija, a koji bi trebalo da se zove *Italia Futura*.

Druga mogućnost je da Mario Monti zameni Napolitana na najvišem brdu italijanske politike. Napolitanov sedmogodišnji mandat, doduše, ističe u maju 2013, ali bi predsednik mogao da odluči da napusti dužnost dva meseca ranije i da utre put izboru Montija. O tome bi odlučivao parlament: prema italijanskom ustavu se predsednik – koji ima neku vrstu posredničke uloge i trebalo bi da bude iznad dnevne politike – bira dvotrećinskom većinom u parlamentu. Što nas opet vraća na parlamentarne izbore i ko sa kakvim programom kreće u kampanju. Vraća nas na nestabilan, ako ne i šizofren politički kurs Silvija Berluskonija.

ALFA MUŽJAK: Pre manje od tri nedelje njegova stranka se spremala da održi stranačke izbore. Anđelino Alfano, vođa Berluskonijevog PdL-a bio je veoma jasan: glasači PdL-a će imati šansu da izaberu svog vođu. Isplivala su neka imena, među njima Đorđa Miloni, bivša ministarka za omladinsku politiku u Berluskonijevoj vladi i zvezda u usponu nove generacije (nije još prešla četrdesetu) desničarskih lidera. A onda, nedelju dana kasnije, Berluskoni je podigao obrvu i Alfano je pristao da ne bude stranačkih izbora, već da se održi veliki nacionalni kongres 16. decembra. Berluskoni tada iznenada ponovo menja mišljenje ne konsultujući se ni sa kim: neće biti nikakvog kongresa, nikakve rasprave o stranačkom rukovodstvu, on će ponovo – po šesti put – biti alfa mužjak. "Pokušali smo da nađemo nekog drugog", izjavio je Berluskoni, "ali nismo pronašli nikog odgovarajućeg. Tako da ja moram ponovo da se kandidujem."

Istina je, pak, da je tokom čitave svoje političke karijere Berluskoni pažljivo izbegavao da se postara za svog potencijalnog naslednika. On je uvek morao da bude jedini. Bez ikakve alternative. Bez diskusije.

SVINJARIJA: Odluka da ne pruži podršku Montijevoj vladi ostavlja mnoga otvorena pitanja. Najvažnije pitanje je verovatno izborni zakon. Postojeći izborni zakon u Italiji je poznat kao *Porcellum*, tj. "svinjarija". Izglasala ga je Berluskonijeva desno-konzervativna koalicija pred izbore 2006. da bi sprečila očekivanu pobedu Levog saveza Romana Prodija. Zakon, za koga kritičari kažu da izigrava volju birača, predviđa da izborna koalicija sa relativnom većinom, pa makar osvojila samo 20 procenata glasova, automatski dobija 54 procenta parlamentarnih mandata, kao neku vrstu "većinske premije". Takođe, birači partijske liste moraju da prihvate kao celinu, nema elemenata izbora pojedinaca. Izborne liste sastavljaju vrhovi partija na centralistički način. Tako na listama mogu da se nađu i ekstremisti, ili pak zgodne mlade žene koje su nekim posebnim uslugama zadužile Berluskonija.

Ova "svinjarija od zakona" trebalo je da bude izmenjena u Parlamentu prošle godine, ali poslanici i senatori nisu uspeli da postignu bilo kakav dogovor. Dakle, Italijani će opet glasati samo za celovite partijske liste uz mehanizam raspodele parlamentarnih mandata koji duboko preziru. To je još jedan poklon Berluskonijeve politike koji bi glasači trebalo da zapamte. Ali da li će?

USILJENI OPTIMIZAM: Berluskoni je izjavio: "Kada se ja kandidujem, to radim da bih pobedio." I pored njegove odvažnosti ispitivanja javnog mnjenja daju duboko podeljenom PdL-u manje od 15 odsto glasova, mada je skoro 40 odsto Italijana još neopredeljeno. Ovo znači da bi mogli da zauzmu treće mesto u izbornoj

ak Berluskonija



MISLIO JE DA MU VIDI LEĐA: Monti i Berluskoni prilikom primopredaje vlasti pre godinu dana Foto: REUTERS

trci, posle Demokratske partije (preko 30 odsto) i Pokreta Pet zvezda na čijem je čelu Bepe Grilo, komičar koji je postao političar (20 odsto).

Nova partija centra koja se formira oko šefa Ferarija, ako bude bilo dovoljno vremena da izraste u nešto organizovaniji savez, još jedan je znak pitanja. Mogla bi takođe da dobije blagoslov Vatikana i Katoličke crkve, koji se plaše eventualne levičarske vlade zbog prava gej parova, oporezivanja ogromnog broja nekretnina u vlasništvu crkve, itd.

Nisu čak ni svi Berluskonijevi ljudi srećni zbog njegovog povratka. Bivši ministar inostranih poslova Franko Fratini, na primer, taj potez je otvoreno kritikovao i on je jedan od mogućih preletača u novu partiju centra koja se pravi. Njemu se pridružilo još deset poslanika PdL-a.

Pored potrebe da se pobrine za svoje lično bogatstvo i svoje nevolje, jedan od razloga za Berluskonijev povratak mogli bi biti slabi rezultati PdL-a proteklih meseci. Stranka je očigledno na ivici propasti, sa unutrašnjim svađama i bez jasnog cilja nakon što su sudije primorale guvernere oblasti Lacio (Rim) i Lombardija (Milan) da podnesu ostavke zbog optužbi za korupciju i zloupotrebe javnog novca. Glasači u Rimu izaći će na izbore do početka februara, ali će se verovatno svi izbori održati istog dana što bi moglo poboljšati šanse levičara da osvoje ne samo saveznu već i lokalnu vlast u Lombardiji i Laciju, dve najvažnije regije.

SAM PROTIV SVIH: Zvanično, Berluskoni je odlučio da uskrati podršku Montijevoj vladi zbog uticaja Montijevih mera štednje na društvo. PdL je podržavao Montija godinu dana i čak je tvrdila da su neki segmenti njegove politike u skladu sa onim što je Berluskonijeva vlada radila pre nego što je pala usled pritisaka međunarodnih tržišta i institucija EU. Nije slučajno da je na Montijevu ostavku među prvima reagovao Manuel Barozo, predsednik Evropske komisije: "Predstojeći izbori neće ugroziti fiskalnu disciplinu koju je Italija do sada sprovodila." Nije čak neophodno postaviti pitanje kakvo će stanovište zauzeti međunarodna štampa i evropski partneri.

Verovatno najvažniji argument Berluskonijevih protivnika je da je on odgovoran što je pre samo godinu dana Italija došla na rub bankrota i postala problem za čitavu evrozonu. Žrtvovanje i stezanje kaiša bili su potrebni da se Italija izbori sa nastalom situacijom, a to plaća sve zabrinutija i siromašnija srednja klasa, sektor društva koji je uglavnom podržavao Berluskonija na prethodnim izborima. Svi ovi napori će biti uzaludni ako se "on" vrati na vlast.

Na drugom kraju političkog pejzaža Demokratska partija je spremna i voljna da pokaže svoju snagu. Usijani stranački izbori na kojima je pobedio Pjerluiđi Bersani povećala je kredibilitet i samopouzdanje stranke. Bersani će se kandidovati za premijera i, kako stvari trenutno stoje, ima najviše šansi da pobedi. Ako pobedi, moraće da predvodi vladu centra i levice, koja će možda biti primorana da sprovodi neoliberalnu politiku takozvane Montijeve agende, iako će imati prostora da je malo dotera u duhu socijaldemokratije. Ukoliko posle izbora ne bude bio moguć dogovor oko premijera, u rezervi i dalje stoji "tehničar" Monti.

Izvori bliski Berluskoniju tvrde da je "on" iznenađen Montijevom odlukom da podnese ostavku. Berluskoni bi više voleo da odugovlači krizu, da se Monti peče na roštilju izborne kampanje u kojoj bi Berlsukoni Demokratsku stranku i ostale stranke koje podržavaju Montija pretvorio u metu za građane besne zbog ekonomske situacije. Takođe bi još nekoliko nedelja bilo potrebno da se pregrupiše njegova stranka i da se isplanira teška izborna kampanja koja se lako može pretvoriti u takmičenje Monti protiv Berluskonija. Montijeva odluka da ubrza krizu, skratiće izbornu kampanju i verovatno uhvatiti Berluskonijeve trupe nespremne. Pre nego što se u partiji i među glasačima bude osetio efekat njegovog liderstva. Pre nego što Berluskoni nađe način da svoj povratak pretvori u, za sada, neverovatno političko uskrsnuće. ◂

Enzo Magnini

Sa engleskog prevela Aleksandra Đerić

Barezi, Maldini i ostali

Berluskoni se nada da će da postigne predizborni dogovor sa dugogodišnjim saveznikom, desno-federalističkom Severnom ligom. Na glasne međunarodne kritike njegove odluke da se vrati u politiku on je reagovao u svom stilu: to je vređanje slobode izbora Italijana.

Ne bi li lista PdL-a bila što atraktivnija, Berluskoni za kandidatima traga u medijima koje poseduje i fudbalskom klubu Milan. Spominju se fudbalske legende kao što su Franko Barezi i Paolo Maldini, kao i neki popularni TV-moderatori.

Izbori u Rumuniji

Ko to tamo psuje

Parlamentarni izbori održani u nedelju neće ništa promeniti: sukob između predsednika države Trajana Baseskua i premijera Viktora Ponte i dalje će da paralizuje zemlju koja grca u socijalnoj bedi i korupciji

Ko iz Brisela baci pogled na Rumuniju, presedne mu svaka pomisao na proširenje Evropske unije. Ovako su proteklih godina govorili mnogi evropski činovnici, a po svoj prilici neće se ništa promeniti ni nakon u nedelju održanih parlamentarnih izbora. Prema očekivanjima sa oko 59 odsto osvojenih glasova glatko je pobedila Socijalno-liberalna unija (USL) dosadašnjeg premijera Viktora Ponte. Opoziciona desno-liberalna Alijansa za pravednu Rumuniju (ARD), bliska predsedniku države Trajanu Basesku, dobacila je do 17 odsto, a nova desno-populistička Narodna partija Dan Diakonesku (PP-DD) kontroverznog televizijskog magnata Dana Diakoneskua, osvojila je 14 odsto glasova. Sličan odnos snaga je i u senatu, gornjem domu parlamenta.

Posle "spektakularno prljave" kampanje, zapadni mediji ne očekuju da će u Rumuniji posle parlamentarnih izbora u dogledno vreme išta suštinski da se promeni: nastaviće se žestok sukob između Ponte i Baseskua koji je tokom 2012. godine paralisao Rumuniju; zemlja koja je od 2004. godine članica NATO-a, a od 2007. članica EU, ostaće najsiromašnija članica Unije sa prosečnim ličnim dohotkom od oko 350 evra, urušenim zdravstvenim sistemom i sveprisutnom korupcijom; infrastruktura je veoma loša; srednja klasa gotovo i da ne postoji; trećina Rumuna živi ispod ili na granici siromaštva; zemlja "intelektualno krvari", jer se visokoobrazovani ljudi iseljavaju zbog nedostatka ikakve perspektive; rumunskom politikom dominiraju populizam i demagogija; zbog opšteg osećanja institucionalne nesigurnosti i socijalne bede jača desno-populistička, antievropska opcija...

Bilans petogodišnjeg članstva u EU ocenjuje se kao katastrofalan. Rumunija u tom periodu nije uspela da povuče ni 10 odsto od 20 milijardi evra iz razvojnih fondova EU. Zbog isuviše glomazne birokratije i mnogobrojnih prevara sa evropskim parama EU je Rumuniji čak blokirala isplate iz strukturnih fondova.

PRLJAVI RAT: Na vrhu države besni pravi politički rat. Uprkos oštrim upozorenjima Brisela, premijer Ponta je na svaki mogući način pokušavao da smeni predsednika države Baseskua,



POBEDNIK: Premijer Viktor Ponte Foto: REUTERS

pribegavajući različitim prinudnim uredbama, "javno kršeći zakon" i "izigravajući demokratska pravila igre". Natezanje je trajalo tri meseca. Na kraju mu to nije pošlo za rukom, jer na referendum koji je raspisan da bi se smenio Basesku nije izašlo dovoljno ljudi. Ponta vlada od početka maja, pošto je prethodnoj građanskoj vladi parlament izglasao nepoverenje. Prethodili su delom nasilni masovni protesti protiv vlade premijera Emila Boka i predsednika Baseskua.

Posle svega neizvesno je kako će Basesku da prihvati ubedljivu pobedu Ponteovog USL-a. Prema rumunskom ustavu, šef države ima izričito pravo da predlaže mandatara za sastav vlade. Ako parlament, međutim, odbije dva predsednikova kandidata, raspušta se parlament i raspisuju se vanredni izbori. Malo je, međutim, verovatno da iko osim Pontea može da računa na većinsku podršku parlamenta. A njega je predsednik države, koji je za vreme izborne kampanje trebalo da ostane politički neutralan, nazvao "bolesnim lažljivcem". Na pitanje da li će Ponteu posle pobede USL-a morati da poveri mandat za sastavljanje vlade, Basesku je odgovorio: "U politici morate ponekad da progutate žabu, ali ne morate da se pomirite sa svinjama." Pitanje je da li će sada da proguta Pontea.

LJUBIČASTI REVOLUCIONAR: Najbizarnija pojava na proteklim izborima ipak je četrdesetpetogodišnji Dan Dikonesku sa svojom Narodnom partijom, koji se predstavlja kao "spasilac" Rumunije. Šef treće po snazi političke partije, kojoj je dao svoje ime, na izborne skupove vozio se u belom "rols-rojsu". Kampanju je pre svega vodio na svojoj tabloidnoj TV-stanici, gde ima sopstveni šou. Komentatori ga posprdno upoređuju sa Silviom Berluskonijem. Nosi ljubičaste kravate, jer veruje u "pozitivnu energetsku snagu" lila boje.

Diakonesku obećava da će svaki punoletni Rumun koji osnuje firmu dobiti od države 20.000 evra na poklon, svaki seljak besplatan traktor i mnogobrojna druga dobročinstva. Obećava i brze vozove, ali sve to, naravno, kada se sprovede "ljubičasta revolucija", posle koje će rumunskoj političkoj eliti, koja narodu "sisa krv", suditi narodni sudovi. Zapadne novine pišu da se Diakonesku obraća gubitnicima tranzicije, protivnicima EU i naslednicima marginalizovanim desno-radikalnim "veliko-Rumunima"-

U izjavama za zapadne medije pojedini rumunski politolozi kažu da se politička borba pretvorila u "borbu za moć interesnih klanova", čiji je jedini cilj da "pljačkaju državne resurse": ko dođe na vlast može potom svojoj klijenteli do mile volje da deli društveni novac i javne funkcije, da im daje javne poslove. Nezavisna posmatračka organizacija Koalicija za čistu Rumuniju uzela je pod lupu 600 od 2500 kandidata za državni parlament, pre svega one sa izglednim šansama da dobiju poslanički mandat. Rezultat je bio da su mnogi kandidati vlasnici firmi koje profitiraju od poslova sa državom. Tu se kaže da lokalne gazde sa svojim klanovima kontrolišu čitave regije i dominiraju politikom preko neformalnih kanala.

Poznati politolog Alina Mongiu-Pipidi kaže: "Da je Unija zaista razumela situaciju u Rumuniji, nikada ne bismo postali članica EU." Možemo samo da se nadamo da briselske ćate ne razumeju baš najbolje ni situaciju u Srbiji. ◂

A. Ivanji

Crno-beli svet

Poređenjem kontrole na aerodromima, čiju nužnost shvata, sa cenzurom u Kini, Mo Jan je na sebe navukao gnev zapadne umetničke i političke javnosti. Drugi pak upozoravaju: pročitajte prvo dela pisca, pa onda o njemu sudite

U PONEDELJAK 10. decembra, na tradicionalnoj svečanosti upriličenoj u Stokholmu, dodeljena je 105. Nobelova nagrada za književnost. Izbor ovogodišnjeg laureata, kineskog pisca Mo Jana, nije prošao bez medijske pompe. Odluke Nobelovog komiteta i ovog puta su pratili kontroverze i neslaganja. Praksa iz prethodnih godina pokazuje da nagrade, bar one koje se dodeljuju za književnost i za doprinos miru u svetu, postaju sve problematičnije i podložnije kritici, pri čemu najviše trpe sami dobitnici koji postaju izloženi javnim napadima.

Uz Evropsku uniju, koja je dobila Nobelovu nagradu za mir, ove godine je u centru pažnje bio već pomenuti Mo Jan, čije pravo ime je zapravo Guan Moje, dok pseudonim kojim se služi u prevodu znači "ne govori", što je posebno indikativno u kontekstu simpatija prema cenzuri koje mu se pripisuju. Međutim, ono što njegov slučaj razlikuje od prethodnih vezuje se kako za ličnost i delo pisca-dobitnika nagrade tako i za njegovu profesionalnu biografiju, koja pored književnog rada uključuje i političke funkcije (poput one potpredsednika državnog Udruženja kineskih pisaca i člana KP Kine).

Mo Jan, o čijem delu i literarnim kvalitetima se poslednjih nedelja manje govori, prvi je pisac iz NR Kine dobitnik ove nagrade, iako nije prvi autor koji je dobio Nobelovo priznanje za svoj književni rad na kineskom jeziku (vidi antrfile). Činjenica da se radi o lojalnom članu KP Kine koji, sledstveno tome, podržava čitav niz političkih mera koje se smatraju problematičnim na Zapadu (odnos prema slobodi govora, pitanju cenzure i ljudskih prava, itd.), bile su dovoljne da se započne proces preispitivanja ispravnosti kriterijuma u skladu sa kojima se nagrada dodeljuje.

Među najglasnijima bila je Herta Miler (dobitnica ove nagrade iz 2009), koja je u intervjuu



TRENUTAK ISTINE: Švetski kralj Karl Gustaf XVI uručuje Nobelovu nagradu za književnost Mo Janu Fotografije: REUTERS

švedskom listu "Dagens Niheter" krajem prošlog meseca Mo Janovo nagrađivanje prokomentarisala kao "katastrofu" i "šamar onima koji se zalažu za demokratiju i ljudska prava", povezujući Mo Janov društveno-politički status sa stanjem političkih prava u Kini (i slučajem Liu Sjaoboa, dobitnika Nobelove nagrade za mir 2010).

POLITIKA I KNJIŽEVNOST: Dovođenje u vezu politike i književnosti i davanje prednosti humanističkim principima u odnosu na literarne nije usamljen stav Herte Miler. Radi se o staroj ideji čije ishodište je u Nobelovom testamentu u kome se kao kriterijum za nagrađivanje navodi "najizvrsnije delo sa idealističkim stemljenjima", čime su u jednoj formulaciji obuhvaćena dva važna elementa čisto literalni (najizvrsnije delo), ali i humanistički (sa idealističkim stemljenjima), pa se tako po tumačenju Herte Miler i njenih istomišljenika, nagrađivanjem pisca koji svojom biografijom ne pripada "slobodarskom svetu", obesmišljava sama Nobelova nagrada.

Slične kritike,svojevremeno su upućivane na račun Knuta Hamsuna, koji je ovu nagradu doduše primio pre no što je 20-ak godina kasnije svojim delima (podrškom Hitleru i nacističkoj okupaciji Norveške za vreme Drugog svetskog rata) doveo u pitanje ispravnost odluke Komiteta. Međutim, druga grupa tumačenja se trudi da odbrani pisca i njegovo delo, pa je tako Daj Vej, profesor književnosti na Jenan Univerzitetu sklon oceni da se "idealistički princip" odnosi na sam književni rad, a ne i na društveno-politički angažman, koji može u potpunosti da bude nezavisan u odnosu na profesionalna dostignuća. "Moove teme o ljudskoj patnji često se povezuju sa stradanjima koje je Kina preživela od strane Zapada", izjavio je profesor Dai, ali je stao i u njihovu odbranu ocenjujući ih kao "izrazito autentične", čime je Mo ispunio "idealistički princip" i doveo književnost na jedan novi nivo.

A šta je zapravo glavni problem u slučaju Mo Jana? Kao prva zamerka, ističe se njegova podrška državnoj cenzuri, koju je nespretno pokušao da odbrani i prilikom sletanja na Stokholmski aerodrom izjavivši da cenzura ne bi trebalo da sprečava istinu, ali da bi "glasine i klevete trebalo da budu cenzurisane". Posebnu pažnju privuklo je i njegovo poređenje državne cenzure i sistema aerodromske kontrole i zaštite od terorizma, uz tvrdnju da se radi o istoj vrsti predostrožnosti. "Oni su

Ko je Mo Jan

Mo Jan je rođen 1955. u provinciji Šandong, gde je i odrastao. Upravo je rano detinjstvo ključ za razumevanje njegovog kasnijeg literarnog rada, koje je snažno obojeno društvenim uticajima sredine u kojoj je proveo detinjstvo. Formalno školovanje je napustio za vreme Kulturne revolucije, a prehranjivao se radeći različite poslove u fabrikama. Sredinom sedamdesetih godina prošlog veka prijavio se u Narodnooslobodilačku armiju u kojoj je službovao nekoliko godina, da bi 1981. izdao svoj prvi roman. Početkom devedesetih nastavio je formalno školovanje i posvetio se u potpunosti pisanju. Mo Jana često porede sa Vilijemom Foknerom i Gabrijelom Garsijom Markesom, a najpoznatija dela su mu novela "Crvena polja sirka" (1987), po kojoj je snimljen istoimeni film nagrađen Zlatnim medvedom u Berlinu (1988) i roman "Velika nedra i široka bedra" (1996), jedino Moovo delo do sada prevedeno na srpski jezik, u kojima se realistično oslikava sudbina običnog čoveka u vihoru snažnih društveno-političkih izazova moderne Kine. Moova najnovija knjiga, "Žaba" (2011), vidi se kao društveno angažovana literatura u kojoj se priča o babici i njenoj posvećenosti primeni kineske restriktivne politike jednog deteta i prisilnog abortusa, tumači se kao kritika kineske državne politike planiranja porodice. Dobitnik je prestižne nagrade "Mao Dun" za proteklu godinu. Od izjava poznatija mu je da "pisac treba da kritikuje tamne strane društva i svu ružnoću ljudske prirode", ali i da ne smeju svi da imaju "istovetan izraz". U objašnjenju Švedske akademije nagrada mu je dodeljena zbog "halucinatornog realizma kojim spaja narodne priče, istoriju i vreme u kome živimo".



Istorijat nagrada i kontroverzi

Od kada je ustanovljena 1901. godine, Nobelova nagrada za književnost je dodeljena 105 puta. Dobitnici nisu birani uglavnom u ratnim godinama (1914, 1918, 1940, 1941, 1942, 1943), sa izuzetkom 1935. kada je komitet našao da nisu ispunjeni kriterijumi iz prvog paragrafa Nobelovog testamenta (o značaju i ciljevima dela), pa je odlučeno da nagrada ne bude dodeljena.

Nobelovu nagradu za književnost do sada je dobilo ukupno 109 pisaca (četiri puta nagrada je podeljena između dvoje autora – 1904, 1917, 1966, 1974. – a među njima je bilo dvanaest žena. Dva autora su odbila da prime Nobelovu nagradu: Pasternak (1958), pod političkim pritiskom tadašnjeg rukovodstva Sovjetskog Saveza, i Žan-Pol Sartr (1964), čiji potez je objašnjavan njegovim principijelnim stavom prema formalnim nagradama i počastima.

Nobelova nagrada je do sada dodeljena za dela napisana na 25 različitih jezika (uključujući srpsko-hrvatski). Ukoliko se gleda prema jezičkom kriterijumu, Mo Jan nije prvi Kinez koji je dobio Nobelovu nagradu.

Gao Singđijen je 2000. primio najviše svetsko priznaje za svoj književni opus, ali je u vreme kada je dobio nagradu bio državljanin Francuske. NR Kina ne priznaje Gao Singđijenovu nagradu i zbog toga što smatra da mu je ona dodeljena prvenstvo zbog angažovane literature i oštre kritike uperene protiv zvanične kineske državne politike.

želeli da me provere, skidajući čak moj kaiš i cipele", izjavio je Mo, dodajući da on misli kako su te provere "neophodne". Ipak, na predavanju održanom na Stokholmskom univerzitetu, izjavio je da mu se cenzura ne dopada i da se nada da će ona u budućnosti biti ukinuta, kao i da će svi ljudi moći slobodno da pišu šta misle. "Ali ko mene pita?", rekao je tom prilikom Mo.

Pored podrške cenzuri, zapadni mediji su kao negativne aspekte isticali Moovu nespremnost da se založi za veći stepen slobode govora u svojoj zemlji, ali i neodlučnost u davanju podrške svom sunarodniku Liu Sjabou, koji služi jedanaestogodišnju kaznu zbog poziva na političku liberalizaciju (ili državnu subverziju, kako to vidi zvanična Kina) kroz niz političkih ideja formulisanih u "Povelji 08".

Mo Jan je odmah pošto je saznao da je dobitnik ovogodišnje Nobelove nagrade, na novinarsko pitanje o slučaju Liu Sjaoboa, odgovorio kako se nada "da će (Liu) uskoro steći slobodu", čime je privremeno pobrao simpatije na Zapadu. Međutim, pošto je prošle nedelje stigao u Stokholm, odbio je da se potpisom pridruži peticiji za puštanje na slobodu Liu Sjaoboa i njegove žene, koji se nalaze u kućnom pritvoru punih 26 meseci (peticiju su potpisala 134 dosadašnja dobitnika Nobelove nagrade). "Ja želim da budem nezavisan. Kada me neko primorava da učinim nešto, ja to neću uraditi", izjavio je tom prilikom Mo.

SLAVLJE U KINI: S druge strane, dodela Nobelove nagrade kineskom piscu je u samoj Kini, za razliku od dodele Nobelove nagrade za mir pre dve godine, dočekana sa opštim oduševljenjem i odobravanjem kako u štampanim i elektronskim medijima tako i među građanima. "Ženmin žibao", partijsko glasilo KP Kine, pozdravio je dodelu Nobelove nagrade Mo Janu, naglasivši da se radi o "prvom kineskom piscu koji je dobio Nobelovu nagradu za književnost", uz napomenu da su "kineski pisci, kineski narod čekali isuviše dugo". Koliko je za Kinu bilo važno da dobije jedno slično priznanje, govori i izjava Ding Guoćija, člana Kineske akademije društvenih nauka i profesora na Ženmim univerzitetu, kako je ova nagrada priznanje "ne samo Mo Janu već svim Kinezima", naglašavajući i da se tu zapravo radi o samo jednom segmentu priznavanja Kini "novog političkog i ekonomskog statusa koji ona zauzima u svetu".

U ovom kontekstu važno je posmatrati i jedan broj komentara na kineskim društvenim mrežama koji relativizuje značaj jedne "zapadne nagrade koju dodeljuje jedna zapadna država", čime se podvlači razlika između zapadne civilizacije i njenih kriterijuma i kineske civilizacije koja ima sopstveni sistem vrednosti, na čemu se insistiralo upravo pre dve godina u slučaju Liu Sjaoboa. Obični građani, među kojima je bilo i dosta onih koji su priznali da za Mo Jana nikada ranije nisu ni čuli, a kamoli ga čitali, uglavnom su sa oduševljenjem reagovali na vest da je njihov sunarodnik nagrađen. Tako je Lijang Sjaoping, internet urednik jednog finansijskog sajta, izjavio da ga Moova nagrada "ispunjava ponosom", iako još uvek nije pročitao njegova dela, što je ujedno i najčešći komentar prosečnog Kineza. Prodaja Moovih dela naglo je skočila od oktobra meseca, kada je obelodanjeno da je upravo on ovogodišnji dobitnik nagrade, pa je tako sada teško pronaći njegove knjige u kineskim knjižarama.

UVREDA ZA ČOVEČANSTVO: Među kritičkim glasovima ističe se pre svega kineski konceptualni umetnik Aj Vejvej, koji smatra da dodela nagrade "nekome kao što je on (Mo), predstavlja uvredu kako za čovečanstvo tako i za samu književnost". Aj Vejvej je inače poznat po svojim izrazito kritičnim stavovima o državnoj politici kineske vlade prema slobodama građana, a prošle godine je bio hapšen i držan u pritvoru dva meseca zbog "ekonomskih prekršaja". U žiži javnosti je bio i za vreme Olimpijskih igara zbog svojih antiolimpijskih stavova, iako je bio jedan od umetničkih konsultanata prilikom izgradnje "Ptičjeg gnezda", glavnog olimpijskog stadiona u Pekingu.

Su Đilin, jedan od vodećih kineskih istoričara, takođe je digao glas protiv nagrađivanja Mo Jana i to zbog Moovog prisustva na proslavi 70 godina od Jenanskih smernica o ulozi književnosti i umetnosti u komunističkom društvu, čiji je autor Mao Cedung. Upravo se ovaj Maoov govor uzima kao kamen temeljac u organizovanju državne (partijske) umetnosti, čijim sastavnim delom se danas smatra i Mo Jan, iako su njegova dela, pardoksalno, podjednako bila žrtva političke cenzure kao i dela drugih umetnika.

Sam Mo Jan se, u svim svojim govorima i istupima od kada je došao u Švedsku, trudi da prebaci lopticu sa terena politike na čisto umetnički aspekt svoga rada, ponavljajući da će nastaviti da piše "još više nego do sada". Mo je ujedno pozvao čitaoce širom sveta da obrate više pažnje na kinesku književnost i da počnu da čitaju i druge kineske pisce. Očekivanje jednog broja komentatora na Zapadu da bi, sa Nobelovom nagradom u rukama i sa jednom vrstom autonomije koju ta nagrada donosi, Mo Jan mogao da postane voljniji da se upusti u rizik i još otvorenije progovori o nizu društveno-političkih problema koji tište Kinu, za sada se nije pokazalo kao osnovano. On će, po svemu sudeći, i ako progovori, izreći kritiku na kineski, a ne na zapadni način. ◂

Sanja Radović

Egipat

Zima nezadovoljstva

Egipat ponovo ključa, kao i prošle godine kada je sa vlasti svrgnut Hosni Mubarak. Ovoga puta, na trgu Tahrir u Kairu sukobljavaju se pristalice i protivnici sadašnjeg predsednika Mohameda Morsija





"U VEĆEM DELU grada je mirno, pa i ovde gde ja živim. Kairo je kao država, ima bar 20 miliona ljudi, a demonstracije su u centru, na Tahriru, pa ih većina i ne primećuje", kaže u telefonskom razgovoru za "Vreme" Abas Mohamadi, privatni preduzetnik. "Biznis za sada ide normalno, ali je atmosfera nekako loša, čini mi se da se ovo nikada neće završiti."

"Ovo" koje pominje Mohamadi odnosi se na nestabilnost koja vlada zemljom, pogoršanje javne bezbednosti i sukobe koji izbijaju po ulicama egipatskih gradova. U utorak uveče, kada ovaj broj "Vremena" odlazi u štampu, na trgu Tahrir ponovo su demonstrirali protivnici predsednika Morsija. U delu grada poznatom kao Naser siti, na poziv islamističkih grupa, uključujući Muslimansko bratstvo i salafističku Partiju svetlosti, sledbenici predsednika okupili su se na demonstracijama podrške Morsiju pod sloganom "Da legitimitetu".

U utorak ujutru devet osoba je ranjeno kada su maskirani napadači otvorili vatru iz oružja malog kalibra na kamp demonstranata koji su se okupljali na Tahriru. Napadači su bacili i Molotovljev koktel i izazvali manji požar. Snage bezbednosti su prvi put od kada su počeli najnoviji nemiri oklopnim vozilima napravile oko trga "sigurnosni prsten".

DEMONSTRACIJE BEZ KRAJA: Nemiri su izbili kao reakcija na dekret koji je 22. novembra izdao Mohamed Morsi, izabran u junu ove godine za predsednika na prvim slobodnim izborima. Opozicija je reagovala tvrdeći da Morsi, baš kao i svojevremeno Hosni Mubarak, tim dekretom dodeljuje sebi "faraonska" ovlašćenja i stavlja sebe iznad zakona, što će ozvaničiti novi ustav države. Nacrt novog ustava uradila je Ustavotvorna skupština, ali kada je Nacrt izglasan u njoj su sedeli samo predstavnici islamista, Muslimanskog bratstva i Partije svetlosti. Liberali i Kopti su iz protesta napustili skupštinu tvrdeći da novi ustav ostavlja široke mogućnosti za zloupotrebu verskih sloboda, javnog izražavanja, prava žena. Morsi je za subotu, 15. decembar, zakazao referendum o novom ustavu.

Usledili su žestoki protesti opozicije koja je tražila da se povuče sporni dekret i odloži referendum. U demonstracijama koje su prošle srede prerasle u sukobe pristalica i protivnika Morsija, u Kairu je poginulo sedam ljudi, a više od 600 je povređeno. Sutradan je veliki broj vojnika i tenkova postavljen oko predsedničke palate u Kairu, ali su demonstranti, koji se svakodnevno okupljaju ispred palate, probili barikadu od bodljikave žice, neki od njih su se popeli na tenkove i razvili zastave. Sve je mnoge podsećalo na ono što se prošle godine dešavalo pre nego što je sa vlasti svrgnut Mubarak.

Morsi je 9. decembra ukinuo sporni dekret o svojim ovlašćenjima, mada je tvrdio da dekret ima za cilj da očuva revoluciju i da je privremenog karaktera pošto će važiti samo dok se ne usvoji novi ustav. Međutim, potvrdio je da će se referendum o Predlogu ustava održati 15. decembra. Pozvao je takođe na dijalog opoziciju okupljenu u Nacionalni front spasa, čiji su najistaknutiji predstavnici Mohamed el Baradej, bivši šef Međunarodne agencije za atomsku energiju (IAEA), i bivši predsednik Arapske lige Amr Musa. Predstavnici opozicije su poziv odbili najavljujući neprekidne demonstracije do ispunjenja svojih zahteva, odlaganja referenduma i povlačenja Predloga ustava.

RAZLOZI I POVODI: Mada su ustav, demokratija, sloboda, legitimitet u prvom planu kao povodi nemira koji ponovo potresaju Egipat, iza svega leže i dublji povodi, baš kao iza revolucije koja je sa vlasti odnela Mubaraka. U toj revoluciji su protiv predsednika bili i predstavnici "fejsbuk generacije" željni zapadne demokratije, ali i armija ogorčenih kojima je fejsbuk nepoznata reč, ali im je Mubarakova vladavina bila simbol korupcije i besramnog bogaćenja vlasti, zbog koje su oni siromašni. U mnogim gradovima, poput Port Saida, tadašnja pobuna krenula je iz siromašnih industrijskih predgrađa, a jedan od prvih zahteva su bile veće plate.

Većina je poverovala da revolucija i rušenje Mubaraka donosi bolji i bogatiji život preko noći, ali ogromni socijalni i ekonomski problemi nisu ni počeli da se rešavaju, naprotiv. Jedan od razloga je i to što nema ni približnog dogovora kojim putem krenuti dalje među brojnim akterima koji su preplavili egipatsku političku scenu posle odlaska Mubaraka. Jedino je sigurno da su pogledi na budućnost Egipta potpuno različiti kod, na primer, onoga što se naziva liberalni deo opozicije i Muslimanskog



ZAČARAN KRUG:
Demonstracije na trgu Tahrir u Kairu
Fotografije: REUTERS



bratstva, da salafiste ne pominjemo. Zemlja je u "političkoj tranziciji" čiji se kraj ne nazire, a rezultat je nestabilnost koja uvek dovodi do posrtanja ekonomije. Egipat je zatražio 4,8 milijardi dolara od Međunarodnog monetarnog fonda, što je najveća pozajmica u istoriji zemlje. Taj novac mu je neophodan u ovom trenutku za normalno funkcionisanje države, ali odluka o dodeli kredita odložena je za sledeći mesec zbog političke krize koja potresa zemlju.

Čak i da dođe do političkog dogovora, put do promena je dug i mukotrpan, a rezultati tih promena neće biti brzo vidljivi. Armija nezadovoljnih je često boravila na ulicama egipatskih gradova u prethodnih godinu dana, različitim povodima. To je sigurno posledica manjeg straha od policije i vojske, što je jedna od tekovina prošlogodišnje revolucije izvedene na ulicama uprkos represiji. Međutim, jedna od posledica manjka tog straha je i drastičan porast kriminala. Poznanik koji se sa porodicom posle pet godina provedenih u Kairu odselio u Evropu kaže da to nije učinio zbog posla, već zato što je osećao da se "atmosfera menja nagore", misleći pritom na osećaj bezbednosti.

VOJNI FAKTOR: U takvim okolnostima lako se ponovo rađa želja za čvrstom rukom koja zavodi red i na ulicama i u državi, a u Egiptu se podrazumeva da je ta sila vojska. Armija već decenijama u Egiptu vodi glavnu reč, u "tranzicionom periodu ka demokratiji" od svrgavanja Hosnija Mubaraka u februaru 2011. godine do izbora Morsija u junu ove godine, i zvanično je držala vlast u rukama. Posle predsedničkih izbora povukla se, bar deklarativno, sa prve linije vlasti, no mnogi veruju da je realna moć i dalje u njenim rukama. Jedna od zamerki opozicije na Nacrt novog ustava bila je i ta što taj ustav, poput prethodnog, vojsku praktično ostavlja van bilo kakve civilne kontrole.

Vojska je za sada ostala neutralna u najnovijim političkim razmiricama, poručuje da se politička kriza mora rešiti dijalogom ili će uslediti "katastrofalne posledice", ali je takođe upozorila da "neće dozvoliti pogoršanje situacije", kao i da će biti primorana da interveniše da bi sprečila da "zemlja sklizne u mračni tunel". Morsi je 10. decembra dao vojsci ovlašćenja koja ima i policija, da može da hapsi i privodi, "privremeno, do objavljivanja rezultata referenduma o ustavu". On je naredio armiji da "sarađuje s policijom u cilju održavanja bezbednosti i zaštite vitalnih državnih institucija".

U ovom trenutku deluje kao da su opozicija i Morsi čvrsto ukopani na nepomirljivim pozicijama, što nagoveštava dalje sukobe. Ulog je veliki, ukoliko Morsi i Bratstvo odlože referendum, pokazaće slabost koja bi mogla da ih košta vlasti na koju su čekali decenijama. Ako referendum bude održan i ustav protiv koga se buni na njemu bude potvrđen, opozicija će biti u nezavidnoj situaciji gubitnika na duži rok, a parlamentarni izbori slede dva meseca posle referenduma. Eskalacija nemira bi verovatno dovela do intervencije vojske, koja jedva čeka priliku da bude nesporni faktor koji o svemu odlučuje.

Malo je, međutim, verovatno da će ijedno rešenje sadašnje krize smanjiti broj nezadovoljnih u Egiptu. Čini se da većina Egipćana, svako iz svojih razloga, misli da revolucija u ovoj zemlji nije završena, ali ni sami ne znaju kakav bi taj kraj trebalo da bude. Izbori i ustav sami po sebi ništa ne znače bez suštinskih promena, a takvih promena u prethodnih godinu dana u ovoj zemlji očigledno nije bilo dovoljno. ◂

Momir Turudić

Jedrenje u Srbiji

Ukrcavanje u fortinajner

"Stanje u jedrenju je preslikano stanje u zemlji, a naši jedriličari u odnosu na svetske su kao Srbija u odnosu na svet. Nijedan srpski jedriličar nije nikad otišao na Olimpijske igre. E, to mi hoćemo da popravimo"



FORTINAJNER U AKCIJI: Budućnost jedrenja

Jedrenje na vodi i nije posebno popularan sport u Srbiji. Po broju dece koja se svake godine upišu u jedan od 12 jedriličarskih klubova u Srbiji, daleko je iza fudbala, košarke, tenisa, odbojke, karatea... U bivšoj Jugoslaviji je bilo drugačije, ali tada su rezultate pravili hrvatski i slovenački jedriličari koji su i danas u svetskom vrhu. "Srbija nije pomorska nacija, a više nemamo ni more", počinje priču Filip Mileusnić, jedriličar iz beogradskog Akademskog jedriličarskog kluba Beograd. "Pored popularnih sportova, jedrenje na vodi je totalno zapostavljeno i zaboravljeno."

Osim problema koji ima i većina drugih sportova koji nemaju svog Novaka Đokovića, Mileusnić i njegov kolega imaju ih još nekoliko. Kako kažu, imaju šansu da ostvare dobar rezultat na Olimpijskim igrama (OI) u Riju 2016. godine, ali do toga moraju da ispune kvalifikacionu normu. Pre toga, da bi uopšte dobili šansu da se bore za OI, moraju da uđu u program Olimpijskog komiteta Srbije (OKS), što je komplikovano jer se takmiče u kategoriji (jedriličarskim jezikom – *klasi*) koja u Srbiji ne postoji, pa će rezultate morati da "jure" na međunarodnim takmičenjima. Međutim, njihov najveći problem jeste što još uvek nemaju čamac...

"Naš cilj je da na Olimpijskim igrama u Riju učestvujemo u klasi 'fortinajner' ('49er'). To je dvojac i relativno je nova klasa. Po tehničkim i tehnološkim karakteristikama razlikuje se dosta od prethodnih klasa: po hidrodinamici, po aerodinamici, osobinama i izgledu trupa, po brzini – ide 25 čvorova, što je skoro 50 kilometara na sat... To je budućnost jedriličarstva", kaže Vladimir Švab.

U klubovima jedrenja na vodi u Srbiji vetar puni jedra u šest zvaničnih klasa (vidi okvir "Klase jedrenja na vodi"): od obične daske sa jedrom do velikih krstaša. Jedrilice su skupe, a ona koja je potrebna za "49er" klasu košta 25.000 evra. Polovna, koja može da posluži, košta 8000. Zbog toga njih dvojica trenutno pokušavaju da nađu sponzora. Kažu da imaju podršku i Jedriličarskog saveza Srbije i OKS-a, ali za novac moraju sami da se snađu.

"Problem je u tome što '49er' ne postoji u Srbiji. Da bi njih dvojica mogli da dobiju novčanu pomoć, moraju da ostvare neki zapažen rezultat. Iz Saveza je poslato pismo podrške i OKS je obavešten o tome da sistem takmičenja za njihovu klasu ne postoji, ali da će oni krenuti i pokušati samoinicijativno", kaže Branislav Erac, generalni sekretar Jedriličarskog saveza Srbije.

"Stanje u jedrenju je preslikano stanje u zemlji, a naši jedriličari u odnosu na svetske su kao Srbija u odnosu na svet. Nijedan srpski jedriličar nije nikad otišao na Olimpijske igre. E, to mi hoćemo da popravimo", kaže Mileusnić.

"Imajući u vidu da u Srbiji postoje olimpijski sportovi koji nemaju kriterijumski rezultat, među kojima je i jedriličarstvo, Olimpijski komitet Srbije je 2011. napravio i pokrenuo program 'Olimpijska tradicija', a u ovaj program



OPTIMISTI: Vladimir Švab i Filip Mileusnić

Klase

OPTIMIST – To je omladinska klasa jednosedih jedrilica za kormilare do 15 godina starosti. Namenjena je za obuku i tekmičenje mladih jedriličara širom sveta (150.000 registrovanih optimista u devedeset zemalja, što je čini najrasprostranjenijom klasom).

LASER – To je regatna klasa jednosedih jedrilica za odrasle jedriličare namenjena za rekreaciju i vrhunsko takmičarsko jedrenje. "Laser" je i olimpijska klasa. Zbog svojih odličnih karakteristika, jednostavnosti i lakog transporta, postala je jako popularna klasa u svetu.

FIN – To je Olimpijska klasa jednosedih jedrilica za odrasle jedriličare, namenjena za vrhunsko takmičarsko jedrenje. Zahteva snažnog i tehnički dobro obučenog kormilara.

470 – To je takođe dvosed. Preteča je "49er" klase. Olimpijska je klasa i za žene i za muškarce.

Windsurf – U ovoj klasi, jedro je spojeno sa plovilom – daskom – pomoću zgloba koji daje potpunu slobodu postavljanja jedra u sve položaje. Patentirano je 1966. u Kaliforniji. Jedrenje na dasci je prvi put uvedeno u program OI u Los Anđelesu 1984.

MIKRO – To je klasa krstaša od 550 kilograma. Namenjena je za rekreativno i regatno jedrenje, a u Srbiji je zastupljen model M550.

49er – Fortinajner je konstruisao Australijanac Džulijen Betvajt 1996. godine, a već je na OI u Sidneju, 2000. godine, uvrštena među olimpijske klase, što govori o njenom kvalitetu i atraktivnosti.

Čekanje Nanđinga 2014.

"Olimpijska tradicija" je program Olimpijskog komiteta Srbije čiji je cilj povećanje broja sportova u kojima bi Srbija trebalo da ima predstavnike na narednim Olimpijskim igrama mladih u Nanđingu 2014.

Program je prvi put realizovan 2011. godine i tada je u njega uključeno sedam sportova: jedrenje, mačevanje, stoni tenis, streličarstvo, badminton, sinhrono plivanje i ritmička gimnastika.

Pokrenut je kao administrativno-sportsko usavršavanje za zaposlene u savezima. Tiče se onih saveza koji nisu imali kriterijumski rezultat za ulazak u naše redovne programe, na drugi način nisu mogli biti prepoznati od strane OKS-a u 2011. godini. To su sportovi sa olimpijskom tradicijom – koji već duži niz godina nisu umali svoje predstavnike na Olimpijskim igrama, poput ritmičke gimnastike, ali i oni koji još nisu bili na Igrama.

U godini koja se završava nastavljeno je sa realizacijom programa, s tim što je akcenat bio na sportskom usavršavanju dece. Najveći deo novca je otišao na pripreme i takmičenja.

U 2013. godini program će se proširiti u zavisnosti od budžeta i postaće "Razvojni program 1", koji će obuhvatiti decu od 12 do 16 godina, u svim olimpijskim sportovima. Cilj je isti, veći broj sportova u kojima ćemo imati predstavnike na OI mladih u Nanđingu, kažu u Olimpijskom komitetu Srbije.

uključeno je i troje sportista iz jedriličarstva", kaže za "Vreme" Nikola Kuljača, vršilac dužnosti sportskog direktora u Olimpijskom komitetu Srbije (vidi okvir "Čekanje Nanđinga 2014").

Ako uspeju da kupe polovno "korito", Mileusnić i Švab će u aprilu sledeće godine imati prvu priliku da ostvare taj potrebni rezultat: u Španiji se održava regata u okviru svetskog kupa. Ako trku završe u prvoj trećini takmičara, dobiće uloženi novac od OKS-a. Takvo je pravilo. "Mi ne možemo ništa da garantujemo, ali s obzirom na to da smo proveravali konkurenciju, optimisti smo i mislimo da imamo realne šanse da za četiri godine ispunimo olimpijsku normu", kaže Mileusnić.

Sa druge strane, Mileusnić i Švab mogu da uđu u olimpijski program OKS-a i tako što "fortinajner" u Srbiji postane zvanična klasa, a oni budu najbolji u državi. Da bi se to desilo, u Srbiji treba da postoje bar tri jedrilice koje bi se takmičile u domaćem prvenstvu. Iako nemaju novca ni za svoj čamac, njih dvojica imaju optimističan pogled i na taj problem: "Ta jedrilica vrlo atraktivno izgleda! Ona non-stop *glisira* za razliku od standardnih jedrilica. Kao kola proizvedena pre 30 godina i današnji automobili. Verujemo da će još neki slediti naš primer i početi da se bave tom klasom kad budemo provozali naš brod po Savi, Dunavu, u Milanovcu, Golupcu..." ◂

Mirko Rudić



Foto: www.funpeak.com

Pitanje meraka

Sipajde malo istine

Stari Rimljani su za pijanoga koristili reč *vinoolentus*, mada se i u tadašnjem Rimu, a i u mnogo drugih mesta širom ondašnjeg sveta moglo opijati i drugim prerađevinama, a ne samo vinom

MUDROSTI O VINU su opšta mesta. Valjda najpoznatija, *in vino veritas (est)*, pripisuje se Pliniju Starijem, mada bi on možda rekao da je to samo prevod starogrčkog *en oino aletheia* iz neke od Alkejevih vinskih pesama.

Čistunci su smatrali da i ovde treba umešati vodu, pa na *in vino veritas*, istini u vinu, dodaju *in aqua sanitas*, u vodi je zdravlje. Ali taj dodatak mudrosti se nigde i nikada nije primio. Osim u bevandi, gde se istina i zdravlje oduvek mešaju u različitim srazmerama.

Iskusni Kinezi kažu da "posle vina izleće istina", a na drugom kraju sveta, u Vavilonu, držali su da "kada dođe vino, odlaze tajne". Stari Germani su važne skupove držali pijančeći – na varvarski način, bez mešanja vina s vodom – jer su verovali da se pod dejstvom vina ne može uverljivo lagati. Odluke su, međutim, donosili sutradan, trezni – mada je, s obzirom na Tacitov opis vinskih opijanja Germana, tačnije reći da su bili – mamurni. Mnogo ranije, sličnih običaja držali su se Skiti, a Herodot beleži da Persijanci "kad su pijani, dogovaraju se o najozbiljnijim stvarima, pa na čemu ostane, to im sutra ponovo predloži domaćin u čijoj se kući dogovaraju. Ako im se dopadne i kad su trezni, oni rade tako, inače odbace predlog potpuno. A što se dogovore trezni, o tome rešavaju i kad se opiju."

Učeni Rimljanin Plinije Stariji u svojoj *Prirodnoj istoriji* računa da na svetu ima oko 80 različitih vina koja po svojoj plemenitosti, *nobilia*, zaslužuju da se tu ubroje, a Italija u tom računu učestvuje sa dve trećine. Na drugom mestu istog dela kaže da se može nabrojati 195 vrsta dobrih vina, a ako bi se sva uzela u obzir, bilo bi ih skoro dvostruko više. Niko nikada nije poznavao sva vina, smatra Plinije, osim filozofa Demokrita, koji je mislio da je svet načinjen od sitnih nedeljivih čestica, atoma. A, dodajem ja, osim po tom učenju, upamćen je po neobičnoj vedrini i sklonosti smehu – mada se nigde ne kaže da te osobine duguje vinu.

Gurman ovdašnji Mika Dajmak ne bavi se starim Rimljanima – mada su oni zaslužni i za vinogradarstvo u Srbiji, bar u pojasu nekadašnjeg Limesa na severu Gornje Mezije – već, kao što treba, praksom uživanja u vinu. Njegova knjiga (*Ono što morate da znate o vinu*, Dan graf, Beograd 2012) bavi se jelom i vinom kako treba, jednostavno i razumljivo. A zašto je to važno? Početkom druge polovine prošlog veka – znači već negde posle pedesetih – obnova uživanja zatrtih u Drugom svetskom ratu i posleratnom periodu obnove i izgradnje, zajedno s rođenjem potrošačkog društva i ostalih koristi, uključujući i slobodno vreme, godišnje odmore i solidne plate za običan svet – dovela je do širenja vinske kulture. Jedna gotovo neprimetna pojava u tom špilu eksplozije optimizma

Recepti



VINSKA SUPA SA SIROM

Jedno od osnovnih pravila slaganja vina i hrane glasi da se samo uz supe i čorbe vino ne servira. Al' to nikako ne znači da se od vina ne mogu napraviti supe ili čorbe. Pretpostavljamo da ne postoji gurman koji ne zna da prave riblje čorbe bez vina nema. Za njih nešto novo: vinska supa.

Pre svega valja beli deo praziluka, oko 250 grama, propržiti, začiniti vegetom i biberom, onda naliti s malo vode u kojoj će se skuvati na kockice isečeno 250 grama krompira. Kuva se dok krompir ne smekša, pa se blenderom sve pretvori u kašu, još razredi vrelom vodom, pa se nalije s pola litra belog vina – može i kakvo jeftino: smederevka, plemenka... – i pusti petnaestak minuta da vrijuca, a onamo pripremi tanjir.

Pre svega, na dno tanjira se stavi nekoliko komadića prepršenog hleba, onda se narenda stotinak grama ementalera ili mocarele, dakle sira koji se lako topi, pa se preko nalije vrela, gotovo vrijuća supa.

ŠKARPINA U VINU

Na mešavini maslinovog i običnog ulja samo malo se proprže dve glavice belog luka. Pazi se da se ne prepeče a onda odozgo, kao cepanice za zimu, nareda kilogram krompira isečenog kao za pomfrit. Sve se začini vegetom i nežno pobiberi belim mlevenim biberom.

Onamo se kilogram škarpine oguli, otkosti, a komadi, jedan pored drugog, naređaju iznad onog krompira. Ponovi se postupak i sa svim začinima. Sad se još samo sve zalije suvim belim vinom, ukupno oko pola litre, tako da krompir bude potopljen, ali riba ostane iznad. Da se kuva u vinskoj pari!

Na samom kraju se još nabaca nekoliko listova lorbera, jedna veza seckanog peršunovog lista, poklopi pa na laganoj vatri kuva dok riba ne smekša.

Pred služenje sve treba nakapati s malo maslinovog ulja. Savet za vino: šardone na 13 stepeni, kako za kuvanje tako i za služenje. U prvom slučaju temperatura nije bitna, u drugom – jeste.

BIFTEK U VINU

Jednostavno a efektno.

Svaki dobar biftek valja da pre svega provede nekoliko dana na ledu, onda još toliko u zejtinu.

Dalje sve zavisi od ukusa: ko voli "ingliš", na vreloj plotni ga peče desetak sekundi s jedne i isto toliko s druge strane; ko preferira "medijum", uz šporet provede duplo više vremena; ko pak voli jako pečen, bolje da se ne bavi biftekom. Uz manje troškova se može ispeći i šnicla od šola.

Dakle, biftek je ispečen po želji gurmana, pa je vreme za vinski preliv.

Onamo se dve glavice sitno iseckanog luka isprže, ali tako da luk zacakli a ne počne da žuti, posoli, zasladi prstohvatom šećera i krupno tucanim biberom. Sve se zalije špricerskom čašom suvog crnog vina, prokuva dva-tri minuta, pa se preliju komadi bifteka.

Vino: naravno, kaberne sovinjon, vranac, san đoveze, sve lakši ili teži barik.

VINSKE ŠNICLE

Kada se teleće šnicle samo izlupaju, posole pa uvaljaju u brašno i isprže, onda se to zove natur šnicla, što valjda svaka domaćica, a domaćin-gurman pogotovu, već zna.

Ali, domaćin-gurman zna i način kako da sve to poboljša. Kada je šnicla propržena s obe strane toliko da je porumenela, nežno se zabiberi, posoli, pa se sve polako naliva čašom suvog belog vina dok meso načisto ne smekša.

Jedno od pravila koje kazuje da uz jelo najbolje prija vino koje se trošilo i za spremanje, ovde ima svoju punu potvrdu.

BUKOVAČE U VINU

Pola kilograma gljiva valja iseći na rezance, pa ih ostaviti da sačekaju prigodnu podlogu. A to su dva struka praziluka, sitno iseckana, posoljena pa izdinstana dok nisu smekšala. Kad je praziluk pripremljen, spreman je da se pomeša s pečurkama, nalije s dva deci suvog belog vina, a začini mlevenim belim biberom.

Krčka se u otklopljenom sudu dok se ne zgusne, a na kraju zaspe vezom seckanog peršunovog lista.

Ovako pripremljene bukovače vegeterijanci troše takvo kakvo je. Ostali pak koriste ovaj sos kao preliv za lakša mesa: teletinu, belo ćureće, belo pileće...

Od kvaliteta mesa zavisi i kvalitet vina: uz piletinu može da paše i kreaca ili smederevka, teletinu je gre´ota trošiti bez sivog burgundca ili sovinjon blana.

i pratećih neuroza bili su i džepni kalendari u kojima su – tamo gde se inače štampaju pozivni brojevi za gradove sveta, mape lokalnih puteva i daljinari, osnovni statistički podaci i slične nepodopštine – osvanule i liste za izbor dobrih vina po geografskom, teritorijalnom, lokalnom i sezonskom uspehu ove ili one berbe. Neuki vlasnik tog rokovnika mogao je da, uz kratku konsultaciju, naruči čašu od dobre berbe baš iz komšiluka kafane u kojoj ručava/večerava... I pravi se da o vinu zna koliko treba.

Danas je ta vrsta snalaženja među vinima – neka vrsta kolateralne štete u večnom ratu aristokratije s klasama u usponu – još lakša. Dovoljno je upitati pametni telefon, i znaćete sve što treba. Mika Dajmak s ovom pričom nema veze, jer se u svojoj knjizi pametno ograničio na prikaz četrdesetak sorti loze/vina, pedesetak zanimljivih recepata u kojima je vino – kao i oduvek, ali ta priča traži mnogo više prostora – važan sastojak i, na kraju, na preporuku kako kombinovati tridesetak jela sa dvadesetak lako dostupnih vina. To je već više nego dovoljno, mada veći deo priče čine neki osnovni podaci o grožđu, vinima, pravilima točenja i pijenja...

Knjiga je pre dve nedelje dobila nagradu kao najbolja o vinu – objavljena u Srbiji 2012. – u kategoriji vaspitavanja u pijenju najboljeg. Dodeljuje se 23. februara 2013. u Parizu, ispod piramide u Luvru, a tamo se tada održava pariski sajam knjiga recepata, srpski kazano, kuvara.

U to ime, živeli! ◂

Aleksandar Ćirić



piše: Miloš Vasić

Bonton

Tu reč – bonton – leksikografi (uzgred) pogrešno navode kao francusku ("bon" plus "ton"). Francuzi bonton zovu mnogo lepše: *savoir vivre*, kao i mnogi koji govore engleski: znati živeti



Jedva sam dočekao da u komšijskom dućanu kupim "Večernje novosti" koje su najavile specijalni dodatak "Bonton za svakoga" (bolje bi bilo "svakog", ali da ne sitničarimo). Biće da je to neka nostalgija: kao dete imao sam u rukama neke predratne (pre "onog rata") bontone, a i moja gospođa majka bila je tome jako vična, kao ozbiljna predratna učiteljica, pa nastavnica u Domaćičkoj školi; prvo u Futogu, pa u Bavaništu (to su bile ozbiljne škole, molim da primetite). Ti stari bontoni bile su uglavnom raskupusane jevtine brošure u rangu "literature za sluškinje", ali je neko imao interesa da ih objavljuje, a neko potrebu da ih kupuje. Nažalost, imena autora i autorki izmiču mi (ni u ovom najnovijem iz "Novosti" nije naveden autor). Nije to bilo bez neke.

Naime, priručnici za (a ne "o", ako Boga znate) lepo ponašanje proizvod su ukorenjivanja građanske (Antoniću: ostav!) kulture u srednjoevropskim i još zabitijim društvima u "tranziciji" iz agrarno-zadružnog u industrijsko (kakvo-takvo) društvo. Dakle, od seljaka ka građanima. Nisu ni sami građani bili daleko od seljaka: sve sami skorojevići, kruhoborci, *les nouveaux riches* koji su gledali u plemićko-feudalne klase kao u uzor finoće, naročito u habzburškim zemljama, odakle nam svi ti bontoni i stižu. Ti priručnici jesu bili neophodni pokondirenim tikvama i gospođama ministarkama (da ne idemo dalje od Sterije i Nušića, a mogli bismo): "miko fo" (*comme il faut*, u originalu); "pod *muss*" u agramerskom dijalektu itd. Tako se polako, sa protokom kapitala i prvobitnom akumulacijom u raznim glembajevskim i nikolajevićevskim džepovima i saldokontima, stiglo i do "finoće" koja da se ima izraziti kroz "bonton". Krleža i još neki imali su šta da kažu na te teme, ali pustimo to sad.

Kad sam, dakle, u tom dućanu uzeo u ruke "Bonton za svakoga", glasno sam pročitao podnaslov: "Kako biti moderan a vaspitan" (fali zapeta ispred "a", ali sad...). Komšija prodavac smesta je komentarisao: "Nikako, nema šanse." Po njegovom mišljenju, naime, modernost i vaspitanje uzajamno se isključuju; takvo mu je, kaže, gorko životno iskustvo. Onda smo se malo jadali zbog učenika obližnje srednje škole koji ambalažu od svoje "brze hrane" bacaju po ulici, a kad ja to skupljam i nosim do kontejnera, oni me gledaju i ništa im nije čudno. Dobro.

Kod kuće sam pažljivo pročitao taj "Bonton za svakoga", baš me je zanimalo. Ispalo je da je to tek drugi nastavak; sledi još, zaključno sa "Pravoslavnim bontonom", koji jedva čekam da vidim; sve mi se nešto javlja da je taj najpotrebniji, s obzirom na nagli porast novopečenih, novokrštenih i novovenčanih "pravoslavaca" kojima nije baš najjasnije da o čemu je tu reč i koji ne umeju da broje do deset (Božjih zapovesti, mislim). Taj bonton iz "Novosti" ("Dobar domaćin" se zove dotični nastavak) u stvari je neka vrsta podsetnika za šefa protokola u nekoj ambasadi (i za njegove goste). Zašto bi inače tamo bilo naglašeno da se gosti pozivaju "usmeno ili telefonom" ako su bliski prijatelji i rodbina, a "pismeno", ako nisu? Ko još osim ambasada šalje pismene pozivnice na večeru? Sve mi se nešto čini da je neko ovaj bonton prepisao odnekud. Sve ostalo je rutina koja se uči kod kuće: sedi pravo, nemoj da srčeš i podriguješ, na ribu udaraj nožem za ribu, gledaj domaćicu, ne sipaj supu dvaput (a zašto ne?), pokrij gubicu dok čačkaš zube, ne briši hlebom tanjir (a zašto?!); itd.

Moja gospođa majka uterala mi je to putem austrougarskog K.u.K drila još davno, a – verujem – i druge majke mojim savremenicima. Ali, izgleda da je došlo vreme da se bonton uteruje iznova: nove klase treba naučiti da se ne pušta dugi nokat na malom prstu; da se valja kupati (voda nije skupa, vapije već vek i po Zmaj-Jova); da se čačkalica ne nosi u zubima; da se ne srče na sav glas; da se batak ne glođe u gostima (naročito kod finih ljudi), pa makar vam se srce cepalo; da se cigareta ne gasi u tanjiru s hranom ili u šoljici od kafe; da se domaćica ne štipa za dupe i da se ne blene u dekolte gošćama; itd. Ova naša nova bogataška i politička klasa, odrasla i vaspitana po surčinima i zemunima (ovo su bile metafore, bez uvrede), koja živi od nedostatka dokaza i ne želi da je se pita za prvi, osamnaesti i dvadeset i sedmi milion, očito je potrebita tih nekih šlifovanja i adaptacije na ono što misli da bi moglo biti uljudno u današnje vreme. Bez kajli i utoka (vidljivih), molim; pustite sad film *Scarface*; to više nije u modi, mada je bilo decenijama. U modi je bonton.

Tu reč – bonton – leksikografi (uzgred) pogrešno navode kao francusku ("bon" plus "ton"). Francuzi bonton zovu mnogo lepše: *savoir vivre*, kao i mnogi koji govore engleski: znati živeti. Krležina enciklopedija (ELZ) "bonton" definiše kao "uljudno vladanje" i dodaje da je "učtivost postala nužan faktor u komunikaciji među ljudima". Tu se citira Žuber: "Ko nije učtiv, nije ljudsko biće." Ali, o tome smo već pisali.

Nije da će objavljivanje raznih "bontona" u tiražnim novinama nešto mnogo pomoći, ali je za pohvalu – sve i ako samo malo pomogne, pod uslovom da oni kojima treba uopšte to čitaju, u šta nismo sigurni. Važno je da je neko – pa makar i "Novosti" – osetio potrebu da neki bonton objavi, pa čak i iz banalnih razloga povećanja prodaje.

Možda neko i pročita. ◂



Tematski park(ing)

Cena gradskog rata — **Vreme 1141**

Zanimljivo je da o ovoj temi piše Zoran Đorđević, koji je na tenderima za malu javnu nabavku u JP "Beogradput" dobio preko prijateljskih veza. Pritom, ostali ponuđači su bile firma njegovog kuma i firma njegovih prijatelja sa kojima i inače sarađuje uglavnom na tenderima predajući dokumentaciju u svoje ime. Bilo bi zanimljivo da dotični gospodin kaže i objasni kako je dobio posao u opštini Novi Beograd za tematski park Terazije tridesetih i zbog čega u ugovoru za izgradnju tog parka piše da se gradi parking?

Sonja Ković

Čekanje

Šta je kome Jugoslavija — **Vreme 1144**

Kao što sam nekada iščekivao svaki novi tekst Stojana Cerovića tako danas iščekujem tekstove Muharema Bazdulja. On je izvanredan komentator i uz Tomislava Klauškog iz Zagreba jedan od najboljih u regionu.

Ivica Đurović

Ne razumem

Tribina nedeljnika Vreme "Održivo poslovanje", zapisi drugih medija

Poštovana gospodo, Posle preslušanog i odgledanog audio-vizuelnog snimka i pročitanog teksta nisam uspeo da shvatim šta je *društveno odgovorno poslovanje*, a naročito ne u ekonomskom uređenju koje počiva na tržišnoj privredi i slobodnom tržištu, slobodi preduzetništva, samostalnosti privrednih subjekata i ravnopravnosti privatne i drugih oblika svojine, u kom je osnovni cilj – ostvarivanje profita po svaku cenu.

G. Žarković u kratkoj uvodnoj besedi kaže da nema održivog poslovanja ukoliko država ne obezbedi jasna i dugoročna pravila oko odnosa prava i obaveza privrednih subjekata, kao i da nema održivog poslovanja dok su plate ovako bedne.

U tekstu piše da je g. Ljajić izjavio da u vreme krize ne treba očekivati društveno odgovorno poslovanje kompanija, ukoliko im država ne obezbedi određene olakšice, i da je na kraju dodao: "Kroz razne ankete koje smo sprovodili dobili smo odgovore da mnogi smatraju da je društveno odgovorno poslovanje samo poštovanje zakona."

Potražio sam "Strategiju za društveno odgovorno poslovanje" koja se pominje u tekstu. Nisam je našao ni na internet stranici vlade (u rubrici "Strategije") ni u elektronskim memorijama Interneta.

U vezi s ovim pojmom (izraza) pronašao sam rad Uglješe Atanackovića "Drustveno odgovorno poslovanje kao savremeni koncept biznisa" (*http://www.vps.ns.ac.rs/SB/2011/5.13.pdf*). U tom radu data je drugačija, konfuzna definicija ovog pojma.

Mislim da bi o značenju, upotrebi i primeni ovog "bombastog" izraza trebalo bliže upoznati javnost u jednom od narednih tekstova u "Vremenu".

Dejan Popović



>> prodaja&pretplata

ŠTAMPANO IZDANJE

	Beograd [kurirom]	Srbija [poštom]	kontinentalna Evropa [površinskom poštom]	ceo svet [avionom]
6 meseci	4650 din	4400 din	75 EUR/99 USD	115 EUR/149 USD
12 meseci	9300 din	8800 din	150 EUR/199 USD	230 EUR/299 USD

INTERNET IZDANJE

6 meseci	bez PDF-a	sa PDF-om
Srbija	750 din	1200 din
svet	16 USD	24 USD

Opcija PDF podrazumeva i mogućnost preuzimanja fajla u obliku identičnom štampanom izdanju. Zabranjeno je da više lica upotrebljava isti nalog.

VREME ELEKTRONSKA ARHIVA

	Srbija	svet
VREME DVD komplet 1997–2012 (br. 334–1103)	900 din	USD 29
dopuna kompleta za dosadašnje kupce	500 din	USD 15

Elektronska arhiva nedeljnika VREME u PDF formatu sa sačuvanim stranicama kao u štampanom izdanju i sa mogućnošću pretraživanja, obuhvata period od marta 1997. do februara 2012. Diskovi se dostavljaju poštom u roku od 20 dana od kad dobijemo dokaz o uplati. Raniji brojevi Vremena ne postoje u ovom elektronskom obliku.

DOSTUPNO U DIGITALNOM FORMATU
www.novinarnica.net

U sve dinarske cene je uračunat PDV. U sve cene je uračunata poštarina. Potvrdu o uplati zajedno sa svojim podacima pošaljite na adresu VREME, Trg Republike 5, Beograd, ili faksom na broj 011/3238-662, sa naznakom za šta je uplata izvršena (pretplata za štampano/internet izdanje, knjiga ili VREME-DVD). Za internet pretplatu obavezno navesti e-mail za kontakt. Vašu e-mail adresu ne ustupamo trećim licima. Sve dinarske uplate treba izvršiti u korist NP VREME isključivo na račun 205-13281-15. Za dostavu u inostranstvu, uplata u zemlji se naplaćuje u dinarskoj protivvrednosti prema srednjem kursu NBS. Iz inostranstva možete izvršiti uplate za sva naša izdanja na internet adresi http://www.vreme.com/pretplata pomoću kreditne kartice, (cena u USD), kojom prilikom će se stanovnicima zemalja članica EU zaračunati i dodati odgovarajući PDV ili direktno na naš devizni račun – podatke možete naći na internetu na www.vreme.com/pretplata. Šestomesečna pretplata na štampano izdanje podrazumeva 26, a godišnja 52 broja. Trajanje pretplate na internet izdanje određuje se datumski od dana otvaranja naloga, a korisniku su na raspolaganju svi brojevi objavljeni na internetu od kraja 1998. godine.

▸ dodatne informacije u vezi s prodajom i pretplatom ▸ telefonom, radnim danom od 9 do 15h: 011/3234-774 ▸ e-mailom na *prodaja@vreme.com*

Kablovi

Ne znam kako danas crkve i ostale Bogu ugodne organizacije predstavljaju onog nečastivog božjeg antipoda, koji je, inače, najčešće crtan kao rogata i repata spodoba sa neizbežnim trozupcem, ali sam ubeđen da bi ta slika morala da se promeni. Voland, kako ga je Bulgakov krstio u svom besmrtnom delu *Majstor i Margarita* iliti narodski rečeno nepomenik u poslednje vreme je preuzeo oblik – kablova.

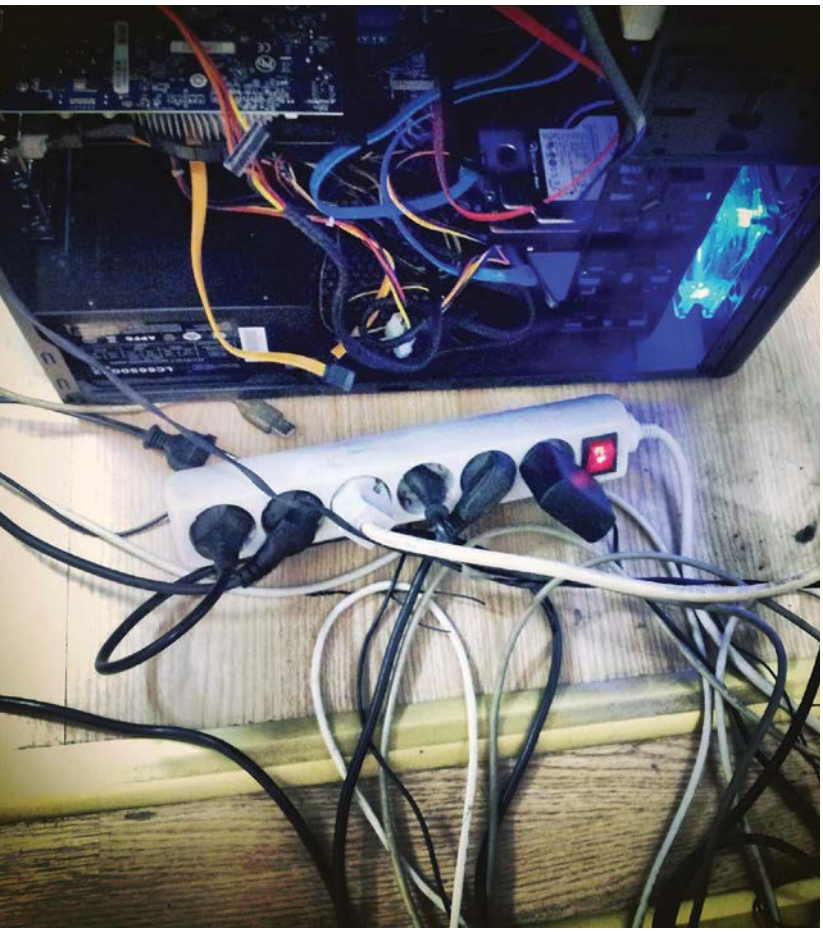


foto: M. Milenković

Sumnjam da trenutno na svetu, ne računajući američke nacionalne interese i srpsku korupciju, postoji nešto đavolskije od tih zmijolikih čudovišta koja nas opkoljavaju sa svih strana, preteći da jednog dana oko nas ne bude više ništa osim njih.

Eto, upravo da bi se napisalo ovo što trenutno čitate bilo je angažovano – prilježno sam brojao (šta ti je istraživačko novinarstvo!?) šest kablova – samo spolja gledano. Jedan za struju – čuveni produžni kabal, zatim onaj za napajanje računara što se utiče u taj produžni, potom dva komada koji povezuju tastaturu i kompjuterskog miša, jedan od kablovskog (kablovskog, naravno) interneta, plus onaj od stone lampe.

Umilno obmotani oko istih krivudaju oni tanki od punjača za mobilne telefone koji imaju neku čudnu sposobnost da se mrse iz čista mira – što mi je bio i krunski dokaz da u njima obitava nečastivi. Jer, prosto je nemoguće bez njegove logističke podrške tako ih uplesti, sve da ste se samo tome posvetili. Obaška što se, barem ja, maksimalno trudim da te prokleteklabliće obmotam oko onog utikača, pritiskam ih kutijama i knjigama, pripinjem parčetom žice...

Džaba! Redovno ih zatičem nehajno razbaškarene po policama i fiokama, zapinju po torbi za olovke i fascikle, motaju se oko nogu, keze mi se otegnute sa stola obavezno upetljane u nekoliko čvorova za koje mi nikad nije jasno kako nastaju. Osim ako Voland, čim okrenem leđa, ne udari u klot i frket sve uz kikot i seirenje nad nemoćnim ljudskim bićem koje je prodalo Boga zarad tih odvratnih plastičnih monstruma.

Da ne računam one kilometre kablića i žica unutar računara, televizora, muzičkih uređaja koje mi barem nisu na oku, ali će me i na njih podsetiti, recimo, auto-električar bespomoćan pred nekim idiotskim kvarom na automobilu.

– Znate li vi, gospodine, koliko kablova ima vaš automobil. Četrdeset kilometara, brajko, četrdeset kilometara! Eeeej!

Svaka čast, industrijo, j...la vas tehnološka revolucija i nauka, hajde da sve premrežimo kablovima, ako je još ostao negde slobodan koji santimetar naših kuća ili javnog prostora, pa da se lepo podavimo u tom laokonskom zagrljaju.

Podignite pogled kad izađete na ulicu, imate šta i videti. Iznad naših glava vise i ljuljuškaju se kablovi najrazličitijih gabarita i dužina, prućili su se lagodno preko krovova i vazduha, nebo su nam zaklonili, a nije isključeno da će jednog dana, onako orvelovski, zavladati nama.

Jer već decenijama vode neobjavljeni rat protiv čovečanstva, perfidno nas opkoljavajući spolja i iznutra i samo je pitanje trenutka kad će ona Volandova medicinska prethodnica početi da nam i u telo ugrađuje kablove, ako već nije.

Obratite pažnju na ljude u autobusima, bibliotekama, automobilima, avionima, na ulici – većini iz ušiju (ili iza ušiju) vire kablovi.

Izgleda su doktori počeli od glava: ako, tu makar kod nas Srba, ima najviše mesta, možeš smestiti cele koturove, pa razvlači dalje po potrebi.

Džeparoši sa strahom stavljaju ruke u džepove putnika u gradskom prevozu, jer više nisu sigurni da im njihovi dugi prsti neće ostati upetljani u kakve kablove do dolaska organa reda. Koji će, je l' te, uskoro umesto lisica na zglavke kriminalca stavljati kablove.

Sve nešto mislim i da su oni stentovi što implantiraju nesrećnicima širom planete samo uvertira za dublju kablovsku invaziju u ljudski organizam. Naoko gledano, to mu dođu obujmice za kablove koji će valjda zameniti vene i arterije, a i creva bi mogla napolje. Ugrade ti pola cola kabla i Bog, pardon, đavo da te vidi. ◂

Ranko Pivljanin

PUTOVANJE ŽIVOTA

NOVI FILM OSKAROVCA ANGA LIJA

PIJEV ŽIVOT

U 3D-u

OD 18. DECEMBRA U BIOSKOPIMA



TCF 20TH CENTURY FOX PICTURES PRESENTS A HAISHANG FILMS / GIL NETTER PRODUCTION AN ANG LEE FILM "LIFE OF PI" SURAJ SHARMA IRRFAN KHAN TABU RAFE SPALL AND GERARD DEPARDIEU MUSIC BY MYCHAEL DANNA CO-PRODUCER DAVID LEE FILM EDITOR TIM SQUYRES, A.C.E. PRODUCTION DESIGNER DAVID GROPMAN DIRECTOR OF PHOTOGRAPHY CLAUDIO MIRANDA, ASC EXECUTIVE PRODUCER DEAN GEORGARIS PRODUCED BY GIL NETTER ANG LEE DAVID WOMARK BASED UPON THE NOVEL BY YANN MARTEL USKORO U BIOSKOPIMA U 3D-u SCREENPLAY BY DAVID MAGEE DIRECTED BY ANG LEE SOUNDTRACK AVAILABLE ON

WWW.LIFEOFPIMOVIE.COM

©2012 Twentieth Century Fox

PROPERTY OF FOX. PROMOTIONAL USE ONLY. SALE, DUPLICATION OR OTHER TRANSFER OF THIS MATERIAL IS STRICTLY PROHIBITED.

DISTRIBUCIJA MCF

Kod nas ne morate da birate benefite.

- ☒ 3 godine finansiranja bez kamate
- ☒ 3 godine garancije
- ☒ 3 godine besplatnog redovnog održavanja

Uz Mercedes-Benz ponudu za kupovinu Sprintera ne morate da birate. Mi Vam nudimo sva 3 benefita. Uživaćete u vožnji čitave 3 godine i nećete morati da brinete o kamati, garanciji i održavanju.

Najpovoljniji uslovi finansiranja u saradnji sa SOGELEASE

Sprinter



Mercedes-Benz

Beograd, Mercedes-Benz Beograd, Omladinskih brigada 33, tel: 011 30 19 253
Čačak, Jevtović Cars d.o.o, Prislonica bb, tel: 032 301 103
Krnješevci, Centar komercijalnih vozila, Industrijska zona bb, tel: 011 30 19 011
Niš, EuroStar d.o.o, Vojvode Mišića bb, tel: 018 512 064
Novi Pazar, Biševac d.o.o., Selo Ivanča bb, tel: 020 360 030
Novi Sad, AK MikoM d.o.o, Temerinski put bb, tel: 021 48 95 600
Šabac, I.S.N. Automotive d.o.o, Obilazni put bb, tel: 015 379 777
Ovlašćeni serviser:
Martinci, AS MB Ilić Đorđe, Vojvođanska 145, tel: 022 668 064

VREME

Copyright © NP Vreme, Beograd

Upotreba materijala iz ovog fajla u bilo koje svrhe osim za
ličnu arhivu dozvoljena je samo uz pisano odobrenje NP Vreme

PDF IZDANJE RAZVILI: Saša Marković i Ivan Hrašovec

OBRADA: Marjana Hrašovec